ప్రహ్లాద నాటకము

గ్రంథకర్త:
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

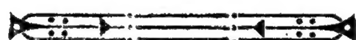
ప్రకాశకులు:
హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము.
1950

ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రములు.

హిరణ్యకశిపుఁడు:—రాక్షసరాజు.
విప్రజిత్తి:—హిరణ్యకశిపునిమంత్రి.
శంబరాసురుఁడు:—హిరణ్యాక్షుని కుమారుఁడు.
అలంబసుఁడు } రాక్షసభటులు
దుర్ముఖుఁడు }
దితి:—హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులతల్లి.
నారదుఁడు:—బ్రహ్మఋషి.
లీలావతి:—హిరణ్యకశిపునిభార్య.
ప్రహ్లాదుఁడు:—హిరణ్యకశిపుని కుమారుఁడు.
ఇంద్రుఁడు:—దేవరాజు.
వరుణుఁడు }
కుబేరుఁడు } దిక్పాలకులు.
యముఁడు }
బృహస్పతి:—దేవగురువు.
జయంతుఁడు:—దేవేంద్రుని కుమారుఁడు.
జమదగ్ని } ఋషులు.
భరద్వాజుఁడు }
చిత్రరథుఁడు:—గంధర్వుఁడు.
చండామార్కుఁడు:—శుక్రపుత్రుఁడు; ఉపాధ్యాయుఁడు.
త్రిలోచనుఁడు } బడిబాలురు.
కాలనాభుఁడు }
నృసింహమూర్తి:—నరసింహరూపమున నుద్భవించిన విష్ణువు.
మునులు, ద్వారపాలకుఁడు, పాములవాఁడు మొ.

ప్రహ్లాదనాటకము

ప్రథమాంకము

రంగము—సభామందిరము.

(పీఠముమీఁద గూర్చుండి హిరణ్యకశిపుఁడును, విప్రజిత్త్యాది మంత్రులును, శంబరాది భ్రాతృతనయులును, పరివారమును ప్రవేశించుచున్నారు.)

విప్ర—ఓహిరణ్యకశిప మహారాజా! దేవరవారు సెలవిచ్చినది సర్వజన శ్లాఘాపాత్రముగా నున్నది. మీరు సత్వరముగా యుద్ధయాత్ర వెడలి ముల్లోకములును జయింపవలసినదే.

హిర—ఓయివిప్రజిత్తీ! బుద్ధియందు బృహస్పతినిమించిన నీవంటి మంత్రియొక్క మంత్రబలమును, వీరాధివీరుఁడయిన హిరణ్యాక్షునివంటి తమ్మునియొక్క బాహుబలమును, సహాయములయియుండఁగా నాకీముల్లోకములే కాదు సహస్రలోకములనయినను జయింపఁ గలుగుట యెంతపని?

విప్ర—దేవరవారి మొగముముందఱ శ్లాఘింపవలసినది కాదు. కాని, తలఁచుకొన్నయెడల అసహాయశూరులయిన దేవరవారొక్కరే కోటిలోకములనయిన క్షణమాత్రమున గోటమీటివేయసమర్థులు. ఏదీ మీరు దండయాత్ర వెడలిరన్న వార్త చెవినిబడినప్పుడు నిద్రాహారముల

మానిపరిశీలింపక యేయింద్రులును చంద్రులును దేవరయెదుర ప్రతిఘటించి నిలుతురో చూతము. మీతమ్ముఁడు హిరణ్యాక్షుఁడును నిరుపమానమైన పౌరుషముచేత మీకు గోరంతయు తీసిపోవువాఁడు కాఁడు. అతనిపేరు తలంపునఁ జూచినమాత్రమున భూపాలకులమాట యేటికి సమస్తదిక్పాలకులును గుండెలు తల్లడిల్ల వడవడ వడఁకుచుందురు. మీయాజ్ఞయైనచో, యతఁ డొక్కఁడే దండెత్తి యరనిమేషములో సమస్తలోకపాలురనుగొని తెచ్చి మీపాదాక్రాంతులను జేయఁగలఁడు.

హిర—అతని శౌర్యసంపద అంటువంటిదే. నాయెడలఁగల భ్రాతృస్నేహముచేత భూమిని చాపగా చుట్టమన్నను వెనుకదీయక, అసాధ్యములయినను నిమిషములో సాధ్యములు చేయఁగలఁడు. అటువంటిశూరాగ్రేసరుని బలదర్పములు మనకుతోడయియుండఁగా, ఒక్క మూడులోకముల జయించిన మనకేమి ప్రతిష్ఠరాఁగలదు? చతుర్దశ లోకములను గెలిచినను మనకేమి పౌరుషము? ఆహా? బుద్ధిహీనుఁడయిన బ్రహ్మదేవుఁడు మనవంటి అసాధారణ విక్రమధారేయులు పుట్టుదురని యెఱిఁగి అనంతకోటి లోకములను చేయఁడయ్యెనుగా?- అవునోయి శంబరకుమారా! ఆబ్రహ్మదేవుని బుద్ధిహీనతను గూర్చి నీవేమి తలఁచెదవు?

శంబ—(తనలో) ఆహా! రాజులయాన కెన్నఁడును మేర లేదు గదా? యోగులు మూడుమూరలభూమి లభించినను సంతుష్టిపొంది యుందురు; రాజులు మూడులోకములు లభించినను సంతుష్టిపొందరు. (ప్రకాశముగా) ఓ దేవా! ముదిమివచ్చినప్పుడెంతవారికిని మతులునిలువవుగదా? బ్రహ్మదేవుఁడు లోకపితామహుఁడయిన పరమవృద్ధుఁడగుట చేత ముందు దేవరవంటి శౌర్యధుర్యులుద్భవింతురన్న ఆలోచన లేక లోకకోటులనుసృష్టింపమరచియుండును. ఆకులవృద్ధునిమరపునున్నించి

మనమిప్పటి స్వర్గమర్త్యపాతాళలోకములు మూటితోనే తృప్తి నొందవలయును.

హిర — ఓయి ముగ్ధుఁడా! కశ్యపవంశమునఁబుట్టి యిట్టినిండిన సభలో నాముందర ఎంతపౌరుషహీనమయినపలుకు పలికితివి! నీతండ్రి హిరణ్యాక్షుఁ డీమాటవిన్న తానెంత చిన్నబోవునో! సింహముకడుపున లేడిపిల్ల పుట్టినట్లు అంతపౌరుషశాలికడుపున నీవంటి సాధుచిత్తుఁడు పుట్టుట సాధ్యమగునా? "అసంతుష్టా ద్విజానష్టా సంతుష్టా ఇవపార్థివా" అన్నవాక్యమును నీవు వినియుండలేదా? కుమారకా! ఉన్నదానితోనే రాజులు తృప్తినొందవలెనన్న నీమాటవిన్నచో, ఇప్పుడు రాజనీతి నభ్యసించుచున్న నీతోడి రాక్షసబాలురు నవ్వరా?

శంబ — ఓశౌర్యనిధీ! ముల్లోకములతో సంతుష్టి పొందవలెనన్న మాత్రముచేత నాయందు పౌరుషమునకు కొఱంతగలదని లేశమును భావింపఁబోకుము. మనకులమునకు మూలపురుషుఁడయి, కశ్యపునకు పితామహుఁడయి, మీకు ప్రపితామహుఁడయి, నాకు ప్రప్రపితామహుఁడయిన బ్రహ్మదేవునియొక్క కోపమును వెల్లడిచేయఁగూడదని అతనియందలి గౌరవముచేత నట్లంటినే కాని, ఆబ్రహ్మదేవుఁడే అన్యుఁడయ్యెనా మీరు బుద్ధిహీనుఁడని వట్టిమాటలతో సరిపెట్టితిరి కాని నేనయిననో నిజముగా నాకార్యములచేతనే ఆముదివేల్పునకు బుద్ధి చెప్పియుందును. "నీచోవదతినకురుతే నవదతికురుతేసజ్జనః" అన్న ఆర్యవచనము తాము విన్నదేకదా? నీచులు చెప్పుదురు గాని చేయరు. సజ్జనులు చేసి చూపుదురుగాని చెప్పనే చెప్పరు. నాభుజవీర్యము, శౌర్యము, ధైర్యము, కార్యము వచ్చినప్పుడు మీరే చూచి మెచ్చుకోవలెనుగాని నేనిప్పుడు చెప్పనొల్లను.

హిర—ఔరా! కుమారకా! నీకు బుద్ధి వచ్చినట్లు ప్రత్యుత్తరము చెప్పితివిరా! నీబంధు వాత్సల్యమునకును సౌశీల్యమునకు నేను పరమానంద భరితుఁడనయినాఁడను. దితి కన్నకొడుకునకన్నఁడయిన విక్రమహీనుండు పుట్టనేర్చునా? నేనిప్పుడు నీపౌరుషవాక్యములను బట్టి లేడికడుపుననే సింహముపిల్ల పుట్టినదని సంభావించెదను. అయ్యో! ముద్దుకుమారుని కర్ణరంజకములయిన ప్రతాపోక్తులువిని సంతోషించుటకిప్పుడు హిరణ్యాక్షుఁడు లేకపోయెనుగా!

(అప్పుడు ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

ద్వార—మహాప్రభూ! నమస్కారము. అలంబనుఁడురోఁజుచు పరుగెత్తుకొనివచ్చి దేవరవారితో ఏదోఅవ్యవధానముగా మనవిచేయ వలసినపనియున్నదని మొగము వ్రేలవేసుకొని గ్రుడ్లనీరు త్రుక్కుకొనుచు వాకిట నిలిచియున్నాఁడు. సెలవయ్యేనేని, ఏలినవారి సన్నిధానమునకు వానినితీసుకొనివచ్చెదను.

హిర—వెంటనే తీసుకొనిరమ్ము.

ద్వార—చిత్తము మహాప్రభూ! (అని పోవుచున్నాఁడు.)

హిర—విప్రజిత్తీ! ఇప్పుడలంబసుని విచారమునకు కారణ మేమయియుండును? మనకేమి కీడుమాట వినవలసి వచ్చునోకదా? యెందుచేతనో కాని యిప్పుడు నాయెడమకన్నును భుజమును అదరుచున్నవి. అలంబసుఁడీయుదయకాలముననునహిరణ్యాక్షుని వెంట వేటకయి బోయినవాఁడు. అడవిలో ఘాతుక మృగములచేత నాతమ్మునికేదయిన అపాయము కలిగియుండదుకదా!

విప్ర—మృగమాత్రముచేత హిరణ్యాక్షునకు హానికలుగునని దేవరవారు స్వప్నావస్థయందునుతలఁపకుఁడు. ఒక్కఘాతుకమృగము కాదు; ముప్పదిమూఁడుకోట్లదేవతలొక్క మొత్తముగావచ్చి మీఁదబడి

నను సీతమ్మని సిగపువ్వు ద్రెంపఁజాలరు. గొర్రెపిల్ల కోపదీపితంబగు సింహమును వధింపగలిగి నప్పుడును, లేడిపిల్ల బొబ్బలిడు బెబ్బులిని మ్రింగఁజాలినప్పుడును సీతమ్మని ఘాతుకమృగమునొక వేళనొప్పింపఁ గలుగునేమో కాని అందాకకలుగనేరదు.

హీర—అట్లయిన, కూరులయిన దేవతలు సమయము వేచి ఘోరారణ్యములో ఒంటిగా సంచరించుచున్న నాతమ్ముని జ్ఞాతిద్వేషము చేత చుట్టుముట్టి చిక్కుపఱచి యుందురేమో!

విప్ర—ఎలుకపిల్ల లొకపదిలక్షలువచ్చి పయినిబడినను గండు పిల్లిని బంధింపఁజాలునా? పిఱికిపందలయిన దేవతలెక్కడ? శౌర్యనిధియైన మీతమ్ముఁడెక్కడ? వారు మీతమ్ముని జిక్కుపరచుటెక్కడ? మీతమ్ముఁడు సాయంకాలమునకు కావలసినంత వేటమాంసముతో సుఖముగా యింటికి వచ్చిచేరును. మీరు లేనిపోని వ్యసనము పెట్టుకొకుఁడు. అలంబసుఁ డెవ్వనిచేతనో తన్నులుతిని దేహమునొవ్వ నేడ్చుచు దేవరవారితో మొఱ్ఱపెట్టుకొనుటకయి వచ్చియుండును.

అలం—(ప్రవేశించి శోకగద్గదస్వరముతో) స్వామీస్వామీస్వామీ! నననమస్కారము. ఏలినవారి—(అని వడఁకుచున్నాఁడు)

హీర—అలంబసా! మాకడనీ వేమియుభయపడక మాబంటవై నీకెవ్వ రేయపాయము చేసినారో చెప్పు. మాపాలసేవకుఁడయిన నీ మనస్సునొప్పించి నేఁడుయమపురమునకు దారిచేసికొన్నవాడెవ్వఁడు?

అలం—(భయోత్కంపముతో) చెప్పుటకునోరాడదు. ఏమని చెప్పుదును? ఓపాపపుదైవమా! ఈపిడుగువంటి దుర్వార్తను ఈ మహారాజుగారి చెవినివేసి హృదయము పగిలిఁపునని ముందుగా నానొసటనె వ్రాసిపెట్టితివా?

హిర — ఓయీ! అప్రియవార్త చెప్పవలసివచ్చునని శంకింపక జంకుమాని చప్పున చెప్పివేయుము. నీవుచెప్పక ఆలశ్యము చేసినకొలఁదిని మామనస్సునందు సంతాప మధికమగుచున్నది.

అలం — (పాదములమీఁదబడి) అడవిలో తమసోదరునితోఁ గూడ ప్రాణములు విడువక రాతిగుండె వహించి దుర్భరమయిన యీశోకవార్త నింతదూరము తీసికొనివచ్చి మిమ్ముకూడ దుఃఖసముద్రములో ముంచునంతటి పాపమునకొడిగట్టుకొన్న పాపాత్ముఁడనయిన నన్ను పాపమునకు సంహరించి నామనోవేదనము పోఁగొట్టుడు.

హిర — హా! భ్రాతా! హా! లోకైకవీరా! హా! అసహాయశూరా! నీవింతబలఁగము గలవాఁడవయ్యును మహారణ్యమధ్యమున దిక్కుమాలి యేకాకివయి ప్రాణములువిడువవలసిన వాఁడవయితివా? ఘోరశత్రువులు వెనుకపాటునవచ్చి పైబడి చేయూఁతనీయక గదలతోను ఖడ్గములతోను నిన్నుపడనడిచినప్పుడు అన్ననయిన నన్ను తలచుకొని యెంతవిలపించియుందువో? అట్లు వెనుకపాటున పడఁబడక శత్రువులు నీయెదురనిలిచి ధర్మయుద్ధము చేసియుందురేని, లక్షలనైనను కోట్లనయినను మదపుటేనుఁగు కాలికింద చీమలనునలిపినట్లు నలిపివేసియుండవా? నీశౌర్యవైభవము నేనెఱుఁగుదును. ఏమఱుపాటునవచ్చి చుట్టుముట్టినను నీవెందఱినో మట్టుపెట్టి భూమికిబలిపెట్టక ప్రాణములువిడిచియుండవు. అలంబసా! నాముద్దుతమ్ముని ద్రోహముచేసి చంపిన పాపాత్ములెవ్వరో ముందుగా వాక్రువ్వుము. ఆచంపిన దుష్టాత్ముఁడు ప్రళయకాల రుద్రుఁడైనను వానిని నాచేతులకసిదీఱ పొట్టచీల్చి చంపి భూమిమీఁద రక్తనదులను ప్రవహింపఁజేసి, వానిభార్యల కన్నీటితో నాసోదరునకుదకప్రదానము చేసినదాఁక నాకోపము దీఱదు.

శంబ — (ఏడ్చుచు) ఆలంబసా! నాతండ్రిని పొట్టబెట్టుకొన్న యామరాత్ముఁడెవ్వఁడో వేగిరము చెప్పుము. వాఁడు చేపవలె నీటిలో

చొచ్చినను, తాబేలువలె కాలు చేతులు ముడుచుకొని కొండక్రింద నడఁగినను పందివలె గుహలు దూఱినను వెదకిచంపి నాతండ్రి ఋణము తీర్చుకొనెదను.

అలం—అయ్యా! ఒక్కమాయపంది యెక్కడనుండియో బాణమువలె వచ్చి మీఁదబడి కొమ్ముతోఁ పొడిచి మీతండ్రిని నేల పాలు చేసినది.

హిర—పందియేమి? సోదరుని పొడిచి పడవేయుట యేమి? అప్పుజరగదు. ఇవి వట్టి మతిమాలిన మాటలు.

అలం—దేవర పాదములతోడు. నామాట రూఢిగానమ్ముడు. నడికొండవలె ఒక యడవిపంది యెక్కడనుండియో ఆకస్మికముగా వచ్చి మీసోదరునిమీఁదపడి వజ్రాయుధముకన్నను వాఁడియైన కొమ్ముతో కొట్టగా నేను నాకనులార చూచినాను. ఆదెబ్బతో హిరణ్యాక్షమహారాజు నేలమీఁదవిఱుచుకొనిపడి, కొండనుండిపాఱు సెలయేఱులవలె దేహమునుండి రక్తధారలు కార విలవిల తన్నుకొన సాగెను. అది యెక్కడిపందియో కాని సామాన్యపు పంది కాదు.

విప్ర—ఈమూఢుఁడు తప్పత్రాగి వచ్చి తప్పుడుమాటలు పదురుచున్నాఁడు. మీరు వీనిమాటలు పాటిగాఁ బట్టఁబోకుడు.

హిర—వీనికన్ను లెఱ్ఱగా నున్నవి; శరీరమువడఁకుచున్నది; మాటతడఁబడుచున్నది. వీఁడుత్రాగివచ్చినట్లే నాకునుతోఁచుచున్నది.

ద్వార—(ప్రవేశించి) స్వామీ! మన యువరాజుగారితో వెళ్ళిన దుర్ముఖుఁడువచ్చి దేవర సమ్ముఖమున విన్నవింపవలసిన దేదో యున్నదని వాకిట నేడ్చుచు నిలవఁబడి యున్నాఁడు.

హిర—వానిని శీఘ్రముగా తీసికొనిరమ్ము.

అలం—నామాట నమ్మరేని నాకంటెముందుగా బయలు దేఱిన యీ దుర్ముఖుని నడుగుఁడు. అమాయ వరాహముపోటుచేత

మొదలు నరికిన తరువువలెనే మాసోదరుఁడు నేలకూలఁగానే వెంట నున్న భృత్యులందఱును రాతిమీఁదకొట్టిన గాజుపెంకులవలె నానా ముఖముల చెల్లాచెదరై ప్రాణభీతిచేత పాఱిరి.

దుర్ము—(ప్రవేశించి) స్వామీ! నమస్కారము. మాప్రభువు హిరణ్యాక్షమహారాజు.........(అని యేడ్చుచున్నాఁడు)

శంబ—హా! తండ్రీ! (అని పీఠముమీఁద సోలుచున్నాఁడు)

హిర—నేను వినలేను, హిరణ్యాక్షున కెంతముప్పు సంభవించినది; అతఁడూపిరితోనున్నాఁడా? హా! సోదరుఁడా! (అని మూర్ఛపోవుచున్నాఁడు)

విప్ర—(శైత్యోపచారము చేయుచున్నాఁడు)

అలం—(దుర్ముఖు నీవలకులాగి రహస్యముగా) దుర్ముఖా! నీవుభయపడి నాకంటె ముందుగానే పరుగెత్తుకొనివచ్చితివే. ఇంత జాగేల చేసితివి?

దుర్ము—(ఏకాంతముగా) నేను నీవలెభయముచేత పరుగెత్తుకొని పోలేదు. నాయేలినవారికి సంభవించిన విపత్తును ముందుగా హిరణ్యకశిపమహారాజుగారికి నివేదించి యీప్రభువునక్కడకుతీసుకొని పోవలెననికొంతదూరము పరుగెత్తుకొనివచ్చితిని. కాని యేలినవారట్టి దురవస్థలో నుండఁగా విడిచివచ్చుట భృత్యధర్మము కాదని, యింతలో మరలతలఁచుకొని, 'నాస్వామిప్రాణముఁగొన్న యావరాహముచేతచచ్చి స్వామితోడ స్వర్గలోకసుఖమైనను అనుభవింపపోవలెను' అను నిశ్చయముతో నేనుమరల వెనుకకుపోయితిని, ఆపాడు పంది యెక్కడమాయమయ్యెనో కాని యెంత వెదికినను కనఁబడలేదు.

అలం—(రహస్యముగా) నీవు పాఱుఁబోతవయి ఆపందితల నఱకలేకపోయితివి గాని, నేనాపందితలను నా చేతిలోనియీఖడ్గముతో

ఒక్క వేటున రెండు ఖండములుగా ఖండించి స్వామియెడ ఋణ ముక్తుఁడనయి నీకంటె ముందుగానే ప్రభువారికీవార్త తెచ్చి విన్నవించినాఁడను.

దుర్మ—నీవు నఱికినప్పు డాపంది జీవముతో నున్నదా?

అలం—అది ఘన హిరణ్యాక్ష మహారాజుగారి యీటెపోటు తిని కాబోలు నేనువచ్చుతోప్రలో చచ్చినట్లు కదల మెదలక పడి యున్నది. కాని నేనీకత్తితో నఱకఁగానే కదలి మొండెమొక ప్రక్కకును తలయొక ప్రక్కకును పోయినది.

దుర్మ—(రహస్యముగా) సరిసరి! ఆపంది మేముప్రొద్దున వేటాడి పొగడచెట్టుక్రింద చంపిపడవేసినదే. నేనిప్పుడు వచ్చు నప్పుడు దాని తలనఱికి యుండగా చూచి, ఆపని యెవ్వరు చేసి యుందురా అని సందేహపడితిని. అది నీపనియైనట్లిప్పుడు తెలిసినది. నీవు చచ్చినపందిని నఱికినపోటుబంటవు.

అలం—మెల్లగామాటాడుము. ప్రభువులు మూర్ఛ తేరుచున్న ట్లున్నారు.

దుర్మ—నేనింతకంటె మెల్లగా ఏకాంతమాడలేను. నన్నెవ్వ రైన మెల్లగా మాటాడుమని బోధించినపక్షమున, నిద్రపొమ్మని భేరిని జోకొట్టినట్లగును.

అలం—నీవిప్పుడు మఱింత బిగ్గరగా మాటాడుచున్నావేమి పాపము? ఊరుకో వారికి వినబడునేమో! నేను చచ్చినపందిని పొడ చిన పోటుబంటనయితే, నీవు పందిపాఱిపోయిన తఱువాత తఱుము కొనిపోయిన పెద్దబంటవుకావా!

విప్ర—ఓతాగ్రుబోతులారా! మీరు మీలో నేమో గుస గుస లాడుచున్నారు. రాజు గారికి తెలియవచ్చుచున్నది. వృథా శ్రమ కలుగచేయక, నిజముగా హిరణ్యాక్ష మహారాజు వరాహము చేతనే సంహరింపబడెనేమో చెప్పుడు.

అలం—నా ప్రమాణపూర్వకముగా వరాహముచేతనే చంపబడినాడు.

మత్స్య—వరాహముచేత చంపబడుట సత్యమే.

హిర—(మూర్ఛతేరి నిట్టూర్పువుచ్చి) హా! తమ్ముడా! సింహశతముల నవలీలగా చంపినవానికి చెవులపిల్లిచేత చావవలసిన గతి పట్టినదిగదా! హా! నాముద్దుకుఱ్ఱా! నిన్నుబాసి నాప్రాణము లెట్లునిలుపుదును?

శంబ—హా! తండ్రీ! తొడమీద కూర్చుండబెట్టుకొని తల నిమిరి నన్నవ్వారింక ముందు ముద్దుపెట్టుకొందురు? నాకింక రాజనీతులు బోధించి బుద్ధులుచెప్పువారెవ్వరు? నాశరీరమించుకంత నొచ్చిన వేయివిధముల పరితపించి మందులు మాకులు వేసి నన్నింక ఆదరించువారెవ్వరు? హా! తండ్రీ! హాప్రియజనకా! దిక్కుమాలిన నన్నును నాతల్లిని నీ వెవ్వరికొప్పగించి పోయితివి?

హిర—ఓశంబరా! ఇంక మాతండ్రిని నేనెట్లు తేనేర్తును? తండ్రిపోయిన బిడ్డలను మిమ్ముజూచి దుఃఖమెట్లు సహింపనేర్తును?

విప్ర—ఓమహారాజా! శంబరాదులనోదార్చి వానికి బుద్ధి చెప్పి దుఃఖముడుపవలసిన మీరే యాప్రకారముగా వాపిడిచి యేడ్చుచు తండ్రిపోయిన బిడ్డలను మఱింత అడలఁబెట్టుట మీవంటి వివేకులకు తగునా? మీకుగల ధీరత్వ మిప్పుడెక్కడకు పోయినది? ఆపదలు వచ్చినప్పుడే ధైర్యము లేకపోయినయెడల, ఆధైర్యము మఱియెప్పటికి? పోయినవారి నిమిత్తమయి అజ్ఞానివలె చింతించుట మీకుతగునా? ఎక్కడితమ్ములు? ఎక్కడియన్నలు? ఎక్కడిబంధువులు ఏటిలో కొట్టుకొనిపోవు కఱ్ఱలవలె కాలవశముచేత నొకచోట కూడుకొని కొంతదూరము కలిసియుండి కాలవశముచేత మరల విడిపోవుచుందురు. కాబట్టి పోయినవారికయి చింతపడవలసిన పనిలేదు. మీతమ్ముని సంహరించినవాడు మాయావరహా

రూపుడయివచ్చిన కేవల విష్ణుమూర్తిగాని మఱియొకఁడు కాఁడు. సామాన్యవరాహమున కెప్పుడును హిరణ్యాక్షునిబోలిన జగద్విఖ్యాత సత్త్వునిఁ వధించునంతటిబలము కలుగనేరదు. మనము శివభక్తులమగుట చేత ద్వేషమువూని మనరాక్షసకులమును విష్ణుఁడెప్పుడును బహువిధమాయోపాయములచేత వెదకి చంపుచుండును. చేతనయినచో నీవాతనిపగసాధించు ఉపాయము చింతింపుము.

హిర—అవునోయివిప్రజితీ! నీవుతత్త్వమును బహుచక్కఁగా కనిపెట్టినావు. నాతమ్ముని మట్టుపెట్టినపాపాత్ముఁడు తప్పక విష్ణుఁడే. సందేహము లేదు. (రోషముతో) మగటిమికలవానివలె ఎదుటనిలిచి యుద్ధము చేయక పందివలెచాటునుండివచ్చి పొడుచుట విష్ణువునకేమి పౌరుషము! నాయెదుటఁబడక అదృశ్యుఁడయి యిప్పటికిబ్రతికిపోయినాఁడుగాని, ఒక్కసారి నాకన్నులయెదుటఁ బడినపక్షమున విష్ణునిగిష్ణుని నాకత్తికి బలియియ్యనా? అదిగో అంతఃపురములో పుత్రమరణవార్త తెలిసికాబోలును మాయమ్మ దితిదేవి పుత్రశోకముచేత బొమ్మ మోదుకొని విలపించుచు సభామందిరమువంక వచ్చుచున్నది.

[అప్పుడు దితి ప్రవేశించుచున్నది]

దితి—హా! పుత్రకా! హా! తండ్రి! నీతల్లిని నన్ను దుఃఖముల పాలుచేసి యీలోకమును విడిచిపెట్టి నీవుమాత్రము స్వర్గలోకసుఖమనుభవింపపోతివా? ప్రాణసమానుఁడైన కొడుకుపోయెనని వినియు నాప్రాణములు బొందిని బాయకున్నవి! నేనెంత కఠినచిత్తురాలను! పిడుగువంటి యీదుర్వార్త నాచిత్తము సోఁకియు గుండెలు పగులకున్నవి! ఓయీశ్వరుఁడా! నీవు నాగుండెలు రాతితోనో యినుముతోనో చేసియుందువు. నేనింకనుఎటువంటికష్టములుచూడనోచితినో, యింతటి యాపదవచ్చియు బ్రదికియున్నాను. అన్నా! హిరణ్యాక్షా!

ఈనీకొడుకులను నీయున్నను నన్నును ఎవ్వరి కప్పగించిపోయినావు! మాకుదిక్కెవరు!

హిర—అమ్మా! నీవు శోకముమాని ఊరడిల్లుము. చచ్చిన వానికయి వగచిన కార్యమేమి? నీవు వేయేండ్లుదుఃఖపడినను పోయిన కొడుకు మరల లేచిరాడు. ఈబ్రతికియున్నవారిని చూచి దుఃఖము ద్రింగికొమ్ము. ఎక్కడనుండి వచ్చెనో అక్కడికిపోవుట ప్రాణికోటి నైజము. ఎవ్వరును శాశ్వతముగా బ్రతుకువారు లేరు. మనమును ఎప్పుడో ఉన్నట్లేయుండి ప్రాణములు విడుతుము. అందఱికిని చావు సామాన్యమేయయినను, అజ్ఞానముచేత మనమేమో చావనివారమైనట్లు చచ్చినవారి నిమిత్తమయి యేడ్చుచుందుము. ఓ వెఱ్ఱితల్లీ! నీవు పోయిన కొమారుని తలఁచుకొని యేడువవలసినపని యేమున్నది? ఎన్నాళ్లుబ్రతికినను చావెప్పుడయినను ఉన్నదే. భూమిమీద జన్మమెత్తినతరువాత రాజయినవాడు యుద్ధభూమియందు వైరివీరులను నిర్వక్రపరాక్రమముతో గెలువనయినను గెలువవలెను; లేదా ఱొమ్ముగాయములతో చచ్చి వీరస్వర్గమునైనను పొందవలెను. నీకొడుకు బ్రతికిన దినములలో సకలరాజులను ఘోరయుద్ధములో జయింపను జయించెను; కడపట ఱొమ్ముగాయముతో చచ్చి వీరస్వర్గమును చూఱగొనెను. ఈరెండును పొందినవానినిమిత్తమయి యేల ఖేదపడియెదవు? అమ్మా! నీవుశోకముమాని అంతఃపురములో శోకించుచుండు నీకోడండ్రకు శోకోపశమనము చేయుము.

దితి—నాయనా! హిరణ్యకశిపా! నీమాటలచేత నాదుఃఖము శాంతిపొందినది. అయినను కారణమేమో తెలియదుకాని నామనస్సులోని పరితాపమడఁగకున్నది. పుత్రశోకముస్వాభావికము. ఎంత తీసివేసికోవలెనని ప్రయత్నముచేసిననుపోదు. ఎప్పుడును చావనికొడుకులను కనుటకయి అదితియేమితపస్సుచేసినదో! నాయనా! కోడండ్ర

దుఃఖమును మాన్పుటకయి నేనంతఃపురమునకు పోయెదను. నీవును శంబరాదికుమారుఁను వెంటబెట్టుకొనివచ్చి నీతమ్మునికి దహనాది సంస్కారములకు ప్రయత్నింపుము. (అనివెళ్ళుచున్నది.)

హిర—విప్రజిత్తీ! హిరణ్యాక్షుఁడు పోవుటచేత నాకిప్పుడు కుడిభుజము పడిపోయినట్లున్నది. నేనిప్పుడసహాయుఁడనయి ఱెక్కలు తెగిన పక్షివలె నయినాడను. మాఅమ్మయిప్పుడుతపస్సుమాటజ్ఞాపకముచేసినది. తపస్సుచేత సాధింపరాని కార్యము లేవియులేవు. పూర్వము మనపెద్దలుతపస్సుచేసియేసర్వార్థసిద్ధులనుపొందినవారు. నేనిక ఈహిరణ్యాక్షుని ఉత్తరక్రియలుజరపఁగానేమందరగిరికితపస్సునిమిత్తమైపోయెదను. నేను తపస్సిద్ధిపొందివరములనుగైకొని వచ్చిన మీఁదట మనము సమస్తశత్రువులను సాధింతము. నేను తపస్సునకు పోయియుండుకాలములో నారాజ్యభారమునంతను ఈశంబరునియందు నిలిపెదను, నీవెల్లెతనికి సహాయుడవై నేనులేని లోపము లేశమును లేకుండ రాజకార్య భారమును నడపెదవో!

విప్ర—దేవరవారి యనుగ్రహముండఁగాయేవిధమయినలోపమును రాదు. మనశంబరుని మీఁదనూ ఉగ్రజూచుకొనుచుమీరుస్వయముగా ఉండి చూచుకొనుచున్నట్లే రాజ్యభారమునునిర్వహించెదను.

హిర—ఇంట చూలాలు లీలావతి యుండునుసుమా! దేవినెట్లాదరించి నావియోగదుఃఖమామె లేశమును పొందకుండునట్లు విచారించెదవో?

విప్ర—దేవిగారిని మాకన్నతల్లినిగాభావించుకొని, వారికిసమస్తోపచారములను నడపించుచు, మాచేతనయినంతవరకు మీరులేని లోపమేదియు కనఁబడకుండఁ జేసెదము.

హిర—శంబరకుమారుఁడురాజకార్యములందంతగా అనుభవశాలి కాఁడు. సామదానాద్యుపాయము లెవ్వరియం దేప్రకారముగా

ప్రయోగించవలెనో యీతనికి చక్కఁగాబోధించి, మంత్రివై యుండి యీ సమస్తకార్యములును నడిపింపుము—ఓశంబరా! నీవీవిప్రజిత్తి యాలోచనయందు గౌరవముంచి, నేను తపస్సుచాలించి, మరల వచ్చుపర్యంతమును ఇతని యాలోచనప్రకారము నడుచుచుండుము.

శంబ—దేవరయాజ్ఞను శిరసావహించి చేసెదను.

హిర—ఓయివిప్రజిత్తీ! దేవతలెప్పుడును మనకు విద్వేషులు. ఆగర్భశత్రువులనుండి ఉపద్రవమేమియు పుట్టకుండ నీవప్రమత్తుడవయి యంతఃపురమును రాజధానిని సహస్రముఖముల రక్షింపుచుండవలయునుజుమీ! ఏమేమో చెప్పితినని అశ్రద్ధచేయక నీవుబహు జాగరూకుఁడవయి యుండవలెను.

విప్ర—ఈసంగతి దేవరవారు నాకు వేఱే శలవియ్యవలెనా? నేనొక కన్నెప్పుడును దేవతలమీఁదనే వేసియుంచెదను. వారికి విష్ణుదేవుఁడు ప్రాపకుడు. అతఁడెప్పుడేమి మోసముచేయునో యని మాత్రము నామనస్సు సందేహపడుచున్నది.

హిర—విష్ణువు పేరుచెప్పిన నాయొడలు మండుచున్నది. అతనిని రూపుమాపి నాసోదరుని చంపినపగ సాధించువఱకు నాకు నిద్రపట్టదు. అతనిని చంపుదమన్నను రూపము కనఁబడదు; వెదుకుదమన్నను ఉన్నస్థలము తెలియదు. అతఁడు యజ్ఞములయందును, స్వాధ్యాయములయందును, బ్రాహ్మణులయందును. ఋషులయందును, విష్ణుభక్తులయందును, ఉండునని చెప్పుదురు—ఓరాక్షసులారా! మీరిప్పుడే నాయాజ్ఞను శిరసావహించిపోయి యజ్ఞములు పాడుచేసి, తపస్సులు చెఱిచి, స్వాధ్యాయములు దగ్ధముచేసి, బ్రాహ్మణులనుజంపి, మౌనులను భంగపరచి, విష్ణుడొక్కసారిగా నశించునట్లు భూమియంతయు కోలాహలము చేసిరండు పొండు,

దుర్ము—చిత్తము మహాప్రభూ! (రాక్షసులందఱును పోవుచున్నారు)

శంబ—(తనలో) కోపావేశముచేత పరవశులయియున్నవారికి చితానుచితవివేక ముండదుగదా! పాపము! ఈయన తనతమ్ముఁడు చచ్చెనాఁడన్న రోషముచేత నిష్కారణముగా సాధువులను బాధ చేయ బంపుచున్నాఁడు.

హిర—ఓయీ! శంబరా! మాతండ్రికి ప్రేతసంస్కారము చేయవలెను. మనముపోదము రా. విప్రజిత్తీ! నీవుకూడవచ్చి కావలసిన పరికరములను సిద్ధముచేయింపుము.

విప్ర—చిత్తము.　　(అందఱును పోవుచున్నారు)

ద్వితీయాంకము

రంగము—సభామందిరము

[అలంబుసుఁడును, దుర్ముఖుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

అలం—ఓరీ దుర్ముఖా! మొన్న దేవేంద్రుఁడు మన మహారాజుగారు తపస్సునకు వెళ్ళినకాలములో మనపట్టణముమీఁదికి దండెత్తివచ్చి నగరుచూఱగొని, రాణిగారిని చెఱగొని పోయినప్పుడు నిన్నుఁ జంపినారన్నారే నిజమేనా?

దుర్ము—నేను చావలేదు. బహురాక్షసులు ఘోరయుద్ధము చేసి చచ్చినప్పుడు శూరాగ్రేసరులలో నన్నొక్కనినే దేవతలుచంపలేకపోయినారు. అంతఘోరయుద్ధము జరిగినప్పుడు శంబరవిప్రజిత్త్యాదులకయినను కాయములనిండ గాయములుతగిలినవి కాని నాశరీరము మీఁద ఒక్కగాయమైనను తగులలేదు. ఇది మహావిచిత్రము కాదా?

అలం—ఈవిచిత్రమున కేమిగాని నీవిప్పుడు చచ్చినావో లేదో నిజముగా చెప్పు. నేనిప్పుడునీతో పరియాచకమాడుచుండ లేనుసుమా. అబద్ధమాడిన పక్షమున మనప్రభువు పాదములతోడు నిజము చెప్పు.

దుర్ము—నేను నిజముగానే చావలేను. కావలసిన పక్షమున ఈసంగతి న్యాయసభలో వేయి ప్రమాణములుచేసి చెప్పఁగలను. నిన్ను చంపుకొన్నట్లు సత్యముగా నేను చావలేదు. నీయెదుట నేను ప్రత్యక్షముగా నిలుచుండి మాటాడుచు స్వయముగా చెప్పుచుండఁగా నామాట నీవేల నమ్మకున్నావు?

అలం—నీమాటయందు నాకు నమ్మకము లేదు. నీవీవఱకబద్ధములాడి నన్నెన్నిసారులో మోసముచేసినావు. ఈమాటలుకూడా పెనుమోసమయియే యుండును. నీవెక్కడను కనఁబడలేదు. చచ్చితివని నాతో విరోచనుఁడు చెప్పినాఁడు. అతఁడెప్పుడును కల్లలాడువాఁడు కాఁడు. నేనతని మాటనే విశ్వసించెదను.

దుర్ము—నీకు నామాటయందు నమ్మకము లేకపోయిన యెడల, నా దేహముతడవిచూచి ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొమ్ము. అక్కడికిని నమ్మకము పుట్టనిపక్షమున పదిమంది రాక్షసులకు లంచ మిచ్చి ప్రమాణముమీఁద సాక్ష్యమిప్పించెదను.

అలం—(దుర్ముఖుని దేహము తడవిచూచుచు) ఇది పిశాచ దేహము కాదుగదా? ఇది నిజమయిన దేహమే అయిన పక్షమున చావకపోయినప్పటికిని యుద్ధములో గాయములుతగిలియుండవలెను. గాయములు లేవుగనుక ఇదినిశ్చయంగా మాయదేహము. ఇది కేవలము రాక్షసమాయ. సందేహము లేదు. నీవుచచ్చినమాటయిఁక సిద్ధాంతమే.

దుర్ము—నాఅద్భుత సామర్థ్యముచేత గాయములుతగులకుండ విచిత్రముగా తప్పించుకొన్నానని నీతో నేనిప్పుడు చెప్పలేదా?

అలం—ఎట్లు తప్పించుకొన్నావు?

దుర్ము—కోతులగుంపుతో కలసి యొక చెట్టుమీఁద కూచుండి నాసహాయము కావలసివచ్చినప్పుడుదిగివచ్చి దేవతలను ఖండ ఖండములు చేయవలెనన్న యుద్దేశముతో ఎవరెవరేలాగున యుద్ధము చేయుచున్నారో చూచుచున్నాను. దేవదానవులు లక్షమంది నేనున్న చెట్టువద్దకువచ్చినను, ఆమందలోనన్ను పెద్దగద్దరగానిగాభావించినారే కాని-నన్నొక్కరును ఆనవాలుపట్ట లేకపోయినారు. ధూళిపయికిలేచుట చేత ఎవరెవరేలాగున యుద్ధము చేసినారో యెవరుచచ్చినారో తెలిసినది కాదు గాని, యుద్ధముతీఱి సందడి యడఁగినతరువాత దేవతలు నిర్మూలమైనారని, రాక్షసులకు విజయముకలిగినదని సంతోషించుచు దిగివచ్చినాను. అప్పటికప్పుడే దేవతలు లీలావతీదేవిని చెఱగొని పాఱిపోయినారనివిని, నాకు మహాకోపమువచ్చి దేవతలనందఱిని నాకోపాగ్నికి పూర్ణాహుతి చేయవలెనని భోజనమయినతోడనే బయలుదేఱి మహా వేగముగా తఱుముకొనిపోయినాను. నేను వెనుక వచ్చిపోదునని నాకు జడిసి కాఁబోలును దేవతలొక్కరును నాకంటఁబడక కాకులవలె ఆకాశమార్గమునఎగిరిపోయి స్వర్గములోదూఱి ప్రాణములుదక్కించుకొన్నారు. నాసహాయము పొందకపోవుటచేత మనరాక్షసులకు పరాభవము కలిగినదే కాని నేనున్నయెడల అనుకులకపజయము కలుగదు. మామ, ముందు నేను హిరణ్యకశిప మహారాజుగారితోపోయి దేవతలు మనల నవమానపఱిచిన ఋణము వడ్డీతోకూడ కక్కించివారి నెట్లు బాధపెట్టెదనోచూడు.

అలం—అయ్యో! హిరణ్యకశిప మహారాజుగారన్నతోడనే జ్ఞప్తికివచ్చినది! తపస్సుచేసి వరములుపొంది వేంచేయుచున్న హిరణ్యకశిప మహారాజుగారిని ఎదుర్కొనితోడుకొని తెచ్చుటకయి మనవిప్ర

జిత్తి మొదలగువారు పోవునప్పుడు సన్నిసభామంటపమునలంకరించి పీఠములను వేయనియమించినారు. అదిగో వాద్యముల మ్రోఁత వినఁబడుచున్నది. వారు వేంచేయుచున్నట్లున్నారు. వేగిరము పీఠములను తగిన స్థలములలో వేయవలెను.

దుర్ము—నన్ను నీకీపనిలో సహాయము చేయుమని పంపినారు. అడిగినపక్షమున, ఈయలంకారమంతయు నేనే చేసితినని మనవి చేయుమా. నాకువచ్చెడు బహుమానములో సగమునీకిచ్చెదను. (అని యిద్దఱును పీఠములను సవరించుచున్నారు.)

(అప్పుడు హిరణ్యకశిపుడును, విప్రజిత్తియు, శంబరుఁడును, పురోహితులును వచ్చి యథాస్థానముల నాసీనులైనారు.)

హిర—(పీఠముమీఁద కూరుచుండి) ఓయీ! విప్రజిత్తీ! నీవు కూరుచుండుము. శంబరకుమారా! నాచేరువకు వచ్చి కూరుచుండుము.

విప్ర—మహాప్రసాదము.

హిర—మాతపోవృత్తాంతము మొదలారంభించియు, ప్రసంగాంతరముచే చెప్పలేదు. ఇప్పుడువినుఁడు. మేము మందరపర్వతాగ్రము చేరినకథ విన్నావుగదా?

విప్ర—విన్నాను. తరువాతివృత్తాంత మానతియ్యవలయును.

హిర—నే నాపర్వతాగ్రమున ఒంటికాలితో బొటనవ్రేలి మీఁద నిలువబడి తెప్పవాల్పక సూర్యబింబముకై తేటిపారఁ జూచుచు, ఊర్ధ్వబాహుడనయి, కొంతకాలముజలాహారుఁడను, కొంతకాలము వాయుభక్షకుఁడను, కొంతకాలము నిరాహారుఁడను, అయి పరమనిష్ఠతో ఘోరతపస్సు చేసితిని.

విప్ర—దేవరవారు పరమదారుణముగా మహోగ్రతపస్సు చేసినారు. ఇట్టి దారుణోగ్రతపస్సును మున్నెప్పుడును ఎవ్వరును చేసియుండరు.

విప్ర—అందఱును సుఖులయియే యున్నారు కాని—

హిర—(తుళ్ళిపడి) కాని, యేమిటి? నేను లేనిసమయములో విరోధులెవ్వరైన మఱియెవ్వరికైన ఏమయిన అపకారము చేసినారా యేమి?

విప్ర—దేవరవారు తపశ్చరణమునకు పోయినతరువాత ఆకస్మికముగా దేవేంద్రుఁడొకనాఁడు తనసేనలతో మనపురముమీఁద దండువిడిసినాఁడు.

హిర—ఆహా! యేమీ యింతతడవును చెప్పకుంటివి! ఉన్న కన్నులుచాలవని గౌతముఁడు తనకు వేయి కన్నులిచ్చినను దేవేంద్రుఁడింకను కన్నుగానకున్నాఁడేమి? హిరణ్యకశిపుని ప్రతాపానలమును కొంచెముకాలములోనే చవిచూచి యింద్రుఁడు తన మదాంధకారమును విడువఁగలడు. అటుతరువాత నేమిజరిగినది? మీరందఱును సేనలను వన్నుకొని పోయి దుస్సహమయిన మహాయుద్ధము చేసి దేవతలను చీకాకుపఱిచియుందురు.

విప్ర—మేము ఘోరయుద్ధమే చేసినారము కాని దేవరవారు సమీపమునలేని దురదృష్టముచేత మనవారు నిరుత్సాహులుకాఁగా శత్రువులు మనసేనల నతిక్రమించి ప్రాణముల కాశపడక పోరెడుశంబరకమారాదులగు మాబోంట్లను లక్ష్యముచేయక లోపల ప్రవేశించి నగరు కొల్లపెట్టుకొని పోయిరి.

హిర—అక్కటా! హిరణ్యకశిపుని శరీరములో ప్రాణములుండఁగానే మనరాజధాని కెటువంటి దుర్యోగముపట్టినది? పట్టణము పరులపాలయి అవమానము తటస్థించిన తరువాత, ఇఁక నా పౌరుషమెందుకు?

విప్ర—ఇంద్రాదులు మనకుచేసిన పరాభవమింతే కాదు—ఓ శంబరా! నేను చెప్పలేను. ఆపయిసంగతి నీవు విన్నవింపుము.

(అని దుఃఖము నభినయించుచున్నాఁడు.)

శంబ—(కన్నులు నలుపుకొనుచు దీనముఖముతో) ఆ అప్రియవార్తను విన్నవింప నాకుమాత్రము నోరెట్లాడును? మాతృసంరక్షణముచేయ నేరక శత్రువులకొప్పగించి యూరకున్న పాపాత్ముడనయిన నేను హృదయము రాయిచేసుకొని ఆపాపపుమాటకూడ చెప్పగలిగెదను. మాతల్లి లీలావతీదేవిని దేవతలు తమపీటికి — (అని సగము చెప్పి శోకముతో) ఇఁక నేను చెప్పలేను.

హిర—హా! నాహృదయేశ్వరీ! నేనుబ్రతికియుండఁగానే యెంతవైపరీత్యము పొసఁగినది! హా! హా! సాధ్వీమణీ! వినయవతీ! నిన్నుక్రూరులయి శత్రువులు చెఱగొనిపోయిరా? అయ్యో! ఇంకను నేనట్టిపాపపుమాట విననలయునో! ఆదయావిహీనులు నిన్నుఁగొనిపోయి నామీఁదద్వేషముచేత నీప్రాణములు గొనరుగదా? ఇంతిదారుణవృత్తాంతము చెవినిబడియు ప్రాణములు విడువకున్నాను. ఆహా! నాది యెంత మొండిబ్రతుకు! ఓలీలావతీ! ఓప్రాణేశ్వరీ! నీభర్త నీమీఁద ప్రేమచే పిలుచుచున్నను పలుకకున్నావేమి? నన్నేల యీదార్ఢ్యము? ఓపతివ్రతాశిరోమణీ! నీవు నావంటిరాజునకు భార్యవుగాక యేబీదవానికి భార్యవైనను, ఇటువంటి ఘోరాపదలు లేక సుఖముగా బ్రతికిపోదువే. నిర్భాగ్యుడనైన నాకేల భార్యవైతివి? (అని రౌద్రాకారముతో లేచి) ఓయీవిప్రజిత్తీ! నాప్రతిజ్ఞ వినుము. బ్రహ్మాదులడ్డమువచ్చి కావఁబూనినను, నాప్రాణవల్లభ లీలావతియేవచ్చి నాపాదములమీదపడి కాపాడుమని వేఁడుకొన్నను, నేనింటలేనప్పుడు దొంగవలెవచ్చి నాయిల్లాలిని పరమసాధ్విని అపహరించిన ఆ పరమనీచుని దేవేంద్రుని పుత్రమిత్రకళత్రసహితముగా నే నంతము నొందించెదను. వంటయింట

కుండేలు నాచేతఁబడక వాఁడింక నెందుఁబోఁగలవాఁడు! ఆ విక్రమహీనుఁడు పరకాంతను సిందుమూలాలి నప్పుడుత్సోభపెట్టికొని పోయెనో, అప్పుడే చచ్చినవాఁడు. ఈనెలకడ చనులోపల నేనువాని గర్వసంహారము చేయనియెడల, నేనుబ్రహ్మవలన పొందినవరములు వరములుకావు: నాపేరు హిరణ్యకశిపుఁడుకాఁడు; నేను కశ్యపుని పుత్రుఁడనుకాను.

విప్ర—దేవర కింతయాగ్రహము వచ్చినదిగనుక, ఇంద్రునకు నిశ్చయముగా చావుమూడినది. "వినాశకాలేవిపరీతబుద్ధి" యున్నట్టు, ఆత్మవినాశకాలమునమీపించినదిగనుక నేఁడుదుర్మదాంధునకు నీపట్టపుదేవిని చెఱకొనిపోవు దుర్బుద్ధిపుట్టినది. కుడిచికూరుచుండి సుఖముగా బ్రతుకలేక కండక్రొవ్వెక్కి, గుహలోనిద్రించుచున్న సింహముమీసములులాగ సాహసించినవానికి వెంటనే తత్ఫలము కట్టి కుడువక ఊరకపోవునా?

హిర—విప్రజాత్రీ! ఈవరకే ఆపాపాత్ముఁడు స్త్రీహత్యకూడ ఒడికట్టుకొని యుండునేమో!— ఓప్రాణనాయకీ! ఆపాలదైవము నీకు పగవారిచేత బలవంతపుచావుకూడ పెట్టియుండఁడుగదా?

శంబ—తండ్రీ! నాతల్లిలీలావతి దేవినిమిత్తముమీరింతపరితపింపవలసిన పనిలేదు. ఆమె క్షేమముగానున్నది. మీమనస్సు నొప్పినిమిత్తము నిష్కారణముగా ఆయాసపెట్టఁబోకుఁడు. దుర్ణయుఁడయిన యింద్రునకుబుద్ధిచెప్పి చూలాలయియున్న దేవిగారినివిడిపించి నారదుఁడు తనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోయి,ఆదరించి, ఆమహాపతివ్రతను పుత్రరత్నముతోఁగూడ సురక్షితముగ కాపాడుచున్నాఁడు.

హిర—నారదాశ్రమముననే మాకుపుత్రజననముకూడ కలిగినదా? అట్లయిన ఆదేవగాయకుని మంచిమనయాస్థానమునందు వీణపాటకునిగా నుంచుకొందము.

విప్ర:—అతనికి చక్కని బ్రతుకుతెరువు కల్పించినారు. అట్లు చేయుట నారదునకు పరమానుగ్రహముకదా? అదె మన మాటలోనే నారదుఁడును దేవిగారిని, మీసుపుత్రతిలకమును వెంట బెట్టుకొని మన యాస్థానమునకువచ్చుచున్నాఁడు. అతనికి నూఱేండ్లు పూర్ణాయుస్సున్నది.

(అప్పుడు నారదుఁడును, లీలావతియు, కుమారుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు)

నార:—దిగ్విజయమస్తు! చింతితకళ్యాణ సమృద్ధిరస్తు! ఓ మహారాజా! ద్వారపాలకుఁడు నన్ను వెనుకకు లాగుచున్నాఁడు. యమపాశములవంటి వీని బాహుపాశములనుండి నన్ను విముక్తుని చేయుఁడు.

హిర:—ఓరీ ద్వారపాలకా! నీకిదె యొక్కసారిగా నాజ్ఞ యిచ్చుచున్నారము. ఈ నారదుఁడు మన సభాభవనమున కెప్పుడు వచ్చినను నీవడ్డుపెట్టక మన భృత్యుల తోడిపాటుగా నీతనిని రానిచ్చుచుండుము. మునులలో మనకీతఁడు విశ్వసనీయుఁడు.

ద్వార:—మహాప్రసాదము.

హిర:—ఓహో! ఏమినాభాగ్యము! లీలావతీదేవి నాకిప్పుడు నేత్రోత్సవముచేయుచున్నది! ఓ ప్రాణేశ్వరీ! నిమిషముక్రిందట నీ నిమిత్తమై శోకబాష్పములు విడిచినకన్నులతోనే యిప్పుడు ఆనంద బాష్పములు విడుచుభాగ్యము లభించినది. ఏమి నీవింత చిక్కి యున్నావు? ఇంతకాలము దయమాలి నిన్ను వియోగదుఃఖముల పాలుచేసి పోయిన నాకు దూరస్థురాలవై యుండియు, దైవరక్షణము చేత సుఖముగా నున్నావుగదా? ఓ హృదయేశ్వరీ! నీచల్లనిచేయి నా ఱొమ్మునమోపి నా దేహతాపమడపుము. (అని చేయిపట్టుకొని చేర దీసి అర్ధాసనముమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

లీలా:—ఓ ప్రాణేశ్వరా! నాశరీరముదూరముగానున్నను హృదయము మాత్ర మెప్పుడును మీకు దూరముగానుండలేను. అయ్యో!

ఘోరతపస్సులచేత శరీరమును దుఃఖపెట్టి పెద్దకాలమునకు గృహమునకు విజయంచేసిన దేవరవారి కుపచార శతములచేత దేహము చల్లచేయలేక మీఁదిమిక్కిలి దౌర్భాగ్యురాలనయిన నేనుమీకు సంతాపమును కూడకలుగఁజేసితినిగదా! ఓ ప్రాణవల్లభ! మీరు క్షేమముగా మరల వచ్చితిరా? మీ వియోగదుఃఖముచేత ప్రాణములుపోవలసిన వేయయినను, ఈ నారదుఁడు ప్రతిదినమును మీ క్షేమసమాచారమును చెప్పుచు శ్రోత్రియాశను పుట్టించుచువచ్చుటచేత నాయాశాబంధమే బొందిలో ప్రాణము వెడలకుండ నిలిపినది. దేవరవారి పునర్దర్శనమగుటచేత నాసహానమువలని ఫలమిప్పుడు కలిగి నేత్రసాఫల్యమయినది. ఓయి కుమారకా! చిరకాలమునకు చూడఁగలిగిన నీతండ్రికి మ్రొక్కుము. (అని తండ్రికాళ్ళమీఁద పడవేయుచున్నది.)

హీర—(కొడుకును లేవనెత్తి ముద్దుపెట్టుకొని) దీర్ఘాయుష్మమస్తు! సామ్రాజ్యమస్తు! ఓచిన్నికుమారా! నన్నుగన్నతండ్రీ! లెమ్ము లెమ్ము. నీవుపిల్లారుముద్దుగా ప్రాకుచుండగాను, తప్పటడుగులుపెట్టుచుండఁగాను, విద్దెములుచేయుచుండఁగాను, వచ్చిరానిముద్దుపలుకులు పలుకుచుండగాను, కన్నులు చల్లగాచూచి సంతోషించుటకు నేను నోచుకోనైతినిగదా? అట్లయినను, ఓతండ్రీ! నిన్నిప్పుడుచూడగానే నాకన్నులుచల్లబడి, నీగాత్రము సోఁకుటచేత నాశరీరము సంతోషపులకితమగుచున్నది. నీవంక చూచినకొలఁదిని నాకంతకంతకు హృదయాహ్లాద మధికమగుచున్నది. గనుక, నేఁటినుండి నిన్ను ప్రహ్లాదుఁడని పిలిచెదను. (అని తొడమీఁద కూరుచుండఁబెట్టుకొని, మేనునిమిరి నిమిరి, బుగ్గముద్దుబెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

లీలా—ప్రాణనాథా! మనకీపుత్రభిక్షపెట్టి యిట్టి ఆనందము కలుగఁజేసినది యీనారదులు. వారిమేలునుమనముమఱవఁగూడదు.

ఈతని నామకరణ మహోత్సవకాలమున నారదుని సత్కరింప వలయును.

హిర — మనమువశ్యముగా సత్కరింతము (నారదునివంకతిరిగి) ఓయీ! నారదా! నీవింకను నిలువఁబడియేయున్నావా? యీపీఠము మీఁదకూరుచుండుము. (భార్యవంకతిరిగి) ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇంద్రుఁడు నీకుచేసిన పరాభవమును నీవలన వినఁగోరుచున్నాను.

లీలా — ఓప్రాణవల్లభా! అప్పటినాయవస్థతలఁచుకొన్న ఇప్పటికి నా దేహము కంపమెత్తుచున్నది. ఆయింద్రుఁడు దండెత్తివచ్చినసమాచారము మీకీవఱకే యీవిప్రశిష్యాదులు విన్నపము చేసియుందురు గదా? అతడంతఃపురమును ప్రవేశించునప్పటికి వ్యాఘ్రమును గన్న లేడివలె బెదరి ఆపాదమస్తకము చెమ్మటపట్టి, దేహము వగవడ వడక, నేనొక తలుపుమూల నొదిగి నిలువఁబడినాను.

హిర — ఆహా! మహారాజపత్నికి నీకేటువంటి దురవస్థ సంప్రాప్తమయినది! అతరువాత.

లీలా — ఆదుష్టాత్ముఁడు వజ్రాయుధమునుపట్టుట చేత కాయలు కాచిన మోటుచేతితో నామృదుహస్తమునుపట్టుకొని యీవలకీడ్చినవాఁడు. అంతవఱకు నేనెఱుఁగుదును. అపైని నేమి జరిగినదో నాకు తెలియదు. మూర్ఛతేఱి నేనుకన్నులువిచ్చిచూచునప్పటికినారదుఁడు నాయెదుటనుండి నాకుపచారముచేయుచు, ఇంద్రుని మందలించుచున్నాఁడు. తదనంతర వృత్తాంత మీయన నడుగుఁడు.

హిర — ఓయీ! నారదా! ఆయింద్రుని దౌష్ట్యమంతయు నీ వేమి మఱుఁగుపఱచక ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పుమా.

నార — నాకు తెలిసియున్నంతవరకు దాచక చెప్పెదనువినుఁడు. మీరిట్లు దారుణ తపస్సుచేయుచు అస్థిచర్మావశిష్ట దేహముతో

ముక్కునమూపిరి లేక, స్థాణువువలె నుండగా చారులుచూచిపోయి నీవు చచ్చితివని యింద్రునకు విన్నవించిరి, అంతనతఁడు నీపాలిపువ తేతి చూడరాకున్న రాక్షసులను సంహరించుట కదే సమయమనుకొని తక్షణమే దండయాత్ర బయలు దేరినాఁడు.

హిర — హిరణ్యకశిపుఁడు కాలధర్మము నొందెననియే యింద్రుఁడు నానగరిమీఁదికి దండెత్త సాహసించెనుగాని, లేనిపక్షమున ఇంద్రునికట్టి చొరవ యెక్కడనుండివచ్చును? నా పేరువినబడిన దేవలోకములో సహితము గర్భనిర్భేదముకాదా! అపయిసంగతి కొంత విన్నాగము దేవి నెత్తుకొనిపోయినతరువాత నేమిజరిగినదో చెప్పు.

నార — అతఁడు లీలావతిని రథముమీద పెట్టుకొని, ఆకాశ మార్గమున ఎగయునప్పుడు దేవి దేహము తెలియకయే కాఁబోలును "ఓ నాథా! ఓ రాక్షససార్వభౌమా! దిక్కుమాలియున్న నీభార్యనైన నా మానమును కాపాడుము" అని పలవించినది.

హిర-ఓ దేవీ! ప్రాణేశ్వరీ! అడలఁబోకు. ఇదిగోనిన్ను కాచుటకయి నేనువచ్చుచున్నాను. ఓరీ! ఇంద్రా! హిరణ్యకశిపుని ముందర నీ వెటుబోయెదవురా? నిలువు నిలువు; ఈభల్లమున నీతలడొల్ల సేసెదను (అని లేచుచున్నాఁడు)

నార — దేవా! ఇప్పుడింద్రుడిక్కడ లేడు. దేవి విలపించిన విధమున నేను చెప్పినాను.

హిర — అలాగునా? దేవివిలాపము నా చెవిసోకఁగానే నా దేహము పరవశమయి పయిమాట చెవినిజొరక నిజముగా దేవేంద్రుడు నాకన్నులయెదుట కట్టినట్టేకనఁబడినాడు. అందుచేత నేను లేచినాడను. నారదా? తరువాత నేమిజరిగినది?

నార — నేనాఁడుదాని యేడుపువిని జాలిపడి, ఆపన్నివారణముచేయవలెననినా మాశ్రమమునుండిబయలు దేరివచ్చి, నిండుగర్భి

ణితోనుండి దేహము తెలియక యేమేమో పలవరించుచున్న లీలావతిని ఇంద్రుని రథముమీఁదఁ జూచితిని.

హిర—ఆహా! ప్రాణనాయకీ! నీహృదయమప్పుడెంత సంక్షోభపడియుండెనో! ఆదుండగీని దుండగములు విన్న నాశరీరము మండుచున్నది. నారదా! కానిమ్ము.

నార—"ఓయియింద్రా! పతివ్రతాశిరోమణియైన పరస్త్రీని తెచ్చుట ధర్మము కాదు. ఒక్క వీరపతివ్రతయొక్క కన్నులనుండి జారిన నీటిబొట్లన్నియు అన్ని అగ్నికణములయి నీకులమునుదహింపవా? నా బుద్ధివిని యీరాక్షసరాజు భార్యను విడువుము" అని నేను బుద్ధి చెప్పితిని. అందుకతఁడు శత్రుశేషముండఁగూడదు గనుక, హిరణ్యకశిపుని కడుపున పుట్టినవాఁడు వానికంటెను మహోగ్రసత్త్వుఁడు కావచ్చునని యెంచి పుట్టినతరువాత శిశువునుమాత్రము చంపి వదలిపెట్టవలెనని యీమెను తెచ్చితినే కాని నేను మరియొక ద్రోహము తలఁచుకొనలేదని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

హిర—ఓరా! ఆక్రూరుఁడు కడుపులోనున్న నిర్దోషియైన యీశిశువునుచంపి నన్ను పుత్రశోకమునకూడ ముంచదలచుకొన్నాఁడుగా? ఆపాపఫలమతడు త్వరలోనే యనుభవింపఁగలఁడు. నారదా! అందుమీఁద నీవేమన్నావు?

నార—'ఓయింద్రా! నీవు రాక్షససార్వభౌముని రాణిని తెచ్చి లోపువుపని చేసితివి. ఆరాక్షసేంద్రుఁడు సామాన్యుడనుకొన్నావా? రేపే తపఃప్రభావముచేత దుర్లభవరములు పొందివచ్చి త్రిజగత్సంహారము చేయఁడా? ఎంతపని చేసితివి! ఆదుదానిని తెచ్చుట మహాపరితాపమని యెంచితివా? తండ్రి బలవంతుడయినను కొడుకు బలహీనుడు కావచ్చును; జనకుఁడు గుణహీనుడయినను పుత్రుఁడు గుణవంతుఁడు గావచ్చును.

తండ్రిచేసినదోషమునకయి పుత్రకుని దండించుట క్రూరకర్మము కాని రాజధర్మము కాదు. చంపుటకయి గర్భమునందున్న నోరులేనిశిశువు నీకేమిఅపకారముచేసినాడు? ఈపాపకర్మమునకొడిగట్టిలోకనిందపాలు కాకుము" అని నయమున భయమున బోధించి యొప్పించి నీవిభుఁడు వచ్చినదాఁక నాయుండను తలదాచుకొమ్మని యీమానవతిని మా ఆశ్రమమునకు వెంటబెట్టుకొనిపోయి భద్రముగా సంరక్షించితిని. ఆ మహేంద్రుఁడు లీలావతిని నాకప్పగించునప్పుడు "మీయాజ్ఞనుల్లఘింప రాదనియీపఁడతినివిడుచుచున్నానే గాని రాక్షసాధీశ్వరుని దోర్దర్పము నకు వెరచి కాదుసుఁడీ! నాచేత వజ్రాయుధముండఁగా లక్ష రాక్షసాధ్యక్షులు వచ్చినను నేను భయపడను" అని చెప్పి మఱి విడచినాఁడు.

హిర — ఆహా! ఏమియీతనిగర్వము! నేను స్వర్గమునుజొచ్చినప్పుడీమాటలు మఱచిపోక జ్ఞాపకముంచుకొమ్మనుము. నీవుచేసిన పని మంచిదేకాని లీలావతీదేవిని వెంటనే తీసుకొనివచ్చి మాశంబరాదులకు ఏలయొప్పగించినావు కావు?

నార — ఈయుబలక్షేమముకోరియే మీరువచ్చినదాఁక ఇందు తీసుకొనిరాక నూఆశ్రమముననే యీపావనిని పుత్రసహితముగానుంచి కాపాడినాను. నేనట్లు చేయకుండినయెడల నీశత్రువులు నీవులేని సమయముల పలుమారు దండెత్తి వచ్చి అలజడిపెట్టుచు వచ్చినచో ఉపద్రవ మధికముగా నుండునుకదా!

హిర — ఔరారా! ఇంద్రుడెంత ద్రోహముచేసినాఁడు! నా సవతితల్లిపుత్రుఁడయినందున కీలాగునఁజేయవలసినదే. ఏమి యీఅన్న దమ్ముల శత్రుత్వముఁ ఎవ్వరిని నమ్మినను నమ్మవచ్చును గాని జ్ఞాతిని మాత్ర మెన్నఁడును నమ్మరాదు. కాని యెడల 'జ్ఞాతిశ్చేదనకిన్న' నెడిమాట యూరకేపుట్టినదా? జ్ఞాతియున్నయెడల, అగ్నిహోత్రము లేక యేదగ్ధముచేయును. కాబట్టినీ దేవజాతి జ్ఞాతిపుఱుగునుపోరు లేకుండ

రూపుమాపెదను. ఔనోయి విప్రజిత్తీ! నిన్నొకటి అడుగమరచి పోయినాను. మదాంధుఁడయిన యింద్రుఁడు దండెత్తివచ్చినప్పుడు దిక్పాలకులుకూడ వచ్చినారా?

విప్ర—కేవలము వచ్చుటమాత్రమే కాదు పరాభవ దుఃఖితులయియున్న మనశంబరాదులను ఎన్నెన్నో కారులుకూడ ప్రేలినారు.

హిర—ఏమేమి! మిడుతలు మహోగ్ర దవానలము మీఁద పడి మూర్ఛనొందినవిగా? మనలను దిక్పాలకులు కాక మరియెవ్వరాక్షేపింతురు? వారాడిన దుర్భాషలిప్పుడు మఱవకుందురుగాక! మనమింద్రలోకమునకు పోవునపుడు త్రోవలో ముందుగా ఈదిక్పాలకుల పొగరే అడఁతము.

విప్ర—వారికండకొవ్వడచవలెను. వారు మిక్కిలి మిడిసిపడుచున్నారు.

హిర—ఓయీ నారదా! తండ్రులెప్పుడును కొమాళ్ళు బుద్ధిమంతులు కావలెననియు, శౌర్యవంతులు కావలెననియు, దీర్ఘాయుష్మంతులు కావలయుననియు, కోరుచుందురు. ఈప్రహ్లాదుఁడు నీయొద్దనున్నప్పుడు బుద్ధికలిగి యుండెనా? ఈతఁడు రాజనీతి నభ్యసించి, అస్త్రవిద్యయందసమానుఁడయి. నిజప్రతాపముచేత తనతల్లిని పరాభవపఱిచిన దేవేంద్రాదులను సంగరరంగమున భంగపఱచి యేలుచుండగాకన్నులపండువుగాఁజూచెడుభాగ్యము నాకెన్నఁడులభించునో!

నార—నీకొమారుఁడు బహుబుద్ధిమంతుఁడు. ఆటలయందైనను ఎన్నడును బొంకియెఱుఁగఁడు; దీనులనుజూచినవారిని కావపరితపించుచుండును; తోడిబాలురతన్ను నిష్కారణముగా కొప్పించినను వారికి బుద్ధిచెప్పునే కాని వారిమీఁద కోపపడఁడు; తల్లిదండ్రులను గురువులను దైవముగా భావించుకొనుచుండును. వేయిమాటలెందుకు? సమస్త

సద్గుణములును సంక్షోభవించి వచ్చినీకొడుకును ఆశ్రయించినవని చెప్ప వచ్చును. నీకు పుత్రుఁడయినవాఁడు శౌర్యవంతుఁడగునాయని సందేహ పడవలెనా? సింహముకడుపున పిల్లిపిల్ల యెప్పుడును పుట్టదు. ఈతఁడు ప్రతాపమున నిన్ను మించినవాఁడే కాగలఁడు.

హిర — కొమాళ్ళట్లయినప్పుడేకదా తల్లిదండ్రులకు మనోరథ పరిపూర్తియగును. ఓపుత్రకా! నీవీయరివర్గము నెప్పుడు నిర్జించెదవు?

ప్రహ్లా — నేనీవఱకే జయించినాను.

హిర — వీఁడు శత్రువిజయమనఁగా నేమో తెలియని పసి బాలుఁడయ్యును, జయించినంతమాట చెప్పినాఁడు. వీఁడు నిశ్చయ ముగా శత్రువులను జయించినట్టే సంతోషించెదను. తండ్రీ! నీశత్రు విజయమునకు సేనలు కావలెనా?

ప్రహ్లా — నేను సేనలు లేకయే గెలువఁగలను.

విప్ర — ఆహా! ఏమి యీబాలుని అసహాయశూరత్వము! పువ్వుపుట్టగానే పరిమళించునుగదా!

హిర — పుత్రకా! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవుకమ్ము. నీవంతటి వాఁడవుకావలయునని యే నాకోరిక. ఓవిప్రజిత్తీ! దేవలోకముమీఁదికి దండెత్తుటకయి సైన్యములను సిద్ధపఱుపుము. మేము జననీజనకుల వద్దకుపోయి వారి యాశీర్వాదమును పొందివత్తుము. మనరాకవిని ఆనందింనుచుండెకి నీఅత్తగారికి కొడుకుకోడకూడ మ్రొక్కి దీవెన లందుటువుగాని రమ్ము.

లీలా — ఓప్రాణనాథా! నేను యింతకుముందే దేవరవారిని ఈకోరిక కోరవలెనని అభిలషించితిని. మీరు మిత్రులతో సల్లాప సుఖము ననుభవింపుచుండగా నడుమ రసభంగముచేసినయెడల తమ చిత్తము కేమితోచునోయని సంకోచించి ఊరకున్నదానను.

హిర — అట్లయిన. అంతఃపురమునకు పోవుదము లెమ్ము. విప్రజిత్తీ! ప్రభువువారు రేపే దేవతలను శిక్షించుటకయి దండయాత్ర వెడలుదురని సేనానాయకుల కాజ్ఞాపింపుము.

విప్ర — మహాప్రసాదము. మన రాక్షససేనలకు దేవతలమీద దండెత్తనోచిన దినమేకదా పండువు? వారీమాటవిన్న అపరిమితోత్సాహులయి పెండ్లికిపోవునట్లు సంతోషింతురు.

హిర — నారదా! నీవు రేపు మావెంట వత్తువుగాని నేటికిందు నిలువుము.

(అని అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయాంకము

రంగము — ఇంద్రభవనము

[ఇంద్రుడును, వరుణుండును, కుబేరుడును, బృహస్పతియు, జయంతుడును, నారదుడును, జమదగ్నియు, భరద్వాజుడును, ఉపవేశించి యున్నారు

ఇంద్రు — ఓయి వరుణదేవుఁడా! మేము పనియున్నదని పిలువనంపినను, దిక్పాలకులలో మీరిద్దఱు మాత్రమే వచ్చినారు. తక్కిన వారేమయినారు? వారికి నామాటయందింత అలక్ష్యమేమి?

వరు — దేవా! వారు తమయాజ్ఞయందు అనాదరముచేత రాకపోయియుండరు. రాకపోవుటకు వారికేదో విపత్తుసంభవించియుండును. బ్రహ్మచేతవరములుపొంది శౌర్యగర్వముచేత దుర్మదాంధుఁడయిహిరణ్యకశిపుడు దిక్పాలకులపట్టణములమీదికి దాడివెడలినాడనివిన్నాను. ఆ దురాత్మునిచేతఁజిక్కి వారెట్టి దుఃఖములననుభవించుచున్నారో!

వారంముచేతనే మేలినవారిదర్శనమునకు రాకపోయియుందురు. మా పట్టణముమీఁదికి ఆదుష్టరాక్షసుఁడు దండెత్తి వచ్చుచున్నాఁడని చారులు వచ్చి చెప్పినను, సిగ్గుమాని నిలువక భార్యాపుత్రులను మహా సముద్రములోవిడిచి నేను తనుసెలవయినదనిపరుగెత్తుకొనివచ్చినాను.

ఇంద్రు—నీస్వామిభక్తికి సంతోషించినాము. ఆఖలుఁడెంత దుర్ణయకార్యమును తలపెట్టినాఁడు. ఇంతకు వచ్చినతరువాత వాఁడీ ఘన పట్టణమునిూఁదకుకూడ రాకమానఁడు. ఓయీ కుబేరా! బ్రహ్మదేవుఁడు వానికి దేవతలకు దుర్జయుఁడగునట్లుకూడ వరములిచ్చినాఁడుగా?

కుబే—మనస్సహాయములేనివాని తపోవహ్నికి భయపడినవాఁడు కోరినవరమునిచ్చి మమ్ము బ్రతికింపుమని మనమేపోయి బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థించినప్పుడు, అతఁడేమియ్యకుండునా? ఆవరప్రభావముచేతనే మహాసాహసముతో ప్రళయకాలరుద్రునివలె తేఱిచూడరాక లోకపాలకుల పట్టణములమీఁదికి దండువెడలినాఁడు. వాఁడు నిరృతినిజయించి, అలకాపురముమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడని దూతలు వచ్చి చెప్పఁగానే ఆలుబిడ్డలను నామిత్రుఁడయిన శివునివద్దదాఁచి దేవరవారియొద్దకు పరుగుపరుగున వచ్చినాను. నానవనిధులును ఈపాటికి రాక్షసాధీశ్వరునిపురము చేరియుండును. అర్థములేనివాని బ్రతుకువ్యర్థముకదా? అదిగో యముఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. అతఁడు మనకేమయిన విశేషవార్తలు తెచ్చియుండును.

[యముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ఇంద్రు—ఓ యమధర్మరాజా!

యము—ఓ మహేంద్రా! ఇఁక నన్నాపేరుతో పిలువకుము. ఇప్పుడు యమునిపాలిటికిని పెద్దయముఁడొకఁడు బయలుదేఱినాఁడు,

ఇంద్రు—ఏమి! నీవంత విసుగుదలతో మాటాడుచున్నావు? నీవు క్షేమముగా నున్నావా?

యమ—పిడిగుద్దులతో దేహమంతయు బలిసి, పిసెగుద్దుల ప్రభావముచేత ఒక్కొక్క అవయవము రెండేసిఅయి, ఈప్రకారముగా మోచేతికి దెబ్బతగిలినవానివలె సుఖమనుభవించుచున్నాను. నేనీవర కెప్పుడును పరులను శిక్షించుచుండు నేగాని పరులచేత శిక్షపొంది యెఱుంగను. ఏకాలమున కెవ్వరికేగతిబట్టునో యెవ్వఁ డెఱుఁగును! ఆదుష్టరాక్షసులు పొడిచిన మోకాటిపోట్లచేత శరీరమంతయు తేలు కుట్టినట్లు నొచ్చుచున్నది. నన్నేయనామధేయునిగా నైనను చేయక బ్రహ్మదేవుఁడు నిర్దయుఁడయి దక్షిణదిక్కునకేల ప్రభువునుగాఁ జేసెను?

ఇంద్రు—ఆహిరణ్యకశిపుడు మీలోకమునకు దండెత్తినాడా?

యమ—శ్రీహరీ! (అని చెవులు మూసికొని) నేను వినలేను. ఆ పాపాత్ముని పేరు నాముందర తలపెట్టఁబోకుడు. ఆపేరు విన్నమాత్రముచేత నా దేహమిప్పుడు మరలకంపమెత్తుచున్నది. (అనివడకుచున్నాడు)

ఇంద్రు—ఓయమధర్మరాజా! భయపడఁబోకు భయపడఁబోకు. ఆ పేరు మరచిపో.

యమ—నిన్న నన్నాఖలుఁడు పెట్టినబాధ తలఁచుకోఁగా, వేయిజన్మములెత్తినను వానిపేరికఁ నాకు మఱపునకు వచ్చునట్లు కనఁబడదు. నిన్నటినుండి యేపని చేయఁబోయినను నాకువాఁడే తలఁపునకు వచ్చుచున్నాఁడు. భోజనమువద్ద కూరుచుండునప్పటికి వానిరూపము ఎదుటకనఁబడిముద్దలోపలికిపోయినది కాదు. పరుండవలెనని మంచము చేరి కన్నులు మూసికొనునప్పటికి దయ్యమువలె వాఁడువచ్చి చెంత నిలువబడినట్లయి లేచిమంచముదిగివచ్చి తెల్లవాఱినదాఁక నిద్రపట్టక సదవలో జాగరముచేసినాను. దేవరవారివద్దకువచ్చి దుఃఖముతీర్చుకో

వలెనని బయలు దేఱఁగా క్రోవపోడుగునను వాఁడు నన్ను వెంబడించి తఱుముకొని వచ్చుచున్నట్లెంచి, చీమచిటుక్కుమన్న అదరిపడుచు వచ్చితిని. మాలిగాడు నక్కమీఁద తాటిపండుపడ్డట్టు నగము దూరము రాగానే, ఒకతాటితోటలో వానిసేనలే నాకు ప్రత్యక్షమై మీఁది ప్రాణములు మీఁదికిపోయి నడవ కాళ్ళురాక భయజ్వరము తగిలి తమ దర్శనము చేసికోవలెననెడి యుత్సాహముచేత ఎట్లో శరీరమిక్కడికి చేరవేసినాను.

ఇంద్రు:—అయ్యో! వాడుమనపట్టణముమీఁదికి వచ్చుచుండ లేదుగదా? ఇఁక స్వర్గమున కేమిపాట్లు సంభవించునో! ఓయీ! అంతకా! వాఁడును వాని సేనలును నీపట్టణములో ప్రవేశించి యేమి చేసినారు?

యము:—చేయవలసినదెల్లను చేసినారు. పట్టణము ఏనుఁగు తిన్న వెలగపండువలె నయినది. ముందుగా విప్రజిత్తివచ్చి లెక్కలు వ్రాయుచున్న చిత్రగుప్తునిచూచి, ఏమివ్రాయుచున్నారో చూపుఁడని వారిచేతిలోని లెక్కలను బలవంతముగా ఊడఁదీసికొని తాటాకులు తిరుగవేసి, లెక్కలలో నాకు పాపమెందుకు వ్రాసినారని వారికంటిమీఁద ఒక్కగుద్దు గుద్దినాఁడు. ఆగుద్దుతో చావుతప్పి కన్ను లొట్టపోయి చిత్రగుప్తులావలికి పోయినారు. ఆక్రూరాత్ముడు మరల వారిని రాక్షసకింకరులచేత ఈడిపించి తెప్పించి వారు వ్రాసిన లెక్కలు పుట్టున చింపివేసి, రాక్షసులందఱును పుణ్యాత్ములయినట్టు క్రొత్తలెక్కలు వ్రాయునట్లు నియమించి, రాక్షసుని కెవ్వనికైనను పాపము వేసినపక్షమున మీఁదొక్క బద్దలుచేసెదనని చెప్పి, వాఁడు ముందుకు సాగి పోయినాఁడు.

ఇంద్రు:—చిత్రగుప్తుడు అలాగే వ్రాసినారా?

యము:—వచ్చినట్లు వ్రాసినారు. వ్రాయకపోయినపక్షమున వారిదేహములో నున్నమున కెముకలుండునా? ఒక్క అక్షరము హెచ్చుతగ్గు వ్రాసినయెడల రాక్షసకింకరులు వాని వంచి పిండి పెట్టుదురు.

ఇంద్రుఁ:—తరువాత నేమిజరిగినది?

యము:—తరువాత శంబరుఁడువచ్చి వారిలెక్కలు పరీక్ష పట్టినాఁడు కాని, అతఁడు కొంచెము మంచివాఁడు గనుక, దేవతలకు పుణ్యమెందుకు వేసినారని కోపపడి తీసివేయించి, ముందుకు నడిచిపోయెను. అతనివెనుక రాక్షసులొక్కరొక్కరేవచ్చి, నాకెంత పుణ్యము వేసినావు నాకెంతపుణ్యము వేసినావు చెప్పుఁడనిఅడుగుచు పదిమందిచేరి నాకు ముందుచెప్పు నాకుముందుచెప్పుమని తొందర పెట్టుచు ఇంత యాలస్యమేమని యొకఁడును, నేనుండఁగా వానికేల ముందుచెప్పినావని యొకఁడును, నన్నుచూచి లేచినావుకాదేమని యొకఁడును, నాకుమర్యాద చేయనే లేదని యొకఁడును, చిత్రగుప్తులను తలయొక చెంపకాయకొట్ట మొదలుపెట్టిరి. రెండుగడియలసేపు వారిదాడలు రణభేరులవలె మ్రోగి, బూరెలలాగపొంగి, భయముచేత తొలగిపోయి సఖ్యము చేసికొనవలెనని కాఁబోలును తమ స్థానమును బాసి రెండుదౌడల పండ్లును ఒక్కచోట నోటిలో గుంపుగా చేరినవి,

ఇంద్రుఁ:—అయ్యో! పాపము! చిత్రగుప్తుల కెంతటివిపత్తు సంభవించినది!

యము:—ఒక్క చిత్రగుప్తులకే కాదు. రాక్షసాధీశ్వరుఁడుసభలో కూరుచున్న తరువాత మా పురములోనివారి కందఱికిని బోసినోళ్ళైఅయిపోయినవి. ఎవ్వరైనకొంత అదృష్టవంతులైన పక్షమున

వారు యేకదంతులయినారు. రాక్షసభటులుకొట్టిదిప్పనకాయలవలన మాభటులకొకరికిని తలమీఁద వెంట్రుకలులేవు. మీరొకవింతవిన్నారు కారుగదా? నేనుత్రోవలో వచ్చునప్పుడు బట్టతలవాఁడుకనఁబడినను బోసినోటివాఁ డెదురుపడినను మావారేమో అని నేను పరామర్శ చేయబోవుచువచ్చినాను. చూడు నాతలమీఁదకూడ వెంట్రుకలులేవు. (అని కిరీటముతీసి తలతడవుకొని) నాతలమీఁద వెంట్రుకలు కనబడు చున్నవి. నేను నేనుకానేమో!

ఇంద్రు—(నవ్వి) ఏమోయి యమధర్మరాజా! నిన్ను నీవే యెఱుఁగనట్టు మాటాడుచున్నావు. అదృష్టనిభయముచేత మనసు చెదిరినది కాఁబోలును.

యము—బోడితల కాకపోవుటచేత నిజముగానేనుయముఁ డను కానేమో అని సందేహముకొఁనుచున్నది నేనేయముఁడనయిన పక్షమున, నెత్తిమీఁద అన్ని దెబ్బలు తగిలిన తరువాత ఇఁకను వెంట్రుకలుండునా? మీరీ ధర్మస దేహము తీర్చవలెను.

ఇంద్రు—సందేహముమాట తరువాత చూచుకొందముగాని, తరువాత జరిగిన సంగతి చెప్పుము?

యము—తరువాత సంగతిసేమున్నది? ఉక్కుతునియలువంటి రాక్షసులు పలువురువచ్చి సింహాసనములమీఁద కూరుచుండియున్న మునులను పితృదేవతలనుచేయిపట్టుకొని యీడిచివైచి తామాసింహా సనములమీఁద కూరుచున్నారు. అప్పుడు బ్రతికిపోయితిమిగదా అని తలలు తడవుకొనుచు నిలుచున్న పితృదేవతలనుచూచి మఱికొందఱు రాక్షసులు, "వీరినివిడువకూడదు. రౌరవాదినరకములలో పడ వేయ వలె" నని పడగెంటుచు రాక్షసరాజు వెంటనెట్టుకొనిపోయిరి. ఒక్క నిమిషములో రౌరవాదినరకములలో ఉన్న రాక్షసులకందఱకును

విడుదల ఆరంభమయి, వారిస్థానమునపితృదేవతలకు నరకలోకనివాస ప్రాప్తికలిగినది. అటుతరువాత రాక్షసులను నరకలోకములో వేసిన నేరమునిమిత్తము మాకు శిక్షలారంభమయినవి. అటుతరువాత మా దేహములమీఁద పుట్టిన పిడుగుల చప్పుళ్ళు మీకు స్వర్గములో వినబడియేయుండును. పితృలోకరాజ్యసుఖమిక చాలును. ఇఁక నాయొత్తు ధనము గ్రుమ్మరించినను నేను పితృలోక పరిపాలనమునకు ఒప్పుకోను. ఇది నిశ్చయము.

ఇంద్రు—మనదూతలెవరో వచ్చుచున్నట్లున్నారు. చూడు ఆవచ్చువాఁడు చిత్రరథుఁడులాగున నున్నాఁడు.

[చిత్రరథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

చిత్ర—ఓత్రిలోకాధీశ్వరా! నమస్కారము. మనపురమునకు యోజనదూరములో హిరణ్యకశిపుఁడు సేనలతో నిలిచియున్నాఁడు. వెనుకపడినవారువచ్చి కలిసికొన్న తరువాతవచ్చిఅమరావతీనగరమునకు ముట్టవేయునట్లు తోఁచుచున్నది.

యము—గోరుచుట్టుమీఁద రోకటిపోటుపడ్డట్లు, నానత్తిని దెబ్బలమీఁదనేదెబ్బలు వ్రాసి పెట్టినట్లున్నవి. ఈసారి మంగలివాడక్కరలేకయే నాతల నున్నపడును. నాకు స్వర్గమునకు వచ్చినను గ్రహచారము తప్పినదికాదు. ఏమిచేయుదును?

కుబే—చుట్టమయి చూడవచ్చిన దయ్యమయిపట్టుకొన్నట్లు, మహేంద్రునిచూడవచ్చిన నన్ను రాక్షసులు పట్టుకొని మర్దింతురేమో! ఏమిదిక్కు?

వరు—ఊరువిడచి పొరుగూరికి వచ్చినను పూనినకర్మము మానదన్నట్లు నాకేమిపాట్లు రానున్నవో!

ఇంద్రు—ఓదిక్పాలకులారా! మీరేమియు జడియవలసిన పని లేదు. ఆపదవచ్చినప్పుడు బుద్ధిమంతులైనవారు దానినితప్పించుకొను ఉపాయ మాలోచించవలెను గాని ఒకరిమొగము లొకరుచూచుకొనుచు తెల్లపోయి యుండరాదు. మీరందరును బహుబుద్ధిమంతులు. మీమనస్సులు చెదరనియ్యక కొంచెము నిదానాలోచించి మన మిప్పుడేమి చెయ్యవలెనో చెప్పుఁడు.

యము—నాపట్టణము మాత్రమే కాక నామనస్సు కూడ ఏనుఁగు త్రొక్కిన తామరకొలనువలె పాడయియున్నది. నాకిప్పుడేమియు ఆలోచన తోఁచదు. తక్కినవారి నడుగుఁడు.

వరు—ఇక్కడనున్నవారిలో బుద్ధివైభవముచేత బృహస్పతిని మించినవారెవరును లేరు. అతని ఆలోచనవిని ఆయన మాటప్రకారము మన మందరమును నడుచుకొందము.

కుబే—ఔను. ఈమాట యుక్తముగానున్నది.

ఇంద్రు—ఓబృహస్పతీ! మీబుద్ధిబలముచేతనే యింతకాలము మే మేయాపదలను పొందక సుఖముగానున్నాము. మనపట్టణముమీఁద ఘోరరాక్షసుఁడు దండెత్తివచ్చుచున్నాఁడు. ముందు చేయవలసినపని యేమో సెలవిండు. ఇఁక మాటలకవకాశము లేదు.

బృహ—నాబుద్ధికిచూడఁగా వానితోయుద్ధముచేయుట కార్యముగా కనఁబడదు. ఆరాక్షసేశ్వరుఁడు బ్రహ్మదేవునిచేత దుర్లభములయిన వరములనుపొంది పరులక జేయుఁడయి యున్నాఁడుగనుక మనమవశ్యముగా యుద్ధమున పరాజయము నొందుదుము. ఓడిపోయిన తరువాత వానిచేపొందెడు పరాభవమును అవమానమును పదిరెట్లు హెచ్చుగానుండును. నేనుచెప్పవలసిన ముఖ్యాంశము చెప్పితిని. పిమ్మట మీయిష్టమువచ్చినట్లు చేయుఁడు.

ఇంద్రు:—మనము పరాజితుల మగుదుమని నిశ్చయముగా తెలిసినప్పుడు యుద్ధమునకు పోవుటకంటె బుద్ధితక్కువ మరియొకటి లేదు. నాకుచూడఁగా మనమిప్పుడి రాక్షసుని మంచిమాటలతో సమాధానపరిచి సంధిచేసికొనుటయే ముఖ్యకార్యముగా తోఁచు చున్నది. అయినను మనవారిలో ఈపని నిర్వహింపగలవారు మీ రొక్కరుతప్ప నాదృష్టికి అన్యులెవ్వరును కనఁబడకున్నారు. కాఁబట్టి మీరు శిష్యవాత్సల్యముంచి మాజయంతునికూడ మీవెంటఁబెట్టు కొని రాక్షసరాజున కెదురుగాపోయి, కానుకలు సమర్పించి మా టాడవలసిన రీతిగామాటాడి; అతని మాగ్రహముడిపి, పట్టణము లోనికి తీసికొనివచ్చి విడిదలుకుదిర్చి అందుప్రవేశపెట్టుడు. అటుతరు వాత అప్పటికిపోలినట్లు చూచుకొందము.

బృహ:—దేవకార్యము నిమిత్తమయి నన్నగ్నిహోత్రములో ఉఱుకుమన్నను ఉఱికెదను. కాఁబట్టి నేనవశ్యముగా పోయి నాచేత నయినట్లెల్లను ప్రయత్నముచేసి రాక్షసాధీశ్వరుని ప్రశాంతుని చేసె దను. అటుపయిని వానిచిత్తము మీభాగ్యము. మననారదుఁ డక్కడ ఇచ్చకములాడుచు, ఆరాక్షస రాజువద్దచనువుగా తిరుగు చున్నాడు గనుక, అతఁడు మనకు కొంతసహాయము చేయవచ్చును. అయినను నీనిమిత్తమయి నాకు పరితాపము కలుగుచున్నది. నీకిఁక సేవకవృత్తియే కాని దొరతనము కొంచెమైనను సాగదు. వజ్రాయుధ మును పట్టెడు చేతులతో కాళ్ళుపట్టవలయును; హంసతూలికాతల్ప ములఁ మీఁద మోపెడుపాదములతో పల్లకులవెంట పరుగులెత్తవల యును; కొట్టు తిట్టుమను మాటలు మఱచిపోయి 'అయ్యా' 'చిత్తము' అనుమాటలు నేర్చుకొనవలయును. హా! ఇంద్రభోగమనుభవించెడు మహాభోగివి నీవు సేవకవృత్తి కెట్లుసహింపగలుగుదువు? హా! విధీ! ఎంతచేసితివి!

ఇందు౹—మీరు నానిమిత్తము విచారింపఁబోకుఁడు. ఏ యెండకా గొడుగు పట్టవలెను. ఎప్పటికిని కాలమొక్కరీతిగానుండదు. అత్తకాలము కొన్నాళ్ళును కోడలికాలము కొన్నాళ్ళును వచ్చును. ఇంతవఱకును మనకుసుఖకాలము; ఇఁకనుకష్టకాలమువచ్చుచున్నది. అనుభవించి తీఱవలెను. మీరు వేగిరము విజయంచేసి కార్యసాఫల్యము చేసికొనిరండు.

బ్రహ్మా—జయంతా మనము వెళ్లుదమురమ్ము.

(అని యిద్దఱును పోవుచున్నారు)

ఇందు౹—ఓ మునీశ్వరులారా! ఇంకొకనిమిషములో రాక్షసరాజిక్కడకు వచ్చును. అప్పుడు మీరీవేషములతో నున్నపక్షమున మండిపడును. మీరు భుజములయందలి శంఖచక్రములను శ్రీగంధము చిక్కఁగాపూచి మాటుకొనుఁడు; ముఖములయందు నామములను దీసివేసి విభూతిపట్టెలుపెట్టుఁడు; తులసిపూసలతావళములుదాఁచిరుద్రాక్షమాలలు ధరింపుఁడు.

జయ—ఓమహేంద్రా! మాకు శివకేశవులిద్దఱును సమానులే. మే మేచిహ్నములుధరించినను ధరింతుము. ఏదేవునికొలిచినను కొలుతుము. లోకములో మూఢభక్తిగలవారు కొందఱు తమకీసమభావము లేక విష్ణుభక్తులను చూచిన శివభక్తులును, శివభక్తులను చూచిన విష్ణుభక్తులును, ద్వేషించుచు, మానుషస్వభావమును మఱచి, తామే యధికులము తామే యధికులమని తగవులాడుచు, నిజమయిన భక్తియు సత్యమును దయాళుత్వమును లేక, బాహ్యచిహ్నములను మాత్రముధరించి వానినిమిత్తమయి పోరాడుచు, తాముకొలిచిన చిల్లరదేవతను కొలువవంతమాత్రముచేత శమ దమ దయా సత్యశౌచాది సమస్తసద్గుణ సంపూర్ణులయిన పుణ్యశీలనైనను

పరమ శత్రువులనుగా భావించి ప్రేమానుబంధమును కోసివేసి బహువిధముల బాధలుపెట్టుచు రాక్షసకృత్యములు చేయుచుందురు. మేము మోహులమగుటచేత లోకమునిమిత్తము మేమే దేవతలను కొలిచినను, పరమార్థమునిమిత్తము సకలాంతర్యామి అయిన పరమాత్మునిని ఒక్కనినే హృదయములయందు నమ్మియుందుము.

ఇంద్రు—మునీంద్రా! ఈరాక్షసులు మీరు చెప్పిన మూఢాత్ములలోనివారు. వీరుశివభక్తులయివిష్ణువును నిష్కారణముగా ద్వేషించుచు, దురభిమానము కలవారయి శివభక్తులు కానివారినందఱిని దయాదాక్షిణ్యములులేక సకలహింసలను పెట్టుచుందురు. వీరిలో నొకఁడు విష్ణునామము చెవిసోఁకునని చెవులకు ఘంటలు కట్టుకొని తిరుగుచున్నాఁడు; మఱియొకఁడువిష్ణుభక్తుఁడగపడునేమోయని కన్నులకు గంతలుకట్టుకొన్నాఁడు. వీరెంత యజ్ఞానులో చూచినారా?

జమ—వీరొక్కరేకారు. ఇటువంటి అజ్ఞానులు సమస్తమతములలోను ఉందురు. ఆలోచనలేక వంశక్రమాగతమైన మతము నందును ఆచారములయందును దురభిమానము కలిగి, సత్యము నెఱుఁగ నొల్లకుండుట జనసామాన్య స్వభావము. ఎక్కడనో ప్రాజ్ఞులు కొందఱుమాత్రము ఏమతమువారిని ద్వేషింపక సత్యమెక్కడనున్నను గ్రహింపుచు, సదాచారముల నవలంబించుచు, సత్యము శాంతము భూతదయ మొదలగు సమస్తసద్గుణములును కలవారయి, తమ్ము ద్వేషించువారినికూడ ప్రేమించుచు. అజాతశత్రువులయి లోకోపకారమే పరమవ్రతముగా పూనియుందురు. అట్టిమహానుభావులు మాత్రమే పరమేశ్వరునియొక్క సంపూర్ణానుగ్రహమునకు పాత్రులయి, శాశ్వతసుఖ మనుభవింతురు.

ఇంద్రు—మునీంద్రా! తాళుము. ఏదో కోలాహలము వినబడుచున్నది. రాక్షసరాజు వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు. మీ రందఱును సింహాసనములుదిగి తగిన సత్కారము చేయవలెను.

(అప్పుడు హిరణ్యకశిపుఁడు, విప్రజిత్తి, శంబరుఁడు మొదలగు రాక్షసులును తంబుర కట్టుకొని నారదుఁడును, వారివెనుక బృహస్పతియు ప్రవేశించుచున్నారు.)

హిర—(కోపముతో సభకలయఁజూచి) ఆదురాత్ముఁడయిన యింద్రపశు వెక్కడ నున్నాడురా?

ఇంద్రు—(వస్త్రైవాటుగానున్న ఉత్తరీయము నడుమునకు చుట్టుకొని) స్వామీ! ఇదిగో మీదాసుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. నేను మీవాఁడను. నాకభయమిచ్చి రక్షింపుఁడు. (అని పాదములమీఁద పడుచున్నాఁడు.)

హిర—(తల యెడమకాలితో త్రోసివైచి) ఓరీకృత్రిమా! నీవందిన సిగయు అందుకున్న కాళ్ళను పట్టుకొనియెదవు. నీవెంత వేఁడినను మాకు నీమీఁద దయరాదు. ఓరిదురాత్మా! అవివేకీ! నాఁడు నారదునితో "నాచేతవజ్రాయుధముండఁగా లక్ష రాక్షసాధ్యక్షులు వచ్చినను నేను భయపడను" అన్న కండక్రొవ్వు నేఁడయిన అడఁగినదా? లెమ్ము. పాదములమీఁదనుండి లెమ్ము. నీవు నాపాదములు ముట్టతగవు.

ఇంద్రు—(లేచి చేతులు జోడించుకొని) దేవర వారిప్పుడు సెలవిచ్చినట్లే నాయందవగుణము లెన్నియైననుఉన్నవి. నేను కృత్రిముఁడను. దురాత్ముఁడను. నేనవివేకినగుదును. నేరిచియో నేరకయో నేనుచేసిన నేరములు క్షమించి, కూరుచుకొని రాకమీ రేకోపపడినపక్షమున నాకిఁక దిక్కెవ్వరు? మన మొక్కతండ్రిబిడ్డలము. అన్నదమ్ములము. మనలోమనమే యింత మాత్సర్యము పూని తగవులాడుచున్న యెడలపరులు మనలను వేలెత్తిచూపరా? మనకదిచిన్నతనము కాదా?

హిర—ఓరీ! నీవిప్పుడు చెప్పిన బంధుత్వమంతయు లీలావతీదేవిని చేయిపట్టియీడ్చి యింద్రలోకమునకు తీసికొనివచ్చినప్పుడేమై పోయినదిరా? ఈ వెర్రిమునులు నిన్నొక పెద్దను చేసి పొగడుట చేత నీవు విర్రవీఁగి విశ్వము తెలియలేక కండకొవ్వెక్కియున్నావు. ఆక్రొవ్వెల్లను నేఁడు క్రక్కించెదను? చూడు.

ఇంద్రు—స్వామీ! నిగ్రహములకేమి? ఈయొక్క తప్పును సైపుము. ఇఁకమీఁదట నేనేమయిన చేసిన నీయిచ్ఛవచ్చినట్లు నన్ను శిక్షింపుము. నేనట్టియపరాధినైనను దాసుఁడనని మీపాదములు చేరితిని గనుక దయతో రక్షింపదగును. ఆవల మీచిత్తము.

హిర—ఓరీ! వివేకహీనా! నీదయకుకోరిన బృహస్పతి మొదలయినవారు నీతప్పును సైరింపవలయునుగాని సైరించినదాఁకమాకేమిరా? నీయిచ్ఛకములుమాని రాజ్యమువిడిచి యెందయిన పొమ్ము.

ఇంద్రు—శరణన్న రక్షించుట వీరధర్మము. మీరు మహావీరులు. నేను మీదాసుఁడను; శరణార్థిని. నామీఁదకోపముంచక రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు. దేవరాజ్యము విడిచి తొలఁగుమని సెలవిచ్చుటకీ రాజ్యమెవరిది? నేనెవఁడను? మేమందఱము మీవారము కామా? కావలసినపక్షమున, ఈ దేవర రాజ్యమునుకూడ దేవరవారేపుచ్చుకొని నేఁటినుండి మీపాద సేవకుని నన్ను భార్యాపుత్రసహితముగా పోషింపుడు. ఇంతటినుండి దైత్యులను దేవతలనుకూడ మీరే యేలుచు, మీసేవకుఁడనయిన నాకు మీచిత్తమువచ్చిన పనియేదో నియోగింపుఁడు. ఈ దిక్పాలకుల కందఱికిని కూడ మనసువచ్చినపని పెట్టుఁడు.

హిర—(ఇందు్రని పీఠముమీఁద కూరుచుండి) ఓరియింద్రా! మీరందఱును నాచేతిలోనివారే. రేపీమంత్రులతో నాలోచించి పిమ్మట మీవిషయమయి మాయిచ్ఛవచ్చినట్లు చేసెదము. నీవిప్పటికి దెబ్బలులేక బ్రతికిపోయినావు. మాయెదుట దూరముగా నిలువబడుము.

విప్ర—ఓరీ! దుర్ముఖా! ఊరకచూచుచు నిలుచున్నా వేమిరా? ఈదిక్పాలకులను మునులను ఆవలకీడ్చి మనవారికి పీఠములను చోటుచేయుము.

దుర్ము—చిత్తము. (అని దిక్పాలకులను మునులను పడగెంటు చున్నాడు.)

మునులు—ఇదిగో పీఠములను మీకుసమర్పించి మేమే తొలగుచున్నాము. మమ్ము బాధింపకుఁడు నమస్కారము. (అని తొలఁగి అక్కడక్కడ నొదుగుచున్నారు.)

దిక్పా—మమ్ముకొట్టకుఁడు. మేమిదె పీఠములను విడిచి వచ్చుచున్నాము. (అని వడఁకుచు దిగివచ్చి క్రిందనిలుచున్నారు.)

విప్రజిత్తి, శంబరుడు—[పీఠములమీఁద కూచుచున్నారు]

విప్ర—ఓరీ దుర్ముఖా! ఈదిక్పాలకులందరును మనకడ్డముగా నిలుచున్నారు. వీరిని ప్రక్కలకు తొలఁగించు. ఓరీ! అలంబసా! ఆ మునులను చేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడుమను.

దుర్ము—తొలఁగుండి. (అని త్రోయుచున్నాఁడు.)

అలం—చేతులు జోడించు. (అని చేయిపట్టుకొని విఱుచుచున్నాఁడు.)

హిర—ఓరీ! ఇంద్రా! ఆమూట మోచుకొని వచ్చువాఁడెవఁడురా?

ఇంద్రు—స్వామీ! అతఁడగ్నిహోత్రుఁడు. భూలోకమునందు బ్రాహ్మణులు యజ్ఞములుచేసినందున దేవతలనిమిత్తమై హవిర్భాగములను తెచ్చుచున్నాఁడు.

(అప్పుడొకమూటపట్టుకొని, అగ్నిహోత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

హవిర్భాగములు దేవతలకేమి? ఆ హవిర్భాగములు మాకిటు తెమ్మను.

ఇంద్రు—అగ్నిహోత్రా! నీ వా హావిర్భాగములను తీసికొని పోయి హిరణ్యాకశిప మహారాజుగారికి సమర్పింపుము.

అగ్ని—చిత్తము. (అనితీసికొనిపోయిసమర్పించుచున్నాఁడు.)

హిర—(మూటవిప్పి కొంచెము నోటిలోవేసికొని)-ఛీ! ఛీ! ఈ హావిర్భాగములు చప్పగా పడిచినట్టేయున్నవి. (అని మూట పార వేసి, అగ్నిహోత్రుని మొగముమీఁద నుమియుచున్నాఁడు.)

అగ్ని—(మొగమునకు చేయడ్డము పెట్టుకొని) స్వామీ! కృతార్థుడనయినాను.

హిర—ఓరీ! అగ్నిహోత్రా! భూలోకమునందు యజ్ఞములలో సంకల్పమేమని చెప్పుచున్నారురా?

అగ్ని—శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమని చెప్పుచున్నారు మహాప్రభూ!

హిర—అట్లుకాదు. ఇఁకముందు శ్రీహిరణ్యాకశిప ప్రీత్యర్థమని సంకల్పము చెప్పించు. అట్లు చేయకపోయినయెడల నీవీపుచర్మ మొలిపించెదనుసుమా, జాగ్రత్త.

అగ్ని—చిత్తము, చిత్తము.

హిర—మేము దిక్పాలకులకందరికిని పనులుచెప్పుచున్నాము. ఓరీఅగ్నిహోత్రా! నీవుమాకు వంటలవాడవుగానుండుము. ఇప్పుడే నీవుపోయి మేము వచ్చులోపలస్నానమునకు నీళ్ళు కాచుము పో.

అగ్ని—మహాప్రసాదము. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

హిర—ఓరీ! వరుణా! నీవుమాకు నీళ్ళకావళ్ళు మోచువాడవుకమ్ము. నీవిప్పుడే అగ్నిహోత్రుని వెంటపోయి స్నానమునకు నీళ్ళు సిద్ధముచేయుము పొమ్ము.

వరు—చిత్తము (అని పోవుచున్నాఁడు)

హిర—ఓయి కుబేరా! మా యిష్టదైవమయిన ఈశ్వరునకు నీవు సఖుఁడవుగనుక నీకు మంచిపని పెట్టెదము. మాయింటవెచ్చము తెత్తువుగాని నీవుమాతోనుండుము.

కుబే—మహాప్రసాదము.

హిర—ఓయీ! విప్రజిత్తీ! నీవు వాయుదేవుని మనవీధులు తుడుచుటకు నియమించి, తక్కిన దిక్పాలకులకు కూడ నీయిష్టము వచ్చిన పనులు చెప్పు.

విప్ర—దేవరవారు సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను.

హిర—(మూలవంక చూచి) చలిజ్వరము వచ్చినవారివలె వడఁకుచు, ఆమూల నొదిగియున్నవాఁ డెవఁడురా?

యము—స్వామీ! నేను దండధరుండను మీదాసుఁడను.

హిర—నీవు దండధరుండవా? నీవు యమలోకమునుండి మాకంటె ముందుగా వచ్చినావే. ఓవిప్రజిత్తీ! వీనిపేరు సార్థకమగు నట్లుగా వీనిచేతికొక కఱ్ఱయిచ్చి వీనిచేత మనపశువులను కాపింపుము.

విప్ర—చిత్తము.

హిర—ఓయీ నారదా! నీవొక్కసారి తంబుర శ్రుతిచేసి, ఒక్క గీతమును పాడుము.

నార—చిత్తము. (అని తంబుర శ్రుతి చేయఁబోవుచున్నాఁడు)

హిర—నీచేతకాదు. నేను శ్రుతిచేసి చూపెదను. తంబుర యిటు తే. (అని పుచ్చుకొని టింగుటింగుమనమీటి బిరడత్రిప్పి తీగె త్రెంచుచున్నాఁడు) నారదా! ఈతంబుర మంచిదికాదు. దీని నెవఁడు చేసినాఁడో వాని పేరుచెప్పు. పట్టి తెప్పించి డొక్క బద్దలుచేయించెదము. (అని తంబుర నిచ్చుచున్నాఁడు)

నార—చిత్తము. (అని తంబుర పుచ్చుకొన్నాఁడు)

హిర—కావళమున్ని త్రిప్పుచు, ఏమేమో గొణుగుచు, వేళ్లు గడ్డములతో మూగవాండ్లలాగున నిలుచున్నారు. ఈ ముద్దులును ఎవరు?

మును—మేము మహర్షులము మహాప్రభూ!

హిర—మీరిప్పుడు చేసెడి దేమిటి?

మును—మేము జపము చేసికొనుచున్నాము.

హిర—ఎవరిని గురించి.

మును—పరమేశ్వరుని గురించి.

హిర—ఛీ. ఛీ. ప్రేలకు. ఇకముందు మీరట్లు చేసినపక్షమున గుండెలు బద్దలుచేయించెదను. ఇకమీరు చేయుబోయెడు జపము హిరణ్యకశిపునిగూర్చి చేయుండు. మీకు కావలసినవరములు మేమే యిచ్చెదము.

మును—చిత్తము స్వామీ!

హిర—మహర్షులు మీరెంతమందిరా?

మును—మే మేడుగురము మహాప్రభూ!

హిర—సప్తమహర్షులా? సరిసరి; సంఖ్యకు చక్కగానే కుదిరినారు. ప్రక్కకుముగ్గు రేసిచొప్పున మీలో ఆరుగురు మాపాలకీపట్టి మిగిలినవాడు కాగడాపట్టుడు. వేగిరముపోయి పల్లకిని సిద్ధముచేసికొనిరండు. మేమిప్పుడు నందన వనమునకు పోయెదము.

మును—చిత్తము. (అని పోవుచున్నారు)

హిర—ఓరీ యింద్రా! రేపు మేముపోవునప్పటకు మాతోటలో వేయించుటకు నందనవనములోని కల్పవృక్షములన్నిటిని తీసికొనిపోవలెను. దేవతలను త్రవ్వి సిద్ధముగానుంచుమను. మాతోటలోని క్రీడాసరస్సునందు నాటించుటకయి మానస సరస్సులోని బంగారు కమలములను దుంపలతోకూడా పెల్లగించి యుంచుమని చెప్పు.

ఇంద్ర—చిత్తము. ఈస్వర్గమే కనుది. తమయాజ్ఞప్రకారముగ చేసెదను.

హిర—నీవద్దనున్న అమృతభాండము మా విడిదికిపంపి విప్రజిత్త్యాదులకు పదిలముగా ఒప్పగించుటకయి జయంతుని నియమించి మేము మాపురమునకు తీసికొనిపోవుటకయి కామధేనువును, ఉచ్చైశ్రవమును, ఐరావతమును, మావాకిటిముంగల చెట్లకుకట్టించి సిద్ధముగా నుంచుమని చెప్పు.

ఇంద్రు—చిత్తము. దేవర సెలవిచ్చినట్లెల్లను చేయించెదను. ఓ జయంతా! నీవును బృహస్పతియు పోయి ప్రభువువారిప్పుడు నియమించిన పనులనెల్లను చేయింపుఁడు.

(బృహస్పతియు జయంతుఁడును పోవుచున్నారు.)

హిర—నారదా! నీవు ముందుగాపోయి సమస్తమహర్షులు వీధిలోపల్లకిని ఉంచినారోలేదో చూడుము. ఓయీ! విప్రజిత్తీ! నీవు విడిదికిపోయి కామధేనువు మొదలయినవి వచ్చినతరువాత ఒప్పగించుకో. మేము శంబరునితోఁగూడ నందనోద్యానమునకుపోయెదము.

విప్ర—చిత్తము. (అని నారదునితోఁగూడ పోవుచున్నాఁడు.

హిర—ఓరీ! దుర్ముఖా! అలంబసా! మీరిద్దరును ఈయింద్రుని మీవశములో నుంచుకొని మావెనుక నడిపించుకొని తీసికొనిరండి. మేము నందనవనమునకు పల్లకిలో పోయెదము.

దుర్ము—మహాప్రసాదము.

హిర—ఇంద్రుఁడు పాఱిపోవునుసుమా! పదిలముగా తీసికొనిరండి. మనమాటలేశమైన ఉన్నపక్షమున వీనినెత్తి నెత్తి మోఁదించుకొనిరండు. (అని శంబరుని వెంటబెట్టుకొని పోవుచున్నాడు.)

దుర్మ—(ఇంద్రుని చేయిపట్టిలాగుచు) ఉండు వెళ్లెదము. ఈ రాత్రి నీవు మాయింటికి రంభను పంపవలెనుసుమా. నాకు మంచి యిల్లు సిద్ధము చేయించినావా?

ఇంద్ర—మీ సెలవుప్రకారము చేసెదను.

అల—(రెండవచేయి పట్టుకొని లాగుచు) రంభ లెంతమంది యున్నారు? రంభను దుర్ముఖునివద్దకు పంపినపక్షమున మరినాకో?

ఇంద్రు—స్వర్గములో రంభ ఒక్కతెయున్నది. నీకు ఊర్వశిని పంపెదనులే.

అల—నాకూర్వశి పనికిరాదు. ఈసారి మాప్రభువుగారితో బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్ళినప్పుడు స్వర్గములోని వారినందఱిని రంభలనుగా ఎందుచేత చేయలేదో బ్రహ్మదేవుని పనిపట్టించెదను. యజ్ఞములు చేసినవారికి రంభాసంభోగము దొరకునని చెప్పుకొందురు. ఆ రంభ యిదేనా?

ఇంద్రు—ఇదే.

అల—నాకులేకుండ ముందుగా ఛాందసపు గాడిదకొడుకులు రంభనువారనుభవించుచున్నారా? ఇంటికిపోయినతరువాత స్వర్గములోనున్న సోమయాజుల నందఱిని నాకప్పగించు. ఇకరంభ పేరు తలపెట్టకుండ ఒక్కొకనినే పట్టుకొని మెత్తగా దంచి వదలిపెట్టెదను.

ఇంద్రు—చిత్తము. ఆలాగున చేసెదను. మీయిల్లుసోమయాజుల మయము చేసెదను.

దుర్మ—అమృతమంతయు మారాజుగారికే పంపెదనని యొప్పుకొన్నావే. నాకెక్కడినుండి అమృతము తెచ్చెదవు? నాకమృతము పోయకపోయినపక్షమున త్రోవపొడుగునను దంచి రాజుగారిదగ్గరకు పోవునప్పటికి నీదేహము పిండిచేసి వదలిపెట్టెదను.

ఇంద్రు:—అమృతము ముందుగా నీకు పోసినతరువాత నే రాజుగారికంపెదను.

అల:— ఇప్పుడు మా రాజుగారికే గౌరవము చేసినావుకాని నాకు మర్యాదచేసినావు కాదుగదా! ఈసంగతి మఱచిపోకు. నిన్నీ రాత్రి కొట్టులోపెట్టి రేకు మణగకొట్టెదను.

ఇంద్రు:— ఈతప్పు క్షమింపుము. ఇఁకముందు రాజుగారి కంటె ముందుగా నీకే పెద్దరికము చేసెదను.

దుర్ము:—అలంబసా! మనము వేగిరము పోకపోయినయెడల ప్రభువుగారు కోపము చేయుదురు. మనబట్టలమూట ఈయింద్రుని నెత్తిమీద పెట్టి వీనిని వెంటబెట్టుకొని పోదము రా.

(అని యందఱును పోవుచున్నారు.)

చతుర్థాంకము

రంగము:— హిరణ్యకశిపుని సభాభవనము.

అల:—దుర్ముఖా! మనమహారాజుగారిప్పుడు మూడులోకములను జయించినారు. యక్ష, పన్నగ, గరుడ, కిన్నర, కింపురుషాది సమస్తదేవతలును భృత్యులయి ప్రభువారిని సేవించుచున్నారు. దిక్పాలకు లందఱును తమదిక్కులనువదలి నీవేదిక్కని మనరాక్షస సార్వభౌముని నే కొలుచుచున్నారు. మూడులోకములయందునుగల ప్రశస్తవస్తువులన్నియుమనపురము చేరినవి. మనమందరముపోయియజ్ఞ

మూలు చెరచి, మునులను బాధించి విష్ణుభక్తులను వెదకిచంపి, విష్ణుపేరు లేకుండ రూపుమాపివచ్చినారము. మనరాజుగారికి మఱియేవిధమయిన విచారమును లేదుగాని కుమారుని విషయమయిమాత్రము కొంచెము మనోవ్యథ పట్టుకొన్నది.

దుర్ము:—అలంబసా! ఏమీచెప్పవు? కొమారుని విషయమయి యేమిమనోవ్యథ? మీరు స్వర్గమును కొల్లకొనివచ్చినతరువాత నేనిన్ని దినములక్కడనే రంభనిమిత్తమై కనిపెట్టుకొనియుండి స్వర్గమునుండి నేటిప్రొద్దుననే వచ్చుటచేత నాకీలోకమే క్రొత్తగానున్నది. నాకిక్కడి సంగతులేవియు తెలియవు. మీవెనుకనేవచ్చుచున్నానని చెప్పి మిమ్ము మోసపుచ్చి యింతకాలము స్వర్గములోనున్నను తుదకు నాకు రంభయొక్క ముఖదర్శనమయినను లభించినదికాదు. మనరాజుగారు స్వర్గముమీదికి దండెత్తివచ్చినారని విని, తనకెక్కడమానభంగము వచ్చునో యని జడిసి రంభ యెవ్వరికిని తెలియకుండ ఆత్మహత్య చేసికొన్నదఁట? ఇది మహారహస్యము. నీవీసంగతి యెవ్వరితోను చెప్పకుమా. నేనీమాట మొట్టమొదట నమ్మక నన్ను దేవతలు మోసముచేసియుందురేమో యని తలఁచి యింతకాలమక్కడ సహస్రాక్షుడనై యుండి చెట్లు పుట్టలు రాళ్ళు రప్పలు సమస్తమును శోధించి చివరకు వారిమాటసత్యమనినమ్మి బయలుదేఱి వచ్చినాను. నన్ను మోసపుచ్చుటకు దేవతలకు గుండెలున్నవా? వారు సత్యమే చెప్పినారు. రంభ యెక్కడను కనఁబడలేదు. అందుచేత రంభనిమిత్తమయి వచ్చిన సోమయాజులనందఱిని చావమోఁది రంభాసంభోగము దొరికినంత సంతోషమును పొంది వచ్చినాను.

అలం—సోమయాజుల విషయమై నేను చేయదలఁచుకొన్న పనిని నీవే చేసివచ్చినావు గనుక, నాకు పరమానందముగానున్నది.

దేవతలు నిన్నిట్టే మోసముచేసినారుగదా! రంభ చావదు. దేవతలకు చావులేదని నీకు తెలియదా? రంభ ఆత్మహత్య చేసికొన్నదన్న నీమాట్లు నమ్మినావు? రంభయిల్లు గంధర్వవీథిలో కొట్టకొవనున్నదే, నీవా బంగారుమేడను వెదకినావా?

దుష్య—అయ్యో! నేనింట్లమాటే మఱచిపోయినాను. నే నేయిల్లును వెదకలేదు. మనము బాల్యమిత్రులమయియుండఁగా, దేవతలకు చావులేదన్నమాట యింతవఱకును నాకుచెప్పినావుకావుగదా? ఇంతమిత్రద్రోహముచేసినావుగనుక, నేను తెచ్చుకొన్న వస్తువులలో నీకొక్కటియునియ్యను. ఆహా! దేవతలు నన్నెంత మోసముచేసినారు? నేనుపోయి వారినిశిక్షించిరావలెను. ముందుగా మన ప్రహ్లాదునికథ నాకుచెప్పు. ఆకథ విని నేను స్వర్గమునకుపోయెదను. నేను స్వర్గమునకు దారి మఱచిపోయినాను. నీవే చెప్పవలెనుసుమా! మఱచిపోక తరువాత చెప్పు.

అలం—నేనిప్పుడే చెప్పెదను. తరువాత నేను మఱచిపోయిన యెడల, మరలమిత్రద్రోహముచేసినావందువు. ఇప్పుడే తిన్నగావినుము. మరలచెప్పుచున్నపక్షమున నాకీచెప్పినత్రోవ రాదు. నీవిక్కడనుండి తిన్నగాపయికిలేచి, ఆకాశమార్గమున పదియోజనముల దూరమెగిరి, అక్కడనుండి తూర్పునకుతిరిగి, పడమరకుమరలి, సూటిగాదక్షిణము చేరి, ఉత్తరపుదిక్కు కేసినడచి, అక్కడనుండి తిన్నగా మోచేతవంపుగా మూలకుపోయి పయికెక్కి క్రిందికిదిగి, వాయువ్యమూలచేరి, ఆగ్నేయమూలనుండి యీశాన్యమూలకువంగి, నైరృతిమూలను విశ్రాంతిపొంది బయలుదేఱి, అక్కడనుండి ముక్కుసూటిగా పయికెరిగినపక్షమున తిన్నగా రాజవీథినిపడి కాళ్ళు నొప్పులెత్తువఱకును నడచినసరిగా రంభయొక్క పెరటిగుమ్మముచేరుదువు. ఇంక రెండవవారి నడుగవలసినపనిలేదు. నీవు రంభాసంభోగముచేసి వచ్చునప్పుడు నా

కమృతమును తీసికొని రావలెనుసుమా. అప్పుడు రేయుంబగళ్ళు ప్రభువుగారితో ఉండవలసివచ్చుటచేత మరల ఇంద్రునిచూచి అమృతము తెచ్చుకొనుట కవకాశము చిక్కినది కాదు.

దుర్మ—స్వర్గములోని అమృతపుకుండనే యిక్కడకు పట్టుకొనివచ్చెదను. ఇప్పుడు నీవుచెప్పిన స్వర్గమార్గముమాత్రము నామనసున పట్టలేదు. ముందుగా ప్రహ్లాదుని సంగతిచెప్పు. స్వర్గముమాట తరువాత చూచుకొందము.

అలం—అట్లయిన వినుము. మనమహారాజుగారి పుత్రుఁడు తల్లిదండ్రులుపిలిచినను పలుకక తనలోనే యేమోమాటాడుకొనుచు ఆడుచు, పాడుచు, నవ్వుచు, చేతులుజోడించుకొని నమస్కరించుచు, ఆనందించుచు, తఱుచుగాపరధ్యానముతో నుండఁగాచూచి, హిరణ్యకశిప మహారాజుగారు చిన్నపోయియుండి, వీనికి వెఱ్ఱియెత్తినదో భూతము సోకినదో యని విచారించి, ఆతఁ డప్పుడప్పుడుతల్లిదండ్రుల వద్దకుపోయి ప్రేమతో పలుకుచు ముద్దులుచూపుచు వచ్చుచుండుట చేత మరల కొంత సంతోషము తెచ్చుకొని, విద్యచెప్పినంగాని యీ చిన్నిపాపఁడు మతిమంతుఁడు కాఁడని నిశ్చయించి, గురుపుత్రులగు చండామార్కులను రప్పించెను.

దుర్మ—తల్లిదండ్రులెప్పుడును పుత్రులు వివేకులైనపక్షమున పరమానందభరితులగుదురు; కొడుకులు జడులయిన పక్షమునచింతాక్రాంతులయి తక్కినసుఖముల నన్నిటిని దుఃఖములుగా నెంచుకొందురు. ఆహా! లోకములో కొడుకుల మీఁది ప్రేమానుబంధ మెంత యధికమయినది? శుక్రాచార్యుని పుత్రులను పిలిపించినతరువాత రాజుగారేమిచేసినాఁడు?

అలం—చండామార్కులురాఁగానే రాజుగారు వారికి నమస్కారముచేసి తగినపీఠములమీఁద కూరుచుండ నియోగించి, అంతః

పురమునుండి కొడుకును పిలిపించి, నాయనా రమ్మని చేరఁదీసి తొడ మీఁద కూరుచుండఁ బెట్టుకొని జుట్టుదువ్వుచుఁ "లోకములో చదువెఱుఁగనివాఁడు మూర్ఖుఁ డగును; విద్యనేర్చిన పశువువ సదసద్వివేకముకలిగి పండితుఁడగును. కాఁబట్టి, తండ్రీ! నీ వీ గురువులవద్ద విద్య నేర్చుకొమ్ము" అని, గురుకుమారులవంక చూచి "ఓ గురుపుత్రులారా! వీఁడు విద్యాగంధము లేని హేతువుచేత రాక్షసవంశమునకు సహజమైన ప్రతాపగుణ మేమియు లేక, అడవులలో తపస్సులు చేయు మునులవలె శాంతాత్ముఁడయి కనఁబడుచున్నాఁడు. మన్నుతిన్న పాము వలె మందుఁడయియున్న వీనిని మీ వెంట తీసికొనిపోయి విద్యాభ్యాసము చేయించి కన్ను తెఱపి నీతిశాస్త్రకోవిదునిచేసి రక్షింపుఁడు" అని చెప్పి కొమారుని వారికొప్పగించెను.

దుర్మ—వా రేమి చేసినారు?

అలం—వారు రాజుగారివలన సత్కారమునుపొంది సెలవు పుచ్చుకొని, బాలకుని తమయింటికి తీసికొనిపోయి, అక్షరాభ్యాసము చేయించుటకయి ముందుగా గురువులు "ఓం నమశ్శివాయ" యుపదేశింపఁగానే ప్రహ్లాదుఁడు "ఓం. నమోనారాయణాయ" అని చెప్పెనఁట?

దుర్మ—శివశివా! ఎంతపాపపుమాట వినఁబడెను! నోరెఱుఁగని పసిబాలకునకీదుర్బోధ యెవరు చేసినారో? ఆపాపాత్ముని పేరైన నాముందఱ ఉచ్చరింపఁబోకు.

అలం—విష్ణునామము లేకుండ నేను కథ యెట్లు చెప్పఁగలను? ముందుకథలన్నియు ఆపేరుతోనే యున్నది.

దుర్మ—అట్లయిన నాకు ఇఁక నీ వేమియు చెప్పనక్కఱలేదు. నీవు చెప్పఁబోయెడి దంతయు నాకు తెలిసిపోయినది.

అలం—ప్రహ్లాదుఁడు గురువులేమి చెప్పినను చెవిబెట్టక, విష్ణునామము పాటగా పాడ మొదలుపెట్టినాఁడట!

దుర్మ—ఛీ! ఛీ! మాటాడకు. ఆపాడు పేరు నా చెవిని వలదన్నను, పడనీయవూ వక నామతిచెడఁగొట్టుచున్నావు. మఱచిపోయినాను. నేనిప్పుడిక్కడ కెందుకు వచ్చినానో చెప్పఁగలవా?

అలం—నే నెందు నిమిత్తము వచ్చినానో కూడ పరాకుపడినాను. నే నేపనిమీఁద వచ్చియుందును?

దుర్మ—నీపని మఱచిపోతే పోయినావుగాని నాపనియేదో చెప్పు. నీ కేమిః? చెప్పినపని నేను చేయకపోయినపక్షమున రాజుగారు నన్ను చంపివేయుదురుసుమా. నేను దెబ్బలుతినలేను. వేగిరము చెప్పు.

అలం—నేనువచ్చినపని నీవు చెప్పిన పక్షమున, నీవు వచ్చిన పని నేనూహచేసి చెప్పెదను. నీవు చెప్పనిది నేను చెప్పుటకు నేను మాత్ర మంత వెఱ్ఱివాఁడ ననుకొన్నావాయేమి? నేను దెబ్బలు మొదలే తినలేను.

దుర్మ—నీ వీ సభాభవనములలో ప్రహ్లాదునికథ చెప్పుటకు వచ్చినావు.

అలం—నీవు వినుటకువచ్చినావు. ఏమీ! ఇదిసభాభవనమా? అట్లయిన నేనువచ్చినపని నాకు జ్ఞప్తికివచ్చినది. నాకు దెబ్బలు తప్పిపోయినవిలే. ప్రహ్లాదుని చదువు పరీక్షచేయుటకయి రాఁబోవు చున్నాము గనుక సభాభవనములో పీఠములు వేయుమని రాజుగారు నన్ను పంపినారు. ఇది నేనుప్రతిదినమును చేసెడు పనియ్యే అయినను నేనెంతలో మరచిపోయినానో చూచితివా?. ఒకానొకప్పుడెంతటి బుద్ధిమంతులకయినను, మఱపుండును. "ప్రమాదో ధీమతామపి" అని మాగురువుగారు రెప్పుడును చెప్పుచుండెడివారు.

దుర్మ—నాదెబ్బలంతకము నుపే తప్పిపోయినవి. 'చదువు పరీక్ష' అన్నతోడనే నాపని నాకను స్మరణకు వచ్చినది. నన్నును చండామార్కులను శిష్యసహితముగా వెంటబెట్టుకొనిరమ్మని రాజుగారే పంపినారు. నేనుపోయి తీసుకొనివచ్చెదను. అయ్యో! నావంటి బుద్ధిమంతునకు కూడ మఱపుకలిగినదికదా! (అని పోవుచున్నాఁడు)

అలం—నేను పీఠములను వేసెదను. వీధిలో కలకలము వినఁబడుచున్నది. రాజుగారు వచ్చుచున్నారేమో!

[హిరణ్యకశిపుఁడును, లీలావతియు ప్రవేశించుచున్నారు]

హిర—ఓరీ! అలంబసా! నీవింకను పీఠములు తిన్నగా వేసినావు కావేమిరా? నీకు భయభక్తులు లేనట్టున్నవే. (అని పీఠముమీఁద కూరుచున్నాఁడు)

అలం—స్వామీ! దేవరవారియెడ నాకున్న భయభక్తులు మరియెవ్వరికిని లేవు. నాకున్న భయముచేతనే చేతులు వడఁకి పీఠములు తారుమారులయినవి. చేతులుజోడించుకొని వంగినిలుచున్న యీవాలకము చూచినమాత్రముననే నాభక్తి యేలినవారికి విశదము గాఁగలదు.

హిర—నడిచినావులే. ఈ వక్రవినయములుమాని తిన్నగా నిలుచుండు. దేవీ! నీవీపీఠముమీఁద కూరుచుండుము. మనము ప్రహ్లాదుని గురువులయింటికి పంపివేసి చిరకాలమయినది. వానినిగురువులు కఠినశిక్ష చేసినట్టు నాకు రాత్రి స్వప్నమువచ్చి నామనస్సెంతో పరితాపపడినది. అప్పటినుండియు వానిని చూడవలెనని నాబుద్ధి వానిమీఁదికిపాఱి తెల్లవారినదాఁక నిద్రపట్టినది కాదు. నాధ్యానమంతయు వానిమీఁదనే యుండుటచేత తెల్లవారుజాముననే యొకభటునిలేపి గురువులవెంట ప్రహ్లాదుని తీసికొనిరమ్మని పంపినాను. ఇంతకాలమును

గురువులేమేమి బోధించినారో, బాలకుఁడేమి నేర్చుకొనెనో మనమిప్పుడు పరీక్ష చేయుదము. కొడుకుల విద్యాబుద్ధులు చూచి సంతోషించుటకంటె తల్లిదండ్రుల కధికసంతోషము మఱియొకటి యుండదుగదా!

లీలా—ప్రాణనాథా! మన ముద్దుకుమారుని నెడబాసి యెంతో కాలమయినది. అప్పటినుండియు నా ప్రాణములన్నియు వానిమీఁదనే యున్నవి. వాఁడు విద్యాబుద్ధులు నేర్చుకొనుచున్నాఁడన్న ధైర్యము చేతనే నింత కాలము నిమిష మొకయుగముగా సహించఁగలిగితిని గాని వాని ముద్దుమొగము చూడక నేనిఁక నొక్కదినమయినను తాళలేను. అందుచేతనే ప్రహ్లాదుని నొక్కసారి పిలిపింపుఁడని దేవరవారితో మనవిచేసినాను.

హిర—దాసిని తీసుకొని రమ్మని నేను రెండవసారి మనుష్యునిఁగూడ పంపినానే! వాడును పోయినదేపోక అయినాఁడు. చండామార్కులు శిష్యుని తీసికొని యీవఱకే వచ్చియుండవలసినది. అదిగో వారు వచ్చుచున్నట్టున్నారు. వారికంటె ముందుగానే మన విప్రజిత్తియు వచ్చుచున్నాఁడు. విప్రజిత్తీ! వచ్చి కూరుచుండుము.

విప్ర—చిత్తము. (అని కూరుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు చండామార్కులును, ప్రహ్లాదుఁడును, మనుష్యుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

లీలా—అదే నా ముద్దుకొమారుఁడు నాకు కన్నులపండువు చేయుచున్నాఁడు. (అని, చేతులుచాఁచి కొమారుని కౌఁగిలించుకొని ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నది).

హిర—గురువులకు నమస్కారము. పీఠముమీఁద దయచేయుఁడు.

చం—నిరంతర కళ్యాణసమృద్ధిరస్తు. (అని కూరుచున్నారు)

లీలా—ప్రహ్లాదా! నీతండ్రిగారు నీవిద్యామహిమను చూచి

సంతోషింపవలెనని కడువేడుక పడుచున్నవారు. నీవు నేర్చిన విద్య చూపి వారికానందము కలుగఁజేయుము.

హిర—ప్రహ్లాదా! నాతండ్రీ! ఒకసారి నాతొడమీఁద కూరుచుండి నాకొకముద్దిమ్ము. (అని చేరదీసి తొడమీఁదకూరుచుండఁ బెట్టుకొని బుగ్గలు ముద్దుపెట్టుకొని జుట్టునిమురుచు) నాయనా! నీతల్లి నీచదువుచూడవలెనని ముచ్చటపడుచున్నది. నీవేమేమి చదివినావో నీగురువులేమేమి నీతిశాస్త్రములు నీకు నేర్పినారో చెప్పి, నీవు చదివిన వానిలో నొక్కపద్యము చదవి, యేదీ దానియర్థము చెప్పుమా చూతము.

ప్రహ్లా—తండ్రీ! నేను చదివినచదువు లెన్నియైన యున్నవి. నాకు గురువులెన్నియైనను చెప్పినారు. చదువులన్నియు వట్టి నిస్సారములు. సకలశాస్త్ర సారమయిన చదువు వేరొకటియున్నది.

హిర—నాయనా! నీవు సకలశాస్త్రములుకూడ గ్రహించినావుగా? ఏదీ నీవెఱిఁగిన సారాంశము? నేనుకూడ గ్రహించి సంతోషించెదను చెప్పు.

ప్రహ్లా—ఓదానవేంద్రా;

గీ. ఏను నేర్చిన సారాంశ మిదిగొవినుము—
సారహీనము లిహలోక సౌఖ్యతతులు;
సార మొక విష్ణుభక్తియె సత్యముగను;
కడమ వన్నియసారముల్ పుడమిమీఁద.

హిర—(తనలో) ఆహా! ఏమి నాపుత్రుఁడు కులాచారవిరుద్ధమయిన విష్ణువినుతిచేయుచున్నాఁడు! (ప్రకాశముగా) నాయనా! నీకిది బుద్ధికాదు. విష్ణునిస్తుతించుట మనరాక్షసకులములోతప్పు. నీవు తెలియక యీవరకేమిచేసినను చేసితివిగాని యిఁకముందెప్పుడును నాకు

విరోధమయిన విష్ణుని పేరు తలపెట్టకుము. మన వంశములోలేని విష్ణుభక్తి నీకేందుకు? అదిమాని కావలసినపక్షమున శివుని బ్రస్తుతింపుము.

ప్రహ్లా—

సీ. విష్ణుభక్తితో వినుతింపఁగాలేని
జిహ్వాజిహ్వాయె గొడ్డుజిహ్వాగాని
పురుషోత్తమునిఁ బ్రేమఁబూజింపఁగాలేని
చేయిచేయియె మొండిచేయికాని
యచ్యుతుఁబ్రీతితో ధ్యానింపఁగాలేని
మనసుమనసె కొయ్యమనసుగాని
నారాయణునిఁగూర్చి నారయఁగాలేని
బుద్ధిబుద్ధియె మంకుబుద్ధిగాని
దేవదేవుని నిర్మలసేవలేని
జన్మజన్మయె దురితంపు జన్మకాని
పరమపావన పరిశుద్ధభజనలేని
నరుఁడునరుఁడె తావెడఁగువానరుఁడుఁగాని.

హిర—పుత్రకా! నీవాక్యము నాకిప్పుడుకర్ణములకు శూలమై నాటుచున్నది. అతిపాపాత్ముఁ డెవ్వఁడో యిప్పుడు నీమనస్సులో నావహించి యున్నందున, నాయెదుట వినరానిపలుకులు పలుకుచున్నావు. ఆవిష్ణుఁడు మనకు శత్రుపక్షమువాఁడు. మన మహా పాపాత్ముని పేరెప్పుడును స్మరింపరాదు. నాబుద్ధివిని విష్ణు స్మరణము మానుము. (విప్రజిత్తివంకజూచి) ఓయీవిప్రజిత్తీ! విన్నావా మన ప్రహ్లాదుని విపరీత సంభాషణము? బాలకులేమియు నెఱుఁగరు. ఎవ్వరేమను మన్నను వానినట్లందురుగాని మంచియు చెడ్డయు విచారింపఁ జాలరు. నోరెఱుఁగని వీని కెవ్వరో దుర్బోధచేసి విష్ణుభక్తిని గట్టిగా

మనసునపట్టించినారు. అంతేగాని వీనికీబుద్ధి లోపల పుట్టినదికాను. నీ వేమితలంచెదవు?

విప్ర—తెలియనివానిని జేసి యీ బాలకున కెవ్వరో నీతి మాలినవారు తప్పక యీదుర్బోధచేసియుందురుగాని యిది యీపసి పాపనికి తనంతపుట్టినబుద్ధి కాదు.

హిర—(కన్నులెఱ్ఱచేసి గురుపుత్రులవంక(జూచి)ఓబ్రాహ్మణ బ్రువులారా! నీతిశాస్త్ర పారంగతుని జేసెదమనిచెప్పి నాకుమారుని మీయింటికిఁ దీసికొనిపోయి యీపాడువిష్ణుభక్తినా యిన్నాళ్ళను నేర్పినారు? మీరీ బాలకుని నేమో నీతికోవిదునిచేయుదురని భ్రమ చేత గురుపుత్రులని నమ్మి మీకొప్పగించినందుకు మీరీపసిబిడ్డనికి రాక్షసాంతకుఁడయిన విష్ణుని వినుతింపుమని చెప్పి మంచినీతి నేర్పినారు. ఈపసిపాపని కీలాగున శత్రుపక్షము బోధించుట మీకుతగునా? నిజముగా బ్రాహ్మణ వేషధారులయియున్న కిరాతులుగాని మీరు గురువులు కారు.

చండా—ఓరాక్షససార్వభౌమా! మామీఁద కోపపడఁబోకుము. మేము నీక్షేమమునుగోరెడు గురుపుత్రులముకాని శత్రులము కాము. అట్టి మేమెప్పుడయిన నీపుత్రునకు శత్రుపక్షములు చెప్పుదుమా? మీపాదములతోడు. వీనికి విష్ణుభక్తితనంతనేకలిగినది కాని యొకరుచెప్పి పెట్టినదికాదు. ఓమహారాజా! మాయెడ లేశమాత్ర మును తప్పులేదు. మమ్ము మన్నింపుము. నీకొమారునిచేష్టలునాశిష్యు లెఱుఁగుదురు; వారినడిగి తెలిసికొమ్ము. (అనిప్రహ్లాదునివంక(జూచి) ఓకుమారకా! చూడఁబోయిన నీవింత లేవు. మేము చెప్పినశాస్త్రము లోని ముక్కయొక్కటియైనను చెప్పక, విష్ణుని బాటువలె పొగడి యీసభలోమహారాజుగారిముందరమమ్ము తలలువంచుకొనునట్లు చేసి

నావు. ఇటువంటిమంచిశిష్యుఁడు దొరకినతరువాత మాకుఁగలవంపులు రాక యెట్లుమానును? విద్యచెప్పిన గురువునకు నీవు పేరును ప్రతిష్ఠయు చక్కఁగా తెచ్చినావు. అన్నా! నీతండ్రివద్ద విష్ణుకథలు చెప్పక మేము చెప్పిననీతులు చెప్పుమని త్రోవపొడుగునను బోధచేసినందుకు మంచిపని చేసినావు.

హిర — ఓగురుపుత్రులారా! జ్ఞానమెఱుఁగనియీపసిబాలకుని మీరెందుకు కసరెదరు? గురువులు శిష్యులను మంచిమాటలచేత తమకు లోఁబఱుచుకొనవలెనుగాని కోపపడరాదు. వీనికెవ్వరో దురాత్ములు దుర్బోధచేసియున్నారు. మీరూరకుండుఁడు. నేను బుజ్జగించి యడిగెదను. (కుమారునివంకతిరిగి) నాయనా! గురువులు చెప్పనియీ బుద్ధులు నీకెవ్వరు చెప్పినారు? నీకీదుర్నీతులు మనసున పట్టించినవారెవ్వరో వారిపేరు చెప్పుము. నేనిప్పుడే వానినిపట్టి శిక్షించెదను.

ప్రహ్లా — తండ్రీ! దుర్లభమయిన యీవిష్ణుభక్తి ఒకరుచెప్పినంతమాత్రముచేత వచ్చునా! ఆజగదీశ్వరునియొక్క నిర్హేతుకజాయమాన కటాక్షముచేతనే నాకు హరిభక్తియను నిధానములభించినది. ఆహా! యేమిభాగ్యము!

గీ. విష్ణుభక్తికంటెను విష్ణువినుతికంటె
నెక్కుడయినట్టి ధర్మమీయిలను లేదు
భాగ్యవశమున నాకిదె పట్టువడియె
విబుధులకు దుర్లభంబైన విష్ణుభక్తి.

హిర — (కోపముతో) ఓరీ! కుమారకా! నీవు రాక్షసకులమున పుట్టియు కులాచారమును విడిచి నాసమ్ముఖమునఁగూడ రాక్షసకులమునకు శత్రువయిన దుర్జనునివిష్ణుని సంస్మరించుచు నాబుద్ధివినకయున్నావు. ఓరీ పితృద్రోహీ! జనకుని యాజ్ఞనుమీఱికులాచార విరుద్ధ

మయిన విష్ణునామస్మరణము చేయుటకు నీకు తగునా! నీవింతటనైన బుద్ధి తెచ్చుకొని విష్ణుభక్తి విడువని పక్షమున, నిన్నిప్పుడు కట్టి శిక్షించెదను సుమా !

ప్రహ్లా—ఓతండ్రీ! క్షణభంగురమయిన యీశరీరమును మీ రెన్ని బాధలు పెట్టినను, నాహృదయముమాత్రము శాశ్వతానంద ప్రదాతయయిన యీపరమేశ్వరునినుండి మరలనేరదు.

గీ. తండ్రి ! నీయాజ్ఞయైన హో దనవు లేక
ప్రాణమైనను నిచ్చెదభక్తితోడ;
చెలఁగి మఱియేమి చెప్పినఁ జేయువాఁడ
విష్ణుభక్తినిమాత్రమే విడువఁజాల.

హిర—ఓరీ! కులద్రోహీ! నీవింక నాతోడమీఁద కూరుచుండఁదగవు. పో. పో. (అని క్రిందికిపడఁద్రోచి) ఓరీ! దుర్ముఖా! ఓరీ! అలంబసా! ఈపాపాత్ముఁడు మేమెంత చెప్పినను తన మూర్ఖమును మానకున్నాఁడు. వీఁడు శిక్షలచేతఁగాని మంచిమాటలచేత చెప్పినట్టు వినఁడు. మీరు వీనిని పట్టికొట్టుఁడు పొడువుఁడు; అప్పుడు వీనికి విష్ణుఁడెవఁ డడ్డమువచ్చునో చూతము.

దుర్ము—మహాప్రసాదము. స్వామీ! దేవరయాజ్ఞ శిరసావహించి చేసెదము.

హిర—ఏమిరా ? మీరు మొద్దులలాగున కదలకున్నారేమి ? వీఁడు దండనముచేతఁగాని మంచి మాటలచేత చక్కఁబడకున్నాఁడు; పొడువుఁడు.

[దుర్ముఖుఁడును, అలంబసుఁడును ప్రహ్లాదుని తన్ని, గ్రుద్ది పొడిచి బాధించుచున్నారు.]

ప్రహ్లా—ఓదీనశరణ్యా! ఓజగదీశ! ఓభక్తవత్సల! ఓప్రసన్నరక్షక! (అని స్మరించుచు నిశ్చలుఁడుగా నున్నాఁడు.)

లీలా—(మగనితో రహస్యముగా) ఓప్రాణనాథా! ఈపసిబాలుని రాక్షసులిట్లు క్రూరచిత్తులయి ప్రహరించుచుండఁగా కన్నకడుపగుటచేత నేను చూడఁజాలకున్నాను. వారెంతకొట్టినను వీనిముఖమున దీనభావముగపడదు. అట్లయినను నామనస్సుమాత్రము వేఁడిపాలలోఁబడ్డ బల్లిలాగున పరితపించుచున్నది. వీనికి మనము మిత్రత్వమునకే బుద్ధిచెప్పవలెనుగాని యీపసిబాలుని యెడల మనము శత్రుత్వము సాధించ తలఁచుకోరాదు. నామనవి చిత్తగించి యీబాలుని సామవచనములచేతనే బుద్ధిచెప్పి సాధునిచేయు నట్లను గ్రహించి యాజ్ఞాపింపుఁడు.

హిర—(రహస్యముగా) ఓప్రాణేశ్వరీ! నామనమాత్రము వీనియందుపగయున్నదా? వీనిశ్రేయస్సునుగోరియే బాలుఁడు నిష్కారణముగా చెడిపోవునని దయమున భయమున బుద్ధిచెప్పవలసి వచ్చినది. పుత్రకుని రాక్షసులకప్పగించి పయికి నేనెంతగంభీరముగా గూరుచున్నను, వానికొట్టెడు దెబ్బలన్నియు నాదేహముమీఁద పడినట్లుండి లోపల నామనస్సెంతో బాధపడుచున్నది. అయ్యో! నాకెంత కష్టమగున యవస్థతటస్థించినది! నేనేమిచేయుదును? ఏమిచేయుటకును తోఁచకున్నది. (అని దుఃఖమభినయించుచున్నాఁడు.)

విప్ర—(వారియభిప్రాయ మెఱిఁగి రాజుతో రహస్యముగా) ఓరాజేంద్రా! ఇతఁడుమీకుఁబుత్రుఁడుగాని పగవాఁడు కాఁడుగదా? మీకీబాలునితోడి దేమి? కొంతకాలముపోయిన వీనికే బుద్ధివచ్చును. మీరింక నిగ్రహములుమాని పుత్రకు ననుగ్రహింపుఁడు.

దుర్మ, అలం—(బాధ నభినయించుచు నిలుచుండి) ఓరిబాలకా! నిన్ను కొట్టికొట్టి మాచేతులునొచ్చుచున్నవిగాని నీకుకంటతడిరాదు; శోకమయినను భయముగపడదు; విష్ణుభక్తిని విడిచెదనని

తండ్రినైనను శరణుచొరవు; రక్షింపుమని తల్లివద్దకైనను పాతిపోవు. ఇదియేమో మహామాయగానున్నది. నిన్నుకొట్టిన దెబ్బలచేతమాకే ళ్ళన్నియు పడిపోయినవి. మేమింకకొట్టలేము. (అని చేతులు నలుపు కొనుచు, బాధపడుచు బాలునివిడిచి దూరముగా నిలుచున్నారు.)

ప్రహ్లా—(చేతులు జోడించుకొని కన్నులుమూసుకొని తల పైకెత్తి)ఓవిష్ణూ! ఓపరమపురుషా! ఓయాపద్బాంధవా! ఓదీనశరణ్యా! నాకెన్నికష్టములు వచ్చినను నాహృదయము మాత్రి మెప్పుడును నీభక్తికైంకర్యాదులనుండి తొలగకుండునట్లుచేయుము. నాబుద్ధియెల్ల ప్పుడునుధర్మమునందును,సత్యమునందును,నీధ్యానమునందును, నీయా జ్ఞలయందును తగిలియున్నట్లు కటాక్షింపుము. నే నేకార్యమును చేయబూనినను మనుష్యుల యంగీకార సంతోషాదుల నిమిత్తము చేయక నీప్రీతినిమిత్తమే చేయుచుండునట్లుచేయుము. ఓభక్తవత్సలా! నే నీ యిహాపరలోకములోని సమస్తసుఖములను వైభవములను త్యజింపవలసి వచ్చినను, నాకత్యంత ప్రియములైన పదార్థములలో నెల్లను ప్రియతముఁడనయిననీయొక్కకరుణాకటాక్ష సంపాదనకొఱకు వానినన్నిటిని సంతోషపూర్వకముగా విడుచునట్టి ధైర్యోత్సాహము లను నాకనుగ్రహింపుము. ఓపరమకృపాళూ! ఈలోకమంతయునన్నొ క్కసారిగా నెదిర్చిబాధపెట్టబూనినను, నాచిత్త మణుమాత్రమును నిన్నువదలి చరింపకుండునట్లు చేయుము. నాకు నీయాజ్ఞలకంటెను, సత్యముకంటెను, ధర్మముకంటెను, ప్రాణము లధికప్రియములుగా నుండకుండునట్లు మన్నింపుము. ఓజగదీశ్వరా! నేనీలోకములోని మోహాదిబంధములకు వెఱచి నీపాదారవిందములు శరణుచొచ్చు చున్నాను. ఓభక్తభయార్తినివారకా! నాకభయహస్తమిచ్చి రక్షిం పుము. ఓయనంతకరుణాకరా! అసత్యము, అహింస, చౌర్యము, కాప ట్యము మొదలయినపాపములలో నొక్కటియు నాదరికి చేరకుండు

నట్లు కాపాడి రక్షింపుము. నాహృదయమునంతను శోధించి దానియందు నాకు తెలియకుండ దాఁగియున్న దుష్టచింతలను, దుర్బుద్ధులను, దురాలోచనలను, దుర్వాంఛలను దూరముగా తొలఁగ ద్రోలుము. నేను బ్రతికినదినములు వ్యర్థము కాక నీభక్తికైంకర్యాదులయందు వినియోగ పడునట్లు ప్రసాదించి, నామనస్సును ప్రేమానుబంధముచేత నీతోలంకె వేసికొని యెప్పుడును నిన్ను విడిచి పోకుండునట్లు కాపాడుచుండుము. ఆపదలయందును, సంపదలయందును, సుఖములయందును, దుఃఖములయందును, రోగమునందును, ఆరోగ్యదశయందును, నిత్యకృత్యములయందును, కాలోచితకార్యములయందును, సమస్తవ్యాపారములయందును, నన్ను నీయాశ్రయము విడువకుండునట్లు చేయుము. నీభక్తులను, సన్మార్గవర్తులను, లోకోపకారశీలురను ప్రేమించి సేవించునట్లు చేసి నాజన్మసాఫల్యము చేయుము. మనోవాక్కాయకర్మలచే నీభజనము మానకుండునట్లు చేయుము. ఓపాపవిమోచకా! ఓదయాస్వరూపా! అజ్ఞానముచేత నన్ను హింసింపబూనిన నాతండ్రి మొదలయినవారిని పితృవాత్సల్యము చూచి వీరి యజ్ఞానమును బాపి, వీరి హృదయములు నీభక్తియందును సత్కార్యములయందును తగులునట్లాశీర్వదింపుము. వీరికి జ్ఞానదానముచేసి వీరిమనస్సులను దురభిమానమునుండియు దుర్మార్గమునుండియు మరలించి, తుచ్ఛములైన యిహలోకసుఖములకంటె వీరికి పరలోకసుఖ మెక్కువగా తోఁచునట్లుచేయుము. ఓదీనదయాళూ! నానిమిత్తమై వీరేదుర్గతిని పోకుండునట్లు కటాక్షింపుము. ఓభక్తజనానంద సంధాయకా! నన్నెల్లవారును విడిచిపెట్టినను నీవుమాత్రము చేయివిడువక సదా నాహృదయమును కాయుచుండుము.

[అని కన్నులువిప్పుచున్నాడు.]

హిర—(తనలో) ఓహో! ఉన్మాదములో సహితము వీఁడు పితృభక్తిని నామీఁది ప్రేమను విడువకున్నాఁడే! (ప్రకాశముగా) ఓరీ

దుర్ము—! బాలునిజోలికి పోక మీరు దూరముగా తొలగుండి—ఓయిపుత్రకా! నిష్కారణముగా నామనస్సున కాయాసము కలుగఁజేసి నీవేల శ్రమపడియెదవు? ఇఁకనైనను నాబుద్ధివిని విష్ణుని స్మరింపకుండుము. నేను నీకభయ మిచ్చెదను—ఓగురుపుత్రులారా! మీరీ బాలకుని మరల మీవెంటఁగొనిపోయి కులవిద్య చెప్పి, నయమున భయమున బహువిధోపాయములచేత వీనిమతిమరలించి సన్మార్గమునకు ద్రిప్పఁడు. మామనస్సేమో వ్యాకులముగానున్నది. మేమంతఃపురమునకు పోయెదము మీరుపొండు.

చండా—చిత్తము ఓరాజశేంద్రా! మేమున్నియుపాయముల చేతను నీపుత్రునకుబుద్ధి చెప్పి మాచేతనయినన్ని పాట్లుపడిచూచెదము. ఆవల వీని యదృష్టము.

హిర—మీరు మీచిత్తమువచ్చినట్లు చేయండి. పొండి.—దేవీ! మనమంతఃపురమునకు పోదమురమ్ము. విప్రజిత్తీ! నీవుకూడా లెమ్ము. (అని భార్యామంత్రి సహితముగా నడుచుచున్నాఁడు.)

దుర్మ—ఓగురువర్యులారా! మీకు నమస్కారము. నేఁటికి మీరుపాయముగా శిక్షను తప్పించుకొన్నారు. ఇఁకనైనను మీరీ బాలకునకు దుర్బోధలుచేయక మంచిబుద్ధి చెప్పఁడు. ఈసారిమామహారాజుగారు ప్రహ్లాదునకు మాఱుగా మిమ్మును మాకప్పగించిన పక్షమున గురువులమని నమ్ము నెపపెట్టవలసిన పనిలేదుసుండీ. ముందుగానే చెప్పుచున్నాను. మాచేతికిఁజిక్కిన తరువాత మీరు ప్రహ్లాదునివలె తేలికగా తప్పించుకొనిపోలేరు.

చండా—ఓరిదుర్మార్గుడా! నీవు మాముందఱ బ్రహ్మచారి చేష్టలు చేయుచున్నావేమిరా! అధిక ప్రసంగము చేసినపక్షమున నిన్ను శపించెదముసుమా.

దుర్మ—స్వామి! నేనుమావంశాచారమునే చేయుచున్నాను. నేను బ్రహ్మచారిని; నాతండ్రి బ్రహ్మచారి; నాతాత బ్రహ్మచారి; సృష్ట్యాదినుండియు మాపూర్వులందఱును బ్రహ్మచారులే. అందు చేతనే నేను బ్రహ్మచారిచేష్టలుచేయుచున్నాను. కులాచారమెన్నటికిని విూఱరాదని మావంటివారికి గురువులు విూరానతిచ్చిన ధర్మమే కదా? గురువులు విూరేయాగ్రహముచేసినయెడల, శిష్యులము మేము తాళఁగలమా? క్షమింపుఁడు. నాసునితప్పు దండములోసరి. (అని చేతులు జోడించుచున్నాఁడు.)

చండా—పెండ్లి లేదుగనుక నీవు బ్రహ్మచారి వయినావుగాని, నీతండ్రి మొదలయినవారెట్లు బ్రహ్మచారులైనారురా?

దుర్మ—స్వామి! గురువులకు తెలియనిదేమున్నది? అది దేవరహస్యము. ఎవ్వరితోను చెప్పఁగూడదు. తగిన శుశ్రూషచేసి గురుదక్షిణయిచ్చిన పక్షమున, ఆరహస్యము ముందు నాశిష్యులకుప దేశముచేసెదను. ప్రభువువారింటికి వేంచేయుచున్నారు. మేము వారి వెంటఁబోవలెను. అలంబసా! రమ్ము. (అని వానిని లాగుకొని పరు గెత్తుచున్నాఁడు.)

చండా—ప్రహ్లాదా! మనముకూడ మనయింటికి పోదము రమ్ము. నీతండ్రి విష్ణువును బోధించునని వేదములను శాస్త్రములను తగులఁబెట్టించినాఁడు; పురాణములను కాల్పించినాఁడు. ఇఁక నీవాతని పేరు తలపెట్టక మాగురూపదేశమునమ్మి గురుసేవచేత నీతిమంతుడ వయి వర్ధిల్లుము.

[అని చెప్పుచు ప్రహ్లాదుని తీసికొనిపోవుచున్నాఁడు.]

పంచమాంకము.

౧. రంగము—గురుగృహము

[ప్రహ్లాదుఁడును, చండామార్కులును, త్రిగర్తన, కాలనాభాది శిష్యులును కూర్చుండి యున్నారు.)

చండా—ఓప్రహ్లాదా! నీకు దేనిచేతను బుద్ధిరాకున్నది. నేనేమి చేయుదును! నీవెంత చెప్పినను వినక విష్ణుభక్తియేపరమార్థమనిపట్టు పట్టికూరుచున్నావు. రాజనీతి మోసమనుచున్నావు. ఇది నీకుతగదు. మామాటవిని బుద్ధిమంతుఁడవయి విష్ణుభక్తినివిడువుము.

ప్రహ్లా—ఓగురువర్యులారా! మాతండ్రిగారిని బట్టిన వెఱ్ఱియే మీకును బట్టినదేమి? మతావేశముచేత యుక్తాయుక్తముల నాలోచింప లేకున్న మానాయనగారి మాటలను బట్టుకొని ప్రాజ్ఞులయిన మీరును విష్ణుభక్తివలదని బోధించుచున్నారేమి? ఇదియేమిపాపము! పండితులయ్యును మీరెంత యజ్ఞానులుగా కనఁబడుచున్నారు! మీరు రాక్షసులకు పురోహితులయినంత మాత్రముచేత తుచ్ఛసంపదనమ్మి ముక్తిప్రదాతయైన పరమేశ్వరుని మఱచిపోవుట మీవంటి వివేకులకు తగునా? ఈవిషయమున మీవివేకమెక్కడకుపోయినది? వంశక్రమాగతమైనవాదయి జగద్వ్యాపియైన విష్ణుని కొలువులేక చెడిపోవఁదలచుకొన్న మాతండ్రిగారివలెనే మీరును చెడిపోకుఁడు.

చం—ఔరా! ప్రహ్లాదా! గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినదన్నట్లు నీవేమాకుబుద్ధిచెప్పవచ్చినావా? ఓరీ! ప్రౌఢుఁడా! మొన్న పుట్టినవాఁడవు. నీవు మాకే వేదాంతవాక్యము లుపదేశింపఁబోయెదవు. చాలుచాలు ఇంతటితో నీచదువు చాలించి మేము చెప్పిన నీతిశాస్త్రములు చింతనము చేయుచుండుము. మేమింతలోభోజనముచేసి మరల

వచ్చెదము. తాఁజెడ్డకోతి వనమెల్ల జెరచినదన్నట్లు నీవు చెడ్డది చాలక బుద్ధిమంతులయిన యీ రాక్షసబాలకుల మతులుకూడ చెడగొట్టుచున్నావు. వీరికి నీగాలిసోఁకి విష్ణునిమీఁదికి మనసుపోవుచున్నట్టున్నది.

(అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

ప్రహ్లా—ఓ త్రిలోచనా! మన గురువులిప్పుడు మధ్యాహ్నిక కర్మానుష్ఠానము నిమిత్తము గృహమునకు విజయము చేసినారు. వీరెంత సేపు చెప్పినను ధనార్జనమునకును తుచ్ఛసుఖములకును తగిన మార్గములను చెప్పుదురే కాని శాశ్వతసుఖమునకనుకూలమయినపరమార్థమును లేశమును బోధింపరు. నిన్న నీవును కాలనాథుఁడును చేరి పరమేశ్వరుని గురించియు నిత్యసుఖమును గూర్చియు నన్ను కొన్ని ప్రశ్నలు వేసినారే. ఇప్పుడుత్తరము చెప్పెదను వినియెదరా?

త్రిలో—ఓ రాజకుమారా! సంతోషపూర్వకముగా వినియెదను. మీ యుపదేశమును వినుటకు నిమిత్తమే యింతవరకును మనగురువు లెప్పుడు పోయెదరాయని తొందరపడుచుంటిమి. వారిప్పుడు లేరుగనుక శీఘ్రముగా సెలవిండు. ఇంతకంటె మనకు మంచిసమయము దొరకదు.

కాల—ఓ మహారాజపుత్రా! నిన్న తమరు విష్ణుపదమునకర్థము సెలవిచ్చెదమని చెప్పినారు. ఇంతలో గురువుగారు వచ్చుట చేత చెప్పలేదు. ఇప్పుడు సెలవిచ్చెదరా?

ప్రహ్లా—అవశ్యముగా చెప్పెదను. విష్ణువనఁగా 'సర్వవ్యాపి' అని యర్థము. సమస్తలోకములను సృజించి దయతో కాపాడుచు మన లోపలను వెలుపలను సమస్తలోకములయందును వానిపయిని అంతటను వ్యాపించి నిండియున్న భగవంతునకు విష్ణువని పేరు. అతఁడు రూపము లేనివాఁడు; ఆద్యంతములేనివాఁడు; నిత్యుఁడు; సర్వవ్యాపి; సర్వజ్ఞుఁడు; సర్వశక్తుఁడు; సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడు; దయామ

యుఁడు; పరిశుద్ధుఁడు; దోషరహితుఁడు; సమస్తకల్యాణగుణ పరిపూర్ణుఁడు; మోక్షప్రదాత.

కాల—మాటిమాటికి మీరువిష్ణుభక్తిని బోధించుచుందురే. అభక్తివలన ప్రయోజనమేమి?

ప్రహ్లా—మనకు సమస్తప్రయోజనములును సమస్త సుఖములును భగవద్భక్తి వలననే కలుగును. అట్టిభక్తి లేకపోయినయెడ మనుష్యుఁడెప్పుడును నిజమైనసుఖమును పొందనేరఁడు. మనముసమస్తవస్తుప్రదాతయైన పరమేశ్వరునే నమ్ముకొనియుండి ఆయనయాజ్ఞలను సదా చెల్లించుచు, ఆయన భక్తులయెడలను ఆయన ప్రేమించుసమస్తభూతకోటుల యెడలను ప్రేమగలవారమయి, మనముచేసెడిసమస్త కార్యములనుభగవత్ప్రీతికయిచేయుచు, ఆయనపాదారవిందధ్యానము విడువక యుక్తముగాప్రవర్తించుచున్నపక్షమున, భగవదనుగ్రహము వలన మనకు నిత్యానంద పదవి దొరకును. లోకములో సమస్తజీవులును కోరునది ఆనందమేకదా! అందఱును సుఖమునేపొందవలెనని కోరుచున్నను, నిజముగా సుఖము పొందువారు కొందఱేయుందురు.

కాల—ఎందుచేత?

ప్రహ్లా—ఎందుచేతనా? నిర్మలాంతఃకరణముతో భక్తజనానంద సంధాయకుఁడయిన పరమ విష్ణుని త్రికరణశుద్ధిగానమ్మి కొలువకపోవుటచేత హృదయమునందు నిశ్చలమయిన భక్తిలేక, ఆయనను నోటితో స్మరించినంత మాత్రముచేత ఫలములేదు; ఆయన సృష్టించి రక్షించుచున్న భూతకోటియందు దయగలిగి సత్యశౌచ పరోపకారాదులు విడువక, మాటలచేతనేగాక కార్యములచేతఁ గూడ భగవదాజ్ఞలను చెల్లించనిపక్షమున బాహ్యవేషములన్నియు నిరర్థకములు. సత్య శమ దమ దయా దాక్షిణ్యాదులు లేనియెడల, శరీరమున ధరించిన తులసిపూసలు మొదలయినవి మోక్షచేటుగాని

మోక్షదాయకములు కావు. నిత్యమయిన సౌఖ్యానందములను పొందుటకై నిష్కళంకమయిన భక్తిగలిగి వాక్కుచేతను మనస్సుచేతను కార్యముచేతను భగవత్ప్రీతికరముగా నడుచుకొనవలెను. భూమిమీఁద మన దేహములు నిత్యములుకావు; అవిక్షణభంగురములు. ఉన్నట్టుండి మనమెప్పుడో యీ దేహములను విడువవలసినవారమగుదుము. మనకన్నుల యెదుర నే మనతోడిబాలు రెంతమందికాలము చేసినవారు కారు? దేహము లనిత్యములగుటచేత దేహముతో సంబంధించిన విషయసుఖములును నిమిషభంగురములయి యుండును. కాబట్టి ప్రత్యేకముగా విషయసుఖముల నిమిత్తమే పాటుపడువారి కెప్పుడును పూర్ణసుఖముకలుగను. ఈయింద్రియసుఖములు మృగములకును మనకును సామాన్యములే. అట్టితుచ్ఛసుఖముల నిమిత్తమే మనము కాలము గడిపినయెడల మృగాదులకంటె మనకేమి యాధిక్యము రాఁగలదు? అదిగాక ఆహారస్త్రీసంభోగాదులయందు మృగాదులకు లేనికష్టములును రోగాదులును మనకెక్కువగా నుండుటచేత, పరమార్థచింత లేక కేవల విషయసుఖాసక్తులయిన వారిబ్రతుకు మృగాదుల జీవనముకంటెను నికృష్టమయినదని చెప్పవచ్చును. ప్రపంచములోని సృష్టికోటిలో మానుషజన్మ ముత్తమమయినది. మనశ్రేష్ఠత యుక్తాయుక్తజ్ఞానమువలనను, ధర్మచింతవలనను, పరోపకార శీలలవలనను, భక్తికైంకర్యాదులవలనను కలిగినది కాఁబట్టి మనమాశ్రేష్ఠత్వమును నిలుపుకోఁదలఁచినపక్షమున, అల్పములైన శరీరసుఖములకంటె నిత్యమయిన మనయాత్మ సుఖమును ప్రధానముగా చూచుకొనుచు, భూతదయ కలవారమయి ధర్మమార్గము తప్పక సంచరించుచు, భక్తజనప్రమోద సంధాయకుఁడయిన యాపరమపురుషుని యనుగ్రహమునకు పాత్రులము కావలెను.

కాల:—ఆపరమపురుషుఁడయిన విష్ణునకు మనమీఁద దయ యెట్లు వచ్చును? ఆయన విషయమున మనమేవిధముగా నడుచుకొన

వలయునా? ఏవ్రతములు చేయవలెను? మన మనుసరింపవలసిన భక్తి మార్గము లేదా? నాయందనుగ్రహించి చెప్పుఁడు.

ప్రశ్న—ఆ పురుషోత్తమునియందు భక్తిగలిగి ఆయనయాజ్ఞలను మీఱక వర్తించుటవలనను, స్వార్థపరత్వమునువిడిచిభగవత్సృష్టిలోని సమస్తజీవులయందును దయగలిగి పరార్థశీలురమగుటవలనను, భగవత్కటాక్షము మనమీఁద వచ్చును. లోకములో తెలియనివారనేకులు తమప్రవర్తన మెట్లున్నను, భగవన్నామోచ్చారణము వలనను వినుటవలనను తాముపాపవిముక్తులై మోక్షమును పొందుదుమని భ్రమించుచున్నారు. అట్టివారెండమావులయందు దాహముతీర్చుకొన ప్రయత్నించువారు. తన్ను ముఖస్తుతిచేయుచున్నంతమాత్రముచేత, సదాతనయాజ్ఞల నుల్లంఘించి తనకు ప్రేమాస్పదులైనయితర పుత్రాదులయెడ కల్లలాడి వారిని మోసముచేసి బాధించుచుండు కొమారునియందు న్యాయబుద్ధిగల తండ్రి కెన్నఁడైనదయకలుగునా? ఆప్రకారముగానే న్యాయస్వరూపుఁడయిన యీలోకపితకును తన్ను స్తుతించినంత మాత్రముచేత తనకు ప్రేమాస్పదమయిన యీలోక కుటుంబము నెడల న్యాయముగా ప్రవర్తింపనివానియం దనుగ్రహము పుట్టదు. తన కార్యములచేత మనస్సునకు నొప్పికలుగఁజేయుచు నోటిచేత తండ్రివిషయమున స్తుతిపాఠముచేయుట పితృభక్తియెట్లుకాదో, అట్లే భగవంతుని కప్రియమగునట్లుగా లోకవిషయమున న్యాయము తప్పి ప్రవర్తించుచు భగవన్నామస్మరణము చేయుటయు భగవద్భక్తి కానేరదు. కాఁబట్టి నీతిమార్గమునసంచరించుచు త్రికరణశుద్ధిగా పరమేశ్వరుని సేవించుటయే విష్ణుభక్తియగును. అట్టిభక్తిచేతనే సమస్త కళ్యాణగుణములును కలుగును. అట్టిసద్భక్తి మనకు బాల్యమునందే పట్టుపడవలెనుగాని యేండ్లుముదిరి రాగద్వేషాదులచేత మనస్సుచెడి జాతిమతాదుల యందలి దురభిమానములు బలపడిన తరువాత పట్టు

పడుటకష్టము. అట్టిభక్తి కైంకర్యాదులచేతసంపాదింపవలసిన భగవదనుగ్రహమునుబొందుటకై వ్రతములు, క్రతువులు, జపములు, ఉపవాసములు, ఉప్పిదులు, ఏమియునక్కరలేదు. మనలను సృజించి పోషించుచుండుటచేత పరమప్రేమమును, మనసుఖభోగములకువలసిన సమస్తమును ప్రసాదించియుండుటచేతకృతజ్ఞతను, మనలనుపాలించు ప్రభువగుటచేత పరమవిధేయతను, న్యాయస్వరూపుడగుటచేత పరమవిశ్వాసమును, సర్వశక్తుఁడై సమస్తకళ్యాణగుణ పరిపూర్ణుఁడగుటచేత పరమగౌరవమును, భగవంతునియెడల కనఁబఱుచుచు మనయాత్మనే యీశ్వరార్పణముచేసి మనకాయన కీడో మేలో యేది యనుగ్రహించిన అదే పరమానుగ్రహముగా భావించుకొనుచు ఎన్నికష్టములువచ్చినను భగవత్ప్రీతికరమయినకృత్యమునువిడువక పరమసంతోషముతో చేయుచుండవలెను. దేహప్రాణములను భగవదర్పితముచేసితృప్తివహించునంతటిపరమభక్తికలిగినప్పుడే మనకు బ్రహ్మానందము కలిగి, మనము శాశ్వతమోక్షపదవి నొందుదుము. నిశ్చలమైన విష్ణుభక్తియొక్కటి కుదిరెనా, సమస్తసద్గుణములునుతమంతనే వచ్చిచేరును. భగవంతునియెడలహృదయపూర్వకమైన భక్తికలిగిన యెడల, నీతిమార్గముతొలగి సంచరించుటయే యసాధ్యము. కాలము మనదికాదుగనుక, యౌవనగర్వముచేతకన్నుగానక కామాంధులమై సంచరింపకముందే, ముదిమివచ్చిరోగాదులాశ్రయించి కఫశ్లేష్మాదులచేత దేహస్మృతి తప్పకముందే, మనమట్టి సంపూర్ణభక్తిని పొంది మోక్షసామ్రాజ్యమును చూరగొనుటకై ప్రయత్నింపవలెను.

త్రిలో—ఓప్రహ్లాదా! నీయొక్క వచనామృతముచేత మేము మహానందపదవిని పొందినారము. ఇంత చిన్నతనములోనీకిట్టి దివ్యబోధ యెట్లుకలిగినదాయని మాకాశ్చర్యమగుచున్నది. ఇఁకముందు మేమందరమును చాందసవిషయములనుబోధించెడి ఈగురుపుత్రులనువిడచి

నిన్నే మాకు గురువునుగాఁ జేసికొనెదము. మాకు మరమగురుఁడవయి జ్ఞానోపదేశముచేసి మాకెన్నఁడును తెలియగని యానంద పదవిని సమకూర్పుము.

ప్రహ్లా—నేను మాతల్లితోఁగూడ నారదాశ్రమమున నున్న కాలములో నారదమహాముని నాకీజ్ఞానోపదేశముచేసినాఁడు. ఆయన దివ్యోపదేశము నాలేఁతమనస్సులో శిలాక్షరమువలెనాటుకొని,అప్పటి నుండియు నామనస్సు భగవంతునియందు లగ్నమయిపోయినది. నా మనస్సు బ్రహ్మానందపరవశమయియుండుటచేత నా దేహమునకు వేయి బాధలుచేసినను నామనస్సునకు నాటవు. నాకెక్కడఁజూచినను పరబ్రహ్మము నిండియుండినట్లు తోఁచి పరమానందము కలుగుచున్నది. ఆహా! ఏమినాభాగ్యము!

కాల—ఓప్రహ్లాదా! మన కులాగతమయిన శివమతమునందు నీకాదర మెందుచేత తప్పిపోయినదో వినవలెనని మాకు వేడుక కలుగుచున్నది. మాయందనుగ్రహించి చెప్పెదవా?

ప్రహ్లా—అప్పుడే నారదుఁడు మనవారారాధించు లింగము యొక్కయు పానవట్టముయొక్కయు స్వరూపమును నాకు వివరించి చెప్పినాఁడు. వానిస్వరూపమిప్పుడు మీవద్ద వివరించి చెప్పఁగూడదు. ఆరెండును వేనినుచ్చరించిన మనవారిప్పుడు బండబూతులనిభావించెదరో యట్టిపురుషునియొక్కయు స్త్రీయొక్కయు రహస్యావయవములు సుమా. ఆసంగతి విన్నతోడ నేనామనస్సు లింగార్చనమునుండివిముఖ మయినది. అదె మనగురువులు వచ్చుచున్నారు.

[అనంతరః చండామార్కులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

చండా—ఓరీతిప్రలోచనా! కాలనాభా! మీపాఠములు చదివినారా?

త్రిలో—ఇఁక మీపాఠములు మాకక్కరలేను. మీరొక్క నాఁడును మాకు మంచిచదువు చెప్పలేదు. ఇంతవరకు ప్రహ్లాదుఁడు మాకు విష్ణుభక్తిని నేర్పినాఁడు మాకదే కావలెను.

కాల—మేమిఁక మీచదువు వినము. మీచదువు మీవద్దనే యుంచుకొనుఁడు. మాకక్కర లేదు. మాకీప్రహ్లాదుఁడే గురువు.

చండా—ఓరీప్రహ్లాదా! ఎంతపని చేసితివిరా? ఇప్పుడు నా ప్రియశిష్యులుకూడా నామాటవినకుండ చేసినావుగా! నీవు చేసిన దుర్ణయమిప్పుడేపోయి మీతండ్రిగారితో చెప్పి నిన్నేమి చేయించెదనో నిమిష మోపిక పెట్టు. (అని కోపముతో పోఁగా, అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

---

౨. రంగము—హిరణ్యకశిపుని సభాభవనము.

[హిరణ్యకశిపుఁడును, విప్రచిత్తియు, చండామార్కులును, అలంబుసుఁడును, దుర్ముఖుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

హిర—(కోపముతో) ఏమేమీ? రాక్షసబాలకులుకూడ ప్రహ్లాదునిమతమే యనుసరించుచున్నారుగా! గురుపుత్రా! ఇంకొక సారి చెప్పు. వీఁడు నాకు శత్రుఁడు కాని పుత్రుఁడు కాఁడు. శుద్ధమైన యీ రాక్షసవంశమను చందనవనములో వీఁడు విషవృక్షమువలె పుట్టినాఁడు. దేహమున దుర్మాంసమువలె పుట్టిన యీకులద్రోహిని ఖండించి రాక్షసకులము నిర్దోషముగా చేయవలెను.

చండా—ఈచెడుగును కొడుకనిచూడక చంపించవలసినదే. ఇప్పుడుగోరంతకు వచ్చినది. రేపు కొండంతకు రాకమానదు. నేడు రాక్షసబాలకు లయినారు. రేపురాక్షసవృద్ధులే విష్ణుభక్తులగుదురు.

ఇఁక నుపేక్షచేయక రోగమింకనుముదిరి యసాధ్యము కాకమునుపే తగిన చికిత్సచేయవలెను.

హిర — ఈపాపాత్ముని నాకేవిధముగా రూపుమాపుటకును ఉపాయము తోచకున్నది. వీని ప్రభావ మేమో కాని వీఁడేవిధమున చావకున్నాఁడు. మందో మంత్రమో వీనివద్ద నేమున్నదో తెలియరాకున్నది. వీనిని నేనీవరకు ఏనుగులచేత త్రొక్కించినాను; శూలములతో పొడిపించినాను; సముద్రములో ముంపించినాను; పర్వతముల మీఁదనుండి త్రోయించినాను; ఇటువంటి మారణోపాయములను మఱియెన్నిటినో చేయించినాను. దేనివలనను కార్యము లేకపోయినది. ఇంకొకవిచిత్రము చూచినారా? నేనెన్నిబాధలు పెట్టించినను నేనుచేసిన నిగ్రహములను పదులతో చెప్పుకొని యొక్కనాఁడును నన్నునిందింపఁడు. కోపమైనను చూపడు. వీనిశాంతతకుమాత్రము మనమద్భుత పడవలసినదే.

చండా — ఒక్కవిష్ణుభక్తి తప్ప నీకొమారునియొద్ద వెదకినను మఱియొక దుర్గుణ మగపడదు. ప్రాణాంతమువచ్చినను అసత్యమాడఁడు; తనవిరోధులమీఁదనయినను ప్రేమచూపునఁడు; తన్నునొప్పించువారిపైనైనను పరుషవాక్యము నోటరానీయఁడు; తన్ను మేమెన్ని విధముల శిక్షించుచున్నను, మాయెడల వినయభయభక్తులు తక్కువకానీయఁడు. ఇంతమంచివానికీపాడువిష్ణుభక్తి యెట్లు పుట్టినదాయని చింతిపడుచున్నాము.

హిర — వాని నింకొకసారి యీసభకుపిలిపించి, విష్ణుభక్తి విడుచునో లేదో యిదే కడపటిసారి ఖండితముగా నడిగి ఇంకను తన బుద్ధి విడువకున్న పక్షమున వాని నేవిధముననయినను సంహరింతము.

చండా — వీనిని సంహరించుటకు నాకిప్పుడు రెండుపాయములు తోఁచుచున్నవి. మనముపచ్చునప్పుడు నాకిటునిలచియున్న పాముల

వాండ్రవద్ద క్రొత్తగాపట్టిన తక్షకజాతి క్రూరసర్పమున్నదట. దాని చేత కఱిపించినయెడల బాలుఁడు తప్పక ప్రాణములు విడుచును. అప్పటికిని చావక బ్రతికినపక్షమున మే మభిచారహోమముచేసి, అగ్నికుండమునుండి కృత్తియను శక్తిని పుట్టించి దానిచేత నిమిషములో చంపించెదము.

హిర—అట్లుచేయుదము. మనస్సులో సహజమయిన పుత్ర వాత్సల్యమపుడపుడుపుట్టి నన్ను బాధించుచున్నను, మతాభిమానము చేత మోహపాశమును కోసివేసి వానిని చంపుటకే యిప్పుడు నిశ్చయము చేసికొన్నాను. అలంబసా! సంగీతశాలలో లీలావతీదేవి కొమారునికి బుద్ధిచెప్పుచు కూర్చుండియున్నది. నీవక్కడకుపోయి మాసెలవైనదని ప్రహ్లాదునిక్కడకు తీసికొనిరమ్ము.

అలం—చిత్తము మహాప్రభూ! (అని నాలుగడుగులు నడిచి) దేవా! అదిగో! కుమారుని వెంటఁబెట్టుకొని దేవిగారేయిక్కడకు వచ్చుచున్నారు.

[అప్పుడు ప్రహ్లాదుని ముందుంచుకొని లీలావతి ప్రవేశించుచున్నది.]

హిర—దేవీ! రమ్ము కూర్చుండుము. (అనిపీఠమును చూపుచున్నాఁడు)

లీలా—పుత్రకా! ఇఁకనైనను నామనస్సును మఱింత ఖేద పెట్టక నీతండ్రిగారు పొమ్మన్న మంచిదారిని పొమ్ము.

ప్రహ్లా—అమ్మా! నేనెప్పుడును మంచిదారినే పోయెదను. నానిమిత్తమై నీవు ఖేదపడకుము—ఓతండ్రీ! నీకు నమస్కారము—ఓగురులారా! మీకు నమస్కరించుచున్నాను. (అనిచేతులుజోడించుచున్నాఁడు)

హిర—ఇప్పుడు నిన్ను నేనేమని యాశీర్వదింపను? ఎందుకయినను మంచిది. పుత్రకా! సుఖశాంతిరస్తు!

చండా — మేమును రాజుగారిత్రోవనే త్రొక్కెదము. సుఖ శాంతిరస్తు.

హిర — కుమారా! ఇంతసేపు కష్టపడి నీతల్లి చేసిన హితబోధ చేతనైనను నీమనసు తిరిగినదా? ఇంకను మునుపటివలెనే యున్నదా?

ప్రహ్లా — నా మనస్సెప్పుడును శ్రీమహావిష్ణుని పాదారవింద ధ్యానమునుండి మరలదు. ఓతండ్రీ! నీకు సర్వాంతర్యామి యయిన విష్ణుదేవునిమీఁద వృథా ద్వేష మెందుకు? నీకువరములిచ్చి నిన్నింత వానిగాఁజేసిన బ్రహ్మదేవునకు అతఁడు జనకుఁడుగదా! నీవంటిఘనుఁడు సాత్వికుఁడయి విష్ణునికొలవక తామసుఁడయి చెడతగునా! ఆమహాను భావున కొకరిమీఁద ద్వేషమున్నదా? ఆతఁడు భక్తవత్సలుఁడు. సత్ప్ర వర్తనము కలిగి మనోవాక్కాయ కర్మలచేత సత్యము తప్పక స్వార్థ పరులు కాని భక్తాగ్రేసరుల నందఱను ఆయన మన్నించును. ఆయన మన్ననగలవారి కెన్నఁడును తఱుగని మోక్షసామ్రాజ్యము లభిం చును. ఎంతకాలమున్నను నీకీరాక్షస రాజ్యసంపద శాశ్వతము కాదు గనుక చిన్నవాఁడనని నాప్రార్థనదీసి వేయక నీవాపరమాత్ముఁడయిన విష్ణుని శరణము వేఁడుము.

హిర — ఓరి దుర్మతీ! నీకింకను శావరమడగలేదా? నీకంత కంతకు వెఱ్ఱి ముదురుచున్నది. పలుగడపందియైవచ్చి నీపినతండ్రిని చంపినవాఁడన్న యభిమానమయినను లేక సిగ్గువిడిచి నీవావిష్ణునిబంటు వలె సేవించుటయే కాక, నన్నుకూడ ఆపాపకర్ముని శరణు వేఁడుమను చున్నావుగా! ఎంతమాటాడితివి?

ప్రహ్లా — నాపినతండ్రినిఅతఁడుచేసినపాపమేవరాహరూపమున వచ్చి చంపినది కాని విష్ణుఁడు చంపలేదు. ఆ మహామహునకు రాగ ద్వేషము లెక్కడివి? ఓతండ్రీ! విష్ణుదేవునకు దేవతలు చుట్టములయి రాక్షసులు కాకపోయినారా?

హిర—ఓరీ! కూళబాలకా! ఏల ప్రేలెదవురా? నీ నాలుక వ్రయ్యలుగాను! నీదుఉక్తులుచాలించు. (అని కోపముతో లేచివచ్చి తన్నుచున్నాఁడు.)

ప్రహ్లా—శ్రీహరీ!

హిర—(కన్నులెఱ్ఱఁజేసి) వీఁడుహరిగిరియనియింకను మొఱుగుచున్నాఁడు. అలంబసా! నీవుపోయి వాకిటనిలుచున్న పాములవాండ్రను లోపలికి తీసికొనిరమ్ము. ఆ కాలసర్పము ఘోరవిషజ్వాలలతో కఱచినప్పుడు విష్ణునిప్రభావమును వీనిభక్తియు నేనుగనోచూతము.

అలం—చిత్తము. తీసికొనివచ్చెదను. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

లీలా—(దీనముఖముతో) ఓకుమారా! యమకింకరులవలె రాక్షసకింకరులు నీచుట్టునుజేరి పాములచేత కఱపించి బాధించుచుండఁగా చూచి నేనెట్లు సహింపగలుగుదునురా? నిన్ను గడ్డముపట్టుకొని బతిమాలుకొనెదను. నాతండ్రీ! నీతల్లిప్రార్థనవిని యింకనయినను విష్ణుభక్తిని విడిచి నీతండ్రిగారి యాజ్ఞాప్రకారము చేయుము. నీవెప్పుడును నామాట తీసివేయువాఁడవుకావు. ఈ యొక్క విషయములో మాత్ర మింతపట్టేల పట్టెదవు? నీపంతము మానుము.

ప్రహ్లా—తల్లీ! నీవు మఱియేమాజ్ఞాపించినను శిరసావహించి చేసెదనుగాని నిరంతర పరలోకసుఖమునకు భంగమువచ్చెడి యీ విషయములో మాత్రము మీమాట వినఁజాలను. ఈలోకములో మీరు కలుగఁజేసిన యీదేహమును కావలసినపక్షమున మీకు సమర్పింప సిద్ధముగానున్నాను. దీనినిమీరు మీయిష్టమువచ్చినట్లు చేసికొనుఁడు. ఇఁకముందు లేక, ఈజన్మమునకు వెనుకను లేక, నడుమకొంతకాలము తల్లిదండ్రులుఁ కాఁదటస్థించినమీనిమిత్తమై, ఇప్పుడును వెనుకను ముందును అనంతమయిన సర్వకాలమును తల్లియుతండ్రియు రక్షకుఁ

డును పాపవిమోచకుడును సుఖదాతయు భయత్రాతయు సమస్తము నైన యీజగదీశ్వరుని నేనెట్లు విడువఁగలను? నాఆత్మానందముతో సంబంధింపక భగవదాజ్ఞకు వ్యతిరిక్తముకాని సమస్తవిషయముల యందును నే మీఆజ్ఞను శిరసావహించిచేసి నాదేహసుఖముల నన్నిటిని విడువుమన్నను విడుచుటకు సంసిద్ధుఁడనయియున్నాను.

లీలా—పుత్రకా! నీప్రాఁతఫల మిట్లుండఁగా, నేనేమిచేయ గలను? నీవు నాకడుపున పుట్టిన దోషముచేత మనసుపట్టలేక, అఁడ దానిని గనుక దుఃఖపడియెదను. నీవేమో మహావైభవముతో సమస్తసంపదలనుపొంది సుఖించుచుండగా చూచి సంతోషించు భాగ్యము లభించునని యెదురుచూచుచున్న నాకు నీదురవస్థచూచిన మనసెట్లు పుత్రశోకముపాలు కాకుండును?

ప్రహ్లా—అమ్మా! నీవు నానిమిత్తమై చింతఁబొందఁబోకు. ఆ జగదీశ్వరుఁడు నన్నేమి చేయదలఁచుకొనెనో యట్లుకాగలదు. నన్నా పద పెట్టుచున్నారని నారాయణ గారిని మాత్రమెప్పుడును దూషిం పఁబోకు. నేనునీకు పుట్టనేలేదనుకొని నన్ను మరచిపొమ్ము. అంతః పురమునకు పొమ్ము.

లీలా—ఓప్రాణనాథా! కన్నకడుపుగుటచేత మనసు నిలువక మీకొక్క చిన్నవిన్నపము చేయుచున్నాను. నేనుమిమ్ము వేఁడుకోరిక యెన్నఁడును కోరినదానను కానుగనుక, యీయొక్క ప్రార్థనమాత్ర మంగీకరించి వీనిని ప్రాణముతో విడిచిపెట్టుఁడు. ప్రాజ్ఞతరానికొడుకు మీఁద మీకాగ్రహమెందుకు? ఈసంపదలు లేకపోయినను ప్రాణ మున్న పక్షమున వీఁడు బలుసుకూర తినియైనను బ్రతుకఁగలఁడు. క్షమించి విడిచిపెట్టుఁడు. వీనిని మీయొద్దనుంచుకొనుట కిష్టములేని పక్షమున వీని నడవులకయినను పంపివేయుఁడు: లేదా దూరదేశ ములకయినను పంపివేయుఁడు. (అని కాళ్ళమీఁద పడుచున్నది.)

హిర—ఓప్రాణేశ్వరీ! నీవు మరియేమిచెప్పినను విందునుగాని నేను యీమాటమాత్రము వినను. లెమ్ము పాదములమీఁదనుండి లెమ్ము. (అని లేవనెత్తును) వీఁడు మనకు శత్రుఁడుకాని, పుత్రుఁడు కాఁడు. వీని శిక్షను చూడతగదుపొమ్ము.

అలం—(పాములవానితో ప్రవేశించి) స్వామీ! ఇదిగో! పాములవానిని తీవికొని నచ్చినాను.

లీలా—నేనీ పాపకర్మమును చూడఁజాలను. నాదెప్పుడును దుఃఖపడవలసినబ్రతుకయిపోయినది. అంతఃపురమునకుపోయి, అక్కడనే విలపించెదను. (అని రెండడుగులు నడిచి) నాకు నడువ కాళ్ళు రాకున్నవి. (అని పోవుచున్నది.)

పాము—సామీ! దండాలు.

హిర—ఓరీపాములవాఁడా! నీవద్ద మంచి పాములున్నవటరా?

పాము—యేలినవారి సిత్తంవచ్చిన పాములుండాయిసామీ (పెట్టిమూఁతతీయును) యీనాగుపామును నిన్ననే కోటప్పకొండలో పట్టుకున్నాము. దీనివిసం సోకితే యేనుగులు పీనుగులయిపోతాయి సామీ! నాపాములపెట్టెతోడు. నేనబద్ధాలాడను మాప్రబో.

హిర—ఓరీ! నీవెప్పుడయిన నిదర్శనంచూచినావురా?

పాము—నీదరిసినమా? యిదివరకు నేనెప్పుడూ సెయ్యలేదు. ఇదేసెయ్యడం.

హిర—ఖూదర్శనముకాదు. నిదర్శనము.

పాము—నీదరిశినంరాదు? నిదర్శనమా! అదేంటో నాకు తెలియదు.

హిర—ఓరిభ్రష్టా! నీకు నిదర్శనమన్న మాటే తెలియదురా! నిదర్శనమురా నిదర్శనము.

పాము — నిదర్శనమా? తెలిసింది. తెలిసింది. మేము తిరిగే అడవుల్లో యెక్కడా మాకా మెకం యిదివరకు కళ్ళపడలేదు. బాబూ!

హిరం — ఓరి నిర్భాగ్యుడా! అది మృగము కాదు. నిదర్శన మనగా దృష్టాంతము. ఇప్పుడు తెలిసినదా?

పాము — బాబూ! మీరు బలేబలేమాటలు యేస్తున్నారు. ఇప్పుడునాకు తెలిసింది. దృష్టాంతమంటే సుప్పికాకు సుష్టుపాకు. దాని కింత తేసి కాయమంటావి. (అని ప్రేలితో చూపుచున్నాడు.)

హిరం — ఈమూర్ఖుని కేమాటలును తెలియకున్నవి. అలంబసా! మాయభిప్రాయమును నీవు వీనితో విప్పి చెప్పుము.

అలం — ఓరీ! "ఈపాము ఏనుంగును చంపంగా నీవెప్పుడైనను దాఖలాచూచితివా?" అని చిన్నరాజుగారడుగుచున్నారు.

పాము — డాఖలా? డాఖలా? లచ్చసారులు సూచినాము. బిచ్చపులచ్చలు లచ్చలేంలెక్క? డబ్బుయిపదకొండుసార్లు సూశాం. నెల్లాళ్ళకింద నాకొక్కకా కేసేటప్పటికి యేనుగులుమంద మందంతా చచ్చిపోయింది. వొక్క యేనుగని లెక్కయేంటి? దీన్ని రెణ్నాల్లు కాచి యెరమింగివున్నప్పుడు పట్టుకున్నాము.

హిరం — ఓరీ పాములవాడా! ఈపాముచేత బాలకుని కర పించు — ఓరీ! అలంబసా! దుర్మార్గా! ఈబాలకుని మీరిద్దరును కదల కుండగట్టిగాబట్టుకొనుడు. ఓరీ! ప్రహ్లాదా! నీవికనైనను విష్ణుభక్తిని మానెదవా? ఈవిషసర్పముచేత కరిపింపుమన్నావా?

ప్రహ్లా — ఈవిషసర్పముకంటె క్రూరములయిన పాపసర్పముల నుండి సహాయముకాపాడి నాకాత్మరక్షణము దయచేయగలిగినలోకేశ్వరుడు పెనుప్రాపయియుండగా, దేహమాత్రమును బాధించెడి

యీపాములు నన్నేమిచేయఁ గలవు ? మీచిత్తము వచ్చినట్లు చేయించుఁడు.

హిర—(పండ్లుపటపటకొఱికి) ఓరి మొండీ! ఏమి నీకండ్ల క్రొవ్వు!—దుర్ముఖా! మీరింకను పట్టుకోరేమి? ఓపాములవాఁడా! ఈపాముచేత కరిపించు.

పాము—(చిత్తం అని, అలంబస దుర్ముఖులు పట్టుకోనఁగా పాముచేత కరపించుచున్నాఁడు.)

అలం—పాముచచ్చినది. ప్రహ్లాదునకువిష మెక్కలేదు. పాము కఱవనప్పటివలెనే నిర్భయముగా నున్నాఁడు.

హిర—ఓచండామార్కులారా! మీరు లోపలికిపోయి, అభిచార హోమముచేసి వేగిరము శక్తిని పుట్టింపుఁడు.

చండా—నిమిషములో మేము శక్తినిపుట్టించి తీసికొని వచ్చెదము. అప్పుడుగానిప్రహ్లాదుని పొగరడఁగదు. (అని పోవుచున్నాఁడు)

హిర—అలంబసా! ప్రహ్లాదుఁడు పాముకరచినను చావలేదుగా? ఏమి యీఆశ్చర్యము!

అలం—ప్రహ్లాదుఁడుచావలేదు పామేచచ్చినది. ఈపాములఁ వాఁడొకవేళ చచ్చినపామునే తెచ్చినాఁడేమో! అపునవును. వీనినాగ స్వరముచేతనుమంత్రశక్తిచేతనుపాముకదలికరచినదేకాని, నిజముగా వీఁడు ప్రాణములేని పామే తెచ్చినాఁడు. వీనిని శిక్షించవలెను.

పాము—బాబూ! ముసలాణ్ని, నేను సిచ్చలకు తాళలేను. నావరాలకెత్తుకెత్తుపాము నిముసంలోసచ్చింది. అదిసంపినా చచ్చేది కాదు. యేంసేతునుసామీ! నేను తెచ్చింది సచ్చినపాంకాదు.రచ్చించండి. వాకిట్లో ఈమారాజులందరూ సూశారు.

దుర్ము—నీది చచ్చినపాముకాదా? అలాగయినపక్షమున, ఈ పాము చచ్చుటకు ప్రహ్లాదుని దేహములోనే విషమున్నది. ఖలులకు

నిలువెల్లను విషమేఅని పెద్దలు చెప్పుదురు. వెనుక రాజుగారు ఖలుఁడయిన యీ బాలకుని శిక్షించుచున్నప్పుడు నేనెఱుఁగక కఱచినాను. నాకెక్కడ విషమెక్కునో? ఏమిబుద్ధి? ఏమిచేయుదును?

అలం—మానిసికాటునకు మందు లేదు. నీవంటివాఁడొకఁడు రాజుగారిచెవి కొరికినపక్షమున, నావంటివారు నూఱుగురు చత్తురు.

దుర్మ—అయ్యో! నరవిషమునకు మందుమాత్రమే కాక మంత్రమును లేదట! నేను మీఁదటికి పెండ్లి చేసుకోఁబోవు భార్యకు దిక్కులేకుండ చచ్చిపోదును కాఁబోలు!

అలం—దుర్ముఖా! విచారపడఁబోకుము. విషమెక్కెడుపక్షమున, ఎనిమిదిజాములలోనే యెక్కును నీవు ప్రహ్లాదుని కఱచి బహుదినము లయినది. గనుక నీవిప్పుడు చావవు. బెంగపెట్టుకొనకుము. ప్రహ్లాదుఁడు విషముగలవాఁడు కాఁడు.

దుర్మ—నేనెట్లు బెంగపెట్టుకొనకుండఁగలను! ఈపాములవాఁడు చచ్చినపాము కాదని చెప్పినప్పటినుండియు నాకింకొకభయము కలుగుచున్నది. ఈముసలిగాడిదకొడుకు త్రాగివచ్చి ప్రహ్లాదుని కాలను కొని నాకాలు కరిపించినాఁడేమో! అవును. నన్నే కఱిపించినాఁడు. నాకాలు తిమ్మిరెక్కుచున్నది. నాదేహము వడకెత్తుచున్నది. అలంబసా! వేపాకు తెచ్చిపెట్టి తియ్యగా నుండునేమో చూచెదను. విషవైద్యునికోసరము పరుగెత్తు. దిక్కుమాలినవానికి నాకు విషవైద్యము చేయించి ప్రాణదానము చేసినపక్షమున నీకు బహుపుణ్యము వచ్చును. పరుగెత్తు పరుగెత్తు. (అని కూలబడుచున్నాఁడు)

అలం—నీకాలికి కాటు లేదు. భయపడకుము.

దుర్మ—నాకాలికి కాటు లేదా? నీతల్లికడుపుచల్లగా; నీఅత్త కడుపు చల్లగా వర్ధిల్లుము. ఈశుభవార్త చెప్పి నాప్రాణములు నీవు నిలువఁబెట్టినావు. నాకన్నియు గండములేవచ్చి నామంచితనముచేత తప్పిపోవుచున్నవి. నేనదృష్టవంతుఁడను గనుక, నాకు కష్టములు కొండలలాగున వచ్చి మంచులాగున విడిపోవుచున్నవి.

అలం—ఓమహారాజా! నాకు భయమగుచున్నది. మనచండామార్కులు వెఱ్ఱియెత్తినవానివలె కేకలు వేయుచు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంత వేగముగా పిచ్చియెత్తుట కతనిని వెఱ్ఱికుక్క కఱచినదేమో! భూతముసోఁకింది. నా దేహము కంపమెత్తుచున్నది. అదిగో భూతము. భూతము. (అని పాఱిపోవుచున్నాఁడు)

దుర్మ—అయ్యో! వెఱ్ఱికుక్క కాటుకు మందులేదు. ఏమి చేయుదును? ఎందుచొత్తును? (అని లేచిపోవుచున్నాఁడు)

చండా—బ్రాహ్మణుని చంపకు చంపకు. (అని పరుగెత్తుకొని వచ్చి ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

విప్ర—స్వామీ! వెడలింపఁబోయి మీరే వెడలివచ్చినారేమయా? తొందరపడక సంగతి చెప్పఁడు.

శక్తి—ఓరీ! పాపాత్మా! నన్ను విష్ణుభక్తునిమీఁద కెందుకు పంపినావురా? చూడు నిన్నిప్పుడే పట్టి మ్రింగెదను.

(ఇట్లు కేకలు వేయుచు శక్తి ప్రవేశించుచున్నది)

హిర—(నిశ్చేష్టుఁడై సింహాసనముమీఁద కూరుచున్నాఁడు)

చండ—ఈశక్తి నావెంటఁబడినది. విప్రజిత్తి పీఠమునుండి కదలఁడు. మహారాజుగారు నిశ్చేష్టితులై యున్నారు. నీవే దిక్కు ప్రహ్లాదా! దిక్కుమాలిన బ్రాహ్మణుని నన్ను రక్షింపుము. (అని ప్రహ్లాదుని వెనుకకు పోవుచున్నాఁడు)

విప్ర—భయభ్రాంతులయినవారికి మతిపోవునుగదా? ఈ బ్రాహ్మణుఁడు మావంటి మహావీరులనందరిని విడిచి బాలుఁడయిన ప్రహ్లాదుని మఱుగు చొచ్చుచున్నాఁడు.

శక్తి—ఏఁడీ? ఏఁడీ? బ్రాహ్మణుఁడు. నుత్తెక్కి నన్ను హరిభక్తునిమీఁద ప్రయోగించినందుకు, వ్యాఘ్రము మేకపిల్లను నమలినట్లు తల నాపండ్లసందున పెట్టి పటపట నమలెదను.

ప్రహ్లా—నేను నిజమయిన విష్ణుభక్తుఁడనయిన పక్షమున, ఈ బ్రాహ్మణుఁడు రక్షింపఁబడుగాక!

శక్తి—ఈపరమభాగవతోత్తమునిదయవల్ల బ్రతికిపోయినావు. నిన్నువిడిచితిని. పో. (అని పోవుచున్నది)

హిర—(కన్నులు విప్పిచూచి) ఈకలకలమేమి?

విప్ర—శక్తివచ్చి ప్రహ్లాదుని చంపకయే పాఱిపోయినది. అమ్మవారినిచేయఁబోగా రాక్షసి అయినట్టు గురుపుత్రునే క్రింగ బయలు దేఱినది.

హిర—అయ్యో? ఈసంక్షోభములో తప్పించుకొని శక్తి పాఱిపోయినదిగదా! ఆహా! ఎంతప్రమాదముసంభవించినది! ఓరీప్రహ్లాదా! ఓరిమూర్ఖ! నీవింకను విష్ణువు విష్ణువనియే పలవించుచున్నావు. నీవిష్ణు డెక్కడ నున్నాడురా!

ప్రహ్లా—గీ. ఎచ్చటనున్నాఁడు శ్రీవిష్ణుఁడిప్పుడంచు,
అసురనాయకా! నన్నునీవడుగ నేల?
అఖిలవిష్టపాంతర్వ్యామియైనయతఁడు
లేనిచోటేది గలదయ్య పూని వెదక?

హిర—(తలతడవుకొనుచు పరధ్యానముతో నున్నాఁడు.)

విప్ర—ఓమహారాజా! మీరాలాగున తల తడవు కొను చున్నారేమి?

హిర—ఓయీ! విప్రజిత్తీ! ఇప్పుడుచూచుచుండఁగా నీకన్నులు మూతపడి నాకుపాడుకల యొకటివచ్చినది. నాకు తలలేనట్టు దుస్వప్నమయినది. అందుచేత నామనసిప్పుడు కలఁగియున్నది. ఓరీప్రహ్లాదా! విష్ణుఁడిప్పుడెక్కడ నున్నాడన్నావు?

ప్రహ్లా—గీ. ఎచటనున్నాఁడు శ్రీవిష్ణుఁడిప్పుడంచు,
అసురనాయక! నన్నునీవడుగ నేల?
అఖిలవిష్టపాంతర్వ్యామియైన యతఁడు
లేనిచోటేది గలదయ్య పూని వెదక?

అన్నాను.

హిర—విష్ణుఁడంతటను ఉన్నాఁడుగా? ఏఁడి యీస్తంభమున నుండుమను. (అని లేచి చేతిఖడ్గముతో స్తంభముకొట్టి) నీవిప్పు డీస్తంభమున విష్ణుని చూపకపోతివేని ఈఖడ్గముతోనే నీతల సహస్రభిన్నములు చేసెదను.

ప్రహ్లా—గీ. అఖిలజగముల నిండియున్నట్టి ఘనుండు
స్తంభమున నుండఁడే సభాస్థలినినిపుడు ?
దనుజనాయక! యీ స్తంభముననుగూడ
నిశ్చయంబుగ నున్నాఁడు నెమకిచూడు.

హిర—ఈ స్తంభములోనున్నాఁడా? ఉన్నయెడల పయికివచ్చి చాటుమాని పోటుబంటయిహిరణ్యకశిపుని యెదుట నిలువుమను. సింహమెలుకపిల్లను చంపినట్లు విష్ణుని గిష్ణునికూడ నేనీవాడిగోళ్ళతో పొట్టచీల్చి చంపివేసెదను. హిరణ్యాక్షుని పందివయి చంపిపోయిన పాపాత్మా! నీకేపౌరుషమున్నయెడల పురుషసింహుఁడవయి నాయెదుట నిలిచి నీమగతనము కనఁబరుపుము. నిన్నొక్క నిమిషములో పరమపదమునకుపంపి నాతమ్ముని పగ తీర్చుకొనెదను.

(అప్పుడు విష్ణుఁడు నరసింహమూర్తియయి స్తంభము బద్దలుచేసికొని బయలుదేఱి ప్రత్యక్షమగుచున్నాఁడు.]

నర—ఓరీ రాక్షసాధమా! నోరికివచ్చినట్లు దురాలాపములు పెక్కులు పేలుచున్నావు. తాలఁగక నిలువుము. ఈసూర్యుఁ డస్తమించులోపల నీనోరడఁచి నిన్నును నీతమ్మునివద్దకు పంపెదను. నా భక్తుని నీవు నిష్కారణముగా హింసింపుచుండగా చూచి యింతకాల మోర్చి యూరకుంటిని. ఇఁక సహింపను.

హిర—సహింపక నీవేమిచేయగలవు? నేనాయింద్రుని మదమడఁచినప్పుడు నీవెక్కడకుపోయితివి? యముఁడుమొదలయిన దిక్పాలకులను బాధించునప్పుడేమయినావు? నేనువయికుంఠమునకు దండెత్తినపుడు నీవెందు దాఁగినావు? ఈబుద్ధియింతవఱకునునీకెక్కడికిపోయినది? ఓహో! నేడుగదా నాకుపండువు! నాతమ్ముని చంపినప్పటినుం

నీయు నేను నీనిమిత్తము వెదకుచుండఁగా, ఈప్రహ్లాదునిమూలమున నైనను నేటికాలమునకు నాకంటఁబడినావు. ఓరోరీ ప్రహ్లాదా! నిన్ను మెచ్చుకొనవచ్చును. నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవుకమ్ము. నాసోదరుని చంపిన పగ సాధించుటకయి యెన్నాళ్ళువెదకినను కానరాని యీ మాయగాడిని నిమిషములోఁ గన్నులకుచూపి నాకు మహోపకారము చేసినావు. ఇదె పిడుగువంటియీపిడికిటిపోటుతో నాపుణ్యవశముచేత దొరికిన యీవిరోధి శిరస్సు సహస్రఖండములు చేసెదను. కుందేలు వంటయిల్లు చొచ్చినది. హిరణ్యకశిపునియెదుట వీఁడెట్లుతప్పించు కొని పోఁగలఁడు? (అని నృసింహునిమీఁదికి నడుచుచున్నాఁడు.)

నర—ఓరీదుష్టాత్మా! యముఁడు మొదలయినవారిని బాధ పెట్టితినని గర్వపడకు. నీవీవఱకు లోకమును పెట్టినబాధయంతయు వడ్డీతో గూడ నేఁడు తీర్చుకొనెదను. యమలోకమునకు ప్రయాణము కట్టుము. ఇదెనీడొక్క బద్దలుచేసి, దుష్టులు కొంతకాలము ప్రబలు లయియున్నను కడపట దురంతమునొందుదురన్న సత్యమును నేనీ లోకమునకు వెల్లడించెదను. (అని హిరణ్యకశిపుని పట్టుకొని చాటున కీడ్చుకొనిపోవుచున్నాఁడు.)

విప్ర—అయ్యో! నేనెంతపాపాత్ముఁడను! హిరణ్యకశిపుని వధనుగూడ చూడవలసిన వాఁడనయినాను. నృసింహమూర్తి తా నన్నంతపనియుచేయుచున్నాఁడు. అదిగో సింహద్వారమువద్ద ఘోరా కారుఁడయి నృసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపునిపై కెత్తిపట్టి తనవాఁడి గోళ్ళతో ఫటఫటధ్వనులుపుట్ట పొట్టచీల్చుచున్నాఁడు. హిరణ్యకశి పుని పనితీరినది. హా మహారాజా! రాక్షసకులమునకు నేఁడెంతదుర్యో గము పట్టినది! (అని దుఃఖమునభినయించుచు) అదిగో నృసింహుడు రాజకళేబరమును భూమిమీఁదఁ బడవైచి, రక్తముతోఁతడిసిన శరీ రముతో ఈవంకకే మహారోషముతో వచ్చుచున్నాఁడు. ఇక్కడ నున్నపక్షమున నన్నుకూడ చంపకవిడువఁడు. నేనుపాఱిపోయెదను.

(అని పరుగెత్తుచున్నాఁడు.)

(అప్పుడు నృసింహమూర్తి మరల ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

నృసిం — ప్రహ్లాదా! నీభక్తికిమెచ్చి ప్రత్యక్షమయినాఁడను. నీవు తలవంచుకొని యేలయిట్లు చింతపడుచున్నావేమి? నీవు పోయినతండ్రినిమిత్తము చింతపడకుము. దుర్మార్గుల కెప్పుడును లోకములోనిటువంటిదుర్మరణమే సంభవించును. నిన్ను హింసబెట్టిన రాక్షసబాధ నేఁడు తొలగినది గదా! ఇఁక నీవే యీ రాక్షసరాజ్యమున కధిపతివయి ప్రజాక్షేమకరముగా పరిపాలనము చేయుచు సుఖింపుము.

[అప్పుడు దిరుమణి నామములు ధరించుకొని, తులసితావళములతో అలంబనుఁడును, దుర్ముఖుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

అలం—(వచ్చుచు దుర్ముఖునితో) మనమిప్పుడు వీరవైష్ణవులవలె నున్నాము. ఈ వేషములుచూచి మనము నిజమయినభక్తుల మనుకొని నృసింహదేవుఁడు మనలను తప్పక మన్నించును.

దుర్ము—(నమస్కరించి) స్వామీ! మీ దాసులము. వైష్ణవులము. ఆమరాత్ముని మాటవిని ప్రహ్లాదుని బాధించితిమని మమ్ము సంహరింపక దీనులమై మీపాదములుచేరిన మమ్ము రక్షింపుఁడు. ఇదె మాపెరటిలో కాచిన వెలగపండ్లను కానుకగా తెచ్చినాఁడను స్వీకరింపుఁడు.

నృసిం—మీకభయహస్తమిచ్చినాఁడను. ఇఁకముందుమీరు బుద్ధిగలిగి బ్రతుకుఁడు. మాకీకానుక లక్కరలేదు. మేమొక్క హిరణ్యకశిపుని శిరస్సు కానుకతోనే తృప్తినొందుదుము.

దుర్ము—(తనలో)అట్లైన నీవీవెలగపండు బట్టలో వేసిశిరస్సని చూపి యీ దేవునిమాయచేసి సంతోషపెట్టెదను. (తాను తెచ్చిన వెలగపండునుబట్టలో వేసిచూపుచు) స్వామీ ! అట్లయినచో హిరణ్యకశిపునిశిరస్సునే మీకు సమర్పించెదను. ఈ కానుక నందుకొనుఁడు.

అలం—(దుర్ముఖునితో) ఓరీ! ఇంతచిన్నది హిరణ్యకశిపుని శిరస్సన్న నమ్మడు. నేను తెచ్చిన కొబ్బరికాయను బట్టలో వేసి హిరణ్యకశిపుని శిరస్సని సమర్పించెదను.

దుర్ము—(అలంబసునితో) నీదిమాత్రము మన రాజుగారిశిర స్సంతయున్నదా? నీవట్లు చెప్పినపక్షమున స్వామివారు నేనసత్య మాడినాననుకోరా? నీవూరకో; ఇదిరాజుగారి శైశవావస్థలోని శిరస్సు నేను సంపాదించినానని చెప్పెదను.

అలం—(దుర్ముఖునితో) నీవే ఊరకో. ఇది రాజుగారి బాల్యావస్థలోని శిరస్సు. నేనే సంపాదించినానని చెప్పెదను. మన రాజుగారు పెద్దవారయి నేటిదాఁక బ్రతికియుండఁగా చిన్ననాటివుర్రెక్కెట్లువచ్చినది? నాదందువో విశ్వామిత్రసృష్టి.

దుర్ము—(అలంబసునితో) నాది బ్రహ్మసృష్టి.

ప్రహ్లా—(చేతులుజోడించుకొనినిలువఁబడి ధ్యానము చేయుచు)

ద్విపద. జయజయసర్వేశ! జయపాపనాశ!
జయజగత్పాశ! జయస్వప్రకాశ!
నిరతంబు నామది నీభక్తినుండి
మరలకుండగఁజేసి మన్నింపవయ్య;
దయయు సత్యంబును దప్పక, నీకుఁ
బ్రియమైన కార్యముల్ ప్రేమమీఱంగ
సతతంబు భువిలోన సల్పెడుబుద్ధి
నతులొనరించెద నాకియ్యవయ్య;
నీదుభక్తులయెడ నిత్యంబునాకు
నాదరమొదవెడు నట్లొనరించి
జనులనెల్లను భాతృసములనుగాఁగ
వనితలఁ దోఁబుట్టుపడుచులఁగాఁగ
భావించుకొనుచుండి వారి క్షేమంబు
భావంబులోఁగోరి పనిచేయునట్లు
నాకుఁబ్రసాదింపు, న్యాయస్వరూప!

ప్రాకటధర్మంబు పాయకుండంగ
నీతిమార్గంబున నియమంబుతోడ
నేతఱి నేఁజరియింప దెడునట్లు
వరములునాకిమ్ము వాత్సల్యమునను
వరదయాకర! భక్తవరద! లోకేశ!
త్రికరణశుద్ధిగా, దేవాదిదేవ!
సకలార్తిహర! నీకుఁజాల మ్రొక్కెదను.

నృసిం—(ప్రహ్లాదుని చేతులతో దువ్వుచు) వత్సా! నీవుకోరిన వరము లన్నియు నిచ్చినాఁడను. పరమభాగవతోత్తముఁడవై వర్ధిల్లుము. మీమీసభాసదులకుఁగూడ నొక్కహితోపదేశముచేసి, అంతర్హితుల మయ్యెదము.

సీ స మా లి క

శ్రీమహావిష్ణుఁడ సింహముఖంబునునరరూపమునుదాల్చికరుణతోడ, భక్తునిగావంగ వచ్చితినిటకు వినరయ్య జనులార వీనులలర, దుద్దునామము పెట్టి తులసిపేరులుదాల్చి మ్రొక్కుమాత్రనె మీకు ముక్తిలేదు, నాపాదభక్తులై ననుదృప్తుఁజేయఁగఁ దలఁతురేనియు మీరు తెలియ వినుఁడు, ముందుగామీరలు భూతకోటులయందుదయ గల్గిసత్యంబు తప్పకెపుడు, కామాదులజయించి కరుణాప్రపూర్ణులై పరవంచనములేక పరవనితల, తోడఁబుట్టువులట్లుఁ దోడిమానవులను సోదరులట్లును జూచుకొనుచు, నీతిమార్గంబున నిత్యాదరముతోడ మీరెల్ల నిరతంబు మెలఁగఁగలయుఁ, జిత్తశుద్ధిలేనిసేవచే నింతయు, ఫలములేదుగాన భక్తితోడ, నన్నుఁగొలుచుచుండి నాకుఁదృప్తిగొనర్చి వనులఁసలిపిముక్తిపదవి గనుఁడు. (అనియంతర్హితుఁడయ్యెను.)

బాలసరస్వతీ ప్రెస్, రాజమండ్రి—1950.